

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ
ΝΟΤΙΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU:
ΑΚΡΟΒΑΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ»

της φοιτήτριας Άννας Παπαγιαννάκη

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γσιπριάν Λουκρέτσιους Σούτσιου
ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Νικόλαος Λιάζος
ΤΡΙΤΟΣ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Σταυρούλα Μαυρογένη

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2022

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάση επιστημονικής παράφρασης.

«Η έγκριση της Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει αναγκαστικά ότι αποδέχεται το Τμήμα τις γνώμες του συγγραφέα.»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	5
ΚΕΦ. Α΄: ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ.....	9
1.1. Η ήρεμη δεκαετία του '20.....	9
1.2.Ο εύθραυστος κοινοβουλευτισμός (1930-1937).....	11
1.3. Η βασιλεία του Καρόλου Β΄ (1938-1948).....	12
1.4. Η προσχώρηση της Ρουμανίας στον Άξονα.....	13
1.5. Η άνοδος των Κομμουνιστών στην εξουσία (1944-1948).....	14
1.6. Η κομμουνιστική Ρουμανία (1949-1989).....	15
1.7. Όψεις και απόψεις για τον εικοστό αιώνα στη Ρουμανία.....	17
ΚΕΦ. Β΄: ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	20
2.1. Λογοτεχνικό περιεχόμενο.....	20
2.2. Η προσωπικότητά του.....	21
2.3. Βιογραφία και εργογραφία κατά χρονολογική σειρά.....	23
ΚΕΦ. Γ΄: Ο ΒΙΡΤΖΙΛ ΓΚΕΟΡΓΚΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	36
3.1. Εικοστή πέμπτη ώρα.....	36
3.2 Από την 25η Ώρα στην αιώνια ώρα.....	45
3.3. Ένα όνομα για την αιωνιότητα.....	50
3.4. Ο Δερμάτινος Χιτώνας.....	56
3.5. Ο Θεός στο Παρίσι.....	62
ΚΕΦ. Δ΄: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΕΣ.....	70
4.1. Ανθρωπισμός και θεολογία.....	70
4.2. Ρουμανία.....	72
4.3. Ελλάδα.....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	86

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μελέτη των βιβλίων του ρουμάνου στοχαστή Βίρτζιλ Γκεοργκίου κατέδειξε την κυρίαρχη ιδέα που διατρέχει και τα πέντε έργα του: την αέναη μάχη του πνεύματος απέναντι στην παντοδυναμία και την κυριαρχία της ύλης και των φθαρτών πραγμάτων. Κατ' επέκταση, σχολιάζεται η επιβολή του δυτικού πολιτισμού με τα απότοκα της αυτοματοποίησης, εκβιομηχάνισης και σύνθλιψης της ανθρώπινης αξίας, κατά τη διάρκεια των δυο παγκοσμίων πολέμων, αλλά και μεταπολεμικά. Η γραφή του είναι μια κραυγή αγωνίας, μια καταγγελία για την καταπίεση της εκάστοτε εξουσίας απέναντι στους αδύναμους και καταφρονεμένους της οικουμένης. Μοναδική σωτηρία η καταφυγή στην ορθόδοξη πίστη και διδασκαλία, καθώς και η διαφύλαξη του ανθρωπιστικού ιδεώδους στη σύγχρονη εποχή.

ABSTRACT

The studying of the books of the Romanian thinker Virgil Gheorghiu demonstrated his dominant idea that runs through all five works: the eternal battle of the spirit against the omnipotence and dominance of matter and perishables things. Further more, the imposition of Western culture is commented upon interest of automatization, industrialization and crushing of the human value, during the two wars but also after the war. His writing is a cry of anguish, a complaint about the oppression of each authority over the weak and despised of the world. The only salvation is the refuge in the Orthodox faith and teaching, as well as the preservation of the humanitarian ideal in the modern era.

Λέξεις-κλειδιά: ρουμανική λογοτεχνία, μεσοπόλεμος, εικοστός αιώνας, δυτικός πολιτισμός, ανθρωπισμός, ορθόδοξη θεολογία.

Keywords: Romanian literature, interwar period, twentieth century, western civilization, humanism, orthodox theology

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εκδήλωση ενδιαφέροντος για το συγκεκριμένο θέμα της εργασίας αναφέρεται κυρίως από την αγάπη της γράφουσας για τη λογοτεχνία, δευτερευόντως από τις προπτυχιακές σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και τις μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού του ΑΠΘ. Στα πλαίσια του παρόντος μεταπτυχιακού προγράμματος ΙΑΠ κι ερχόμενη σε επαφή με τον ρουμανικό πολιτισμό και την πλούσια λογοτεχνική του παραγωγή, στο μάθημα «*Ρουμανική Λογοτεχνία και πολιτισμική κριτική*», με διδάσκοντα τον κ. Σούτσιου, άνοιξε ένα νέο παράθυρο γνώσης για μια βαλκανική χώρα της οποίας η ιστορική διαδρομή ήταν γεμάτη «συμπληγάδες» και παρέμενε άγνωστη για μας.

Σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσει ένα σημαντικό δείγμα (πέντε βιβλία) του συγγραφικού έργου και να «φωτίσει» ακόμη περισσότερο την ασκητική φιγούρα του ρουμάνου ιερέα-θεολόγου, φιλοσόφου και ανθρωπιστή Βίρτζιλ Γκεοργκίου. Η σύνταξη της εργασίας βασίστηκε στα έργα του Γκεοργκίου, σε μονογραφίες και βιβλία για τη ρουμανική λογοτεχνία εν γένει, σε θεολογικές πηγές που σχετίζονται με θέματα που σχολιάζει ο συγγραφέας και σε άρθρα από επιστημονικούς διαδικτυακούς ιστότοπους που αναφέρονται στη Ρουμανία του εικοστού αιώνα. Η μετάφραση από τα γαλλικά και αγγλικά είναι δική μας.

Θα ήταν παράλειψη να μην αποδώσω θερμές ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Τσιπριάν Λ. Σούτσιου. Το μάθημα και η ενθουσιώδης αγάπη για το διδακτικό του αντικείμενο ήταν το έναυσμα για την παρούσα ερευνητική εργασία. Πάντα πρόθυμα και με ευγένεια ανταποκρίθηκε στις απορίες μου και με καθοδήγησε με τις πολύτιμες υποδείξεις του. Με τιμά ιδιαίτερα, επίσης, η συμμετοχή των καθηγητών κ. Λιάζου και κ. Μαυρογένη, καθηγητών του τμήματος, ως μελών της συμβουλευτικής επιτροπής.

Τέλος, θα επιθυμούσα να αφιερώσω το παρόν πόνημα στους αγαπημένους μου γονείς και στα αδέρφια μου που με στηρίζουν όλα αυτά τα χρόνια και με ενθαρρύνουν σε κάθε επιλογή ζωής με την απεριόριστη αγάπη τους. Χωρίς την αμέριστη συμπαράστασή τους δε θα είχα καταφέρει τίποτα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στην πορεία σύνταξης της παρούσας εργασίας, έπρεπε να μελετήσουμε την ιστορική πορεία της Ρουμανίας από τις απαρχές του εικοστού αιώνα και τη λογοτεχνική παραγωγή που αναπτύχθηκε ως πιστή συνοδοιπόρος και εξέφρασε τα βιώματα και τις ιδέες των διανοουμένων της χώρας, με έμφαση στην προσωπική πορεία του Βίρτζιλ Γκεοργκίου και στα λογοτεχνικά γεννήματα της σκέψης του. Εύλογα, τα βιβλία που εξέδωσε, συνομιλούν με την εποχή τους, ενώ η κοσμοθεωρία που διαμόρφωσε για τα τεκταινόμενα του καιρού του εκφράζεται μέσα από αυτά με ενάργεια και δυναμισμό.

Αρχικά, κρίθηκε αναγκαία μια βραχεία, ιστορικοκοινωνική αναφορά στα σύγχρονα με το βίο του γεγονότα, που αναμφίβολα καθόρισαν τον τρόπο σκέψης και δράσης του. Προηγήθηκαν ο πρόλογος και το μεθοδολογικό πλαίσιο ως απαραίτητα εισαγωγικά στοιχεία για την παρούσα μελέτη. Τα υποκεφάλαια του πρώτου μέρους δανείστηκαν αυτούσιους τους τίτλους από το έργο του Σπυρίδωνα Σφέτα (Σφέτας, 2011) για τη Βαλκανική Ιστορία και το περιεχόμενό τους αποτελεί παράφραση των κυριότερων πολιτικών οροσήμων στη ρουμανική ιστοριογραφία της εποχής. Το υλικό αντλήθηκε από ιστορικά βιβλία των Μαρινέσκου, Σφέτα, Μαζάουερ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται βιογραφικά ορόσημα της ζωής του, η λογοτεχνική πορεία και αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περικείμενο, καθώς και η εργογραφική του δραστηριότητα και παραγωγή. Εκ των πραγμάτων, η μοναδική αξιόπιστη πηγή ήταν το σύγγραμμα του Thierry Gillyboeuf, που με διαδανεισμό προμηθευτήκαμε από Βιβλιοθήκη της Κολωνίας στη Γερμανία. Η εν λόγω μελέτη καταγράφει σημαντικές στιγμές της ζωής του και αναφέρει πληροφορίες για την ιδιοσυγκρασία του. Κατά κάποιο τρόπο, αποκαθιστά μετά θάνατον τη φήμη του Γκεοργκίου και αποτίει φόρο τιμής στην πολύτιμη λογοτεχνική προσφορά του. Αποτέλεσε το υλικό του κεφαλαίου μας με συνακόλουθη μετάφραση από μας στα ελληνικά.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα υπό μελέτη μυθιστορήματα του συγγραφέα, μεταφρασμένα στα ελληνικά, με σύντομη αναδιήγηση της υπόθεσης και ταυτόχρονο σχολιασμό των νοηματικών κέντρων και της αφηγηματικής τεχνικής. Ακολουθεί το τέταρτο κεφάλαιο αναφορών σε Ρουμάνους θεολόγους ορθόδοξους και Έλληνες ανθρωπιστές του εικοστού αιώνα. Οι πρώτοι βίωσαν διώξεις για την πίστη τους, αντιστάθηκαν και αγωνίστηκαν πνευματικά και ηθικά για τη σωτηρία της ψυχής

τους και των συνανθρώπων τους. Οι δεύτεροι πάλεψαν να διαφυλάξουν τον ανθρωπισμό ως λάβαρο ζωής και δράσης, μέσα από την προσωπική τους πορεία και ακεραιότητα. Η εργασία καταλήγει με τα συμπεράσματα και την παράθεση της βιβλιογραφίας.

Οι ανθρωπιστικές επιστήμες επιχειρούν να παράγουν μια πιο υποκειμενική και κοινωνικά διαμορφωμένη, «από τα μέσα» γνώση. Γι' αυτό και η ποιοτική μέθοδος έρευνας που ακολουθούν είναι μια τεχνική που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε, να περιγράψουμε και να ερμηνεύσουμε κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες με διαφορετικό φακό, δηλαδή μικροκοινωνιολογικά. Πρόκειται για μια μέθοδο ευέλικτη, εύκαμπτη, θεωρητική, στηρίζεται σε κείμενα, περιγραφές, ομιλία και είναι υποκειμενική¹. Αυτό επιχειρείται και στο δική μας μελέτη, όπου το μεθοδολογικό πλαίσιο είναι ερμηνευτικό και η προσέγγιση κειμενοκεντρική. Συνοδεύεται δε από ενδελεχή έρευνα των βιβλιογραφικών πηγών για το έργο και τη ζωή του Γκεοργκίου. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο που περιβάλλει το θέμα και οι αναφορές στο ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον της εποχής είναι επιβεβλημένες, αφού η τελευταία σφραγίζει τους χαρακτήρες των ηρώων και πλαισιώνει τη δράση και τις αποφάσεις ζωής τους. Ο τρόπος προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων επιτυγχάνεται με την κριτική ανάγνωση και τη συνακόλουθη άρθρωση ερμηνευτικού λόγου.

Ως συντάκτες της εργασίας αλλά και ως κριτικά σκεπτόμενοι αναγνώστες, γινόμαστε κοινωνοί και συνταξιδιώτες της λογοτεχνικής γραφής και ιστορίας, επιδιώκουμε να κατανοήσουμε με την κρίση και τη φαντασία μας τα μυθιστορηματικά και ιστορικά στοιχεία, με στόχο την πολυδιάστατη πρόσληψη των αξιακών σταθερών της εκάστοτε εποχής, αλλά και του ιδεολογικού σύμπαντος των ηρώων και του συγγραφέα. Η αφηγηματική δομή συνυφασμένη με τις ιδεολογικές τοποθετήσεις του γράφοντα σχετικά με την ανθρώπινη συνθήκη και δράση στον 20^ό αιώνα, είναι απότοκος των βιωμάτων του Βιρτζίλ Γκεοργκίου. Εμείς καλούμαστε να αποκωδικοποιήσουμε την πραγματικότητα αυτή, να αναλύσουμε τα δεδομένα και να ψηλαφήσουμε ένα μέρος της δημιουργικής λογοτεχνικής παραγωγής του.

Με άλλα λόγια, η ποιοτική έρευνά μας θεμελιώνεται σε μια 'ερμηνευτική' φιλοσοφική θέση η οποία προσπαθεί να κατανοήσει και να περιγράψει πώς μια πολυεπίπεδη και πολύπλοκη κοινωνική πραγματικότητα αναπαρσταίνεται και

¹ http://www.sxf.uevora.pt/wp-content/uploads/2013/03/Mason_2002.pdf

βιώνεται. Στηρίζεται σε μεθόδους παραγωγής δεδομένων που είναι ευέλικτες και λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κοινωνικού περιβάλλοντος από το οποίο προέρχονται και σε μεθόδους ολιστικής ανάλυσης και επεξήγησης, με σκοπό την παραγωγή ολοκληρωμένων κατανοήσεων στη βάση πλούσιων, περιεκτικών και λεπτομερών δεδομένων που πάνε πέρα από επιφανειακά μοτίβα, τάσεις και συσχετίσεις².

Η ερμηνευτική ως μέθοδος έρευνας αναπτύχθηκε από τους θεολόγους (ερμηνεία της Αγίας Γραφής), τους φιλοσόφους (ερμηνεία του κόσμου και των φαινομένων του) και τους φιλόλογους (μέθοδος επεξεργασίας και ανάλυσης κειμένων). Ιδιαίτερα μελετήθηκε το πρόβλημα της κατανόησης και του καθορισμού του νοήματος³. Ο Γερμανός φιλόσοφος και θεολόγος *Schleiermacher* (1765-1834) εργάστηκε πάνω στη συστηματοποίηση της ερμηνευτικής μεθόδου και τη καθιέρωσή της (*Schleiermacher*, 2017). Γι' αυτό θεωρήθηκε η πλέον κατάλληλη ώστε να χρησιμεύσει ως εργαλείο και για μας.

Η παρούσα μελέτη, λοιπόν, βασίζεται στα εργαλεία της ερμηνευτικής μεθόδου, χρησιμοποιώντας στοιχεία ιστορικοκριτικής μεθόδου, όπου η ανάγκη το επιβάλλει, για την ορθότερη κατανόηση του ιστορικο-κοινωνικού πλαισίου. Το θεωρητικό πλαίσιο της λογοτεχνίας και των αφηγηματικών τεχνικών της αποτελεί το δομικό πλέγμα των μυθιστοριών του Γκεοργκίου, εντοπίζεται σε κάθε λογοτεχνικό δημιούργημά του και γι' αυτό δε θα μπορούσε να αγνοηθεί. Σύμφωνα με τις σύγχρονες λογοτεχνικές θεωρίες (ψυχανάλυση, ερμηνευτική, στρουκτουραλισμός κ.ά.), το κείμενο αποτελεί αυθύπαρκτη οντότητα ενός διαφορετικού κόσμου που αλληλενεργεί, επικοινωνεί με αυτόν της δικής μας εμπειρίας, συγγραφέας και αναγνώστης διαλέγονται εντός της κειμενικής πραγματικότητας, βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση. Κι αυτόν τον ετεροχρονισμένο διάλογο φιλοδοξεί να συνάψει η μελέτη αυτή και να επανακαθορίσει τα ιδεολογικά μηνύματα της συγγραφής αυτής στον κόσμο του σήμερα.

Επιπρόσθετα, στα πλαίσια της ερμηνευτικής ανάλυσης και ιδεολογικής εγγύτητας, επισημαίνει και σχολιάζει τις θεολογικές τοποθετήσεις του γράφοντα, εφόσον η ιδιότητα του ιερέα - θεολόγου αποτυπώνεται εύλογα στα γραπτά του και εμποτίζει την ασίγαστη πένα του. Προερχόμενος και ο ίδιος από ιερατικό περιβάλλον,

² Μαρία Κουρουτσίδου, *Μέθοδοι ποιοτικής έρευνας* (4η συνεδρία), ενότητα 9η: Εκπαιδευτική Έρευνα, στα πλαίσια του Σεμιναρίου: «Ηγεσία και Διοίκηση στην εκπαίδευση», ΕΔΙΠ Πανεπιστήμιο Αιγαίου, σσ. 6- 7

³https://eclass.edc.uoc.gr/modules/document/file.php/PTPEU185/ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ_-_ΕΙΣΑΓΩΓΗ_ΣΤΗΝ_ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ_-_ΜΕΡΟΣ_2ο

μιας κι ο πατέρας και οι πρόγονοί του διετέλεσαν ιερείς, ο Θεός αποτελεί το μόνο ασφαλές καταφύγιο που προσφέρει αφειδώς στον «αναγκεμένο» άνθρωπο παραμυθία και ίαση ψυχής. Προκύπτει ως ανάγκη, λοιπόν, η θεολογική ερμηνεία των θέσεων που εκφράζει, καθώς αυτές σχετίζονται με δόγματα και αλήθειες της ορθόδοξης πίστης και θρησκείας.

Με διεπιστημονικό τρόπο, με τη συνδρομή της Ιστορίας, της Ψυχολογίας, της Κοινωνιολογίας, της Θεολογίας, αλλά και της Θεωρίας της Λογοτεχνίας φιλοδοξεί η παρούσα εργασία να αποκτήσει σάρκα και οστά, να αποτελέσει μια έρευνα ουσιαστική για τα πιο αντιπροσωπευτικά έργα του Γκεοργκίου, μεταφρασμένα στα ελληνικά, που αντικατοπτρίζουν την ιδιαίτερη προσωπικότητα του ρουμάνου λογοτέχνη και τον πολυτάραχο βίο του που διατρέχει σχεδόν όλο το «σκοτεινό» 20ό αιώνα. Με κριτική θεώρηση της ζωής μέσα από την τέχνη της γραφής και αναστοχαστική διάθεση, έχει σκοπό να εναποθέσει τα ευρήματα - συμπεράσματα, ως μικρή συμβολή στην επιστημονική κοινότητα.

ΚΕΦ. Α΄: ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (19 Φεβρουαρίου / 3 Μαρτίου 1878) που προέβλεπε την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Σερβίας, της Ρουμανίας και του Μαυροβουνίου, αλλά και την αυτονομία της Βουλγαρίας, η Ρουμανία απέκτησε νομική κυριαρχία ως κράτος σε διεθνές επίπεδο. Πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, παρουσίαζε ένα ολοένα και πιο σύγχρονο πρόσωπο στον κόσμο, αφού ήταν το πρώτο βαλκανικό κράτος που προσέλκυσε αξιόλογες επενδύσεις στο σιδηροδρομικό τομέα, επιδόθηκε στο διεθνές εμπόριο σιτηρών (καλαμπόκι, σιτάρι) και απογείωσε την εξορυκτική βιομηχανική της δραστηριότητα όπως δασοκομία, πετρέλαιο (Agtour, 2016: 321-322). Όμως τα πράγματα ανατρέπονται στην πορεία και μεταπολεμικά και το σκηνικό αλλάζει.

Ο πολύπαθος ρουμανικός λαός βίωσε με τον πιο σκληρό τρόπο τα ιστορικά γεγονότα του 20ού αιώνα και δεινοπάθησε τόσο στα χρόνια του μεσοπολέμου με τον εύθραυστο κοινοβουλευτισμό αλλά και την άστατη διακυβέρνηση του βασιλιά Καρόλου Β΄ (1930-1940), όσο και από τη σταλινοποίηση και την υποτέλεια έναντι της Μόσχας που επέβαλε ο εθνικός κομμουνισμός του Γκεόργκε Γκεοργκίου Ντεζ (1944-1948) και του Νικολάε Τσαουσέσκου (1962-1989). Ο στραγγαλισμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλες τις εκφάνσεις του εφαρμόστηκε απηνώς στη Ρουμανία. Ο πολιτισμός εκμαυλίστηκε σε μια απόπειρα υποδούλωσης του πνεύματος και έκπτωσης της ανθρώπινης ζωής.

1.1. Η ήρεμη δεκαετία του '20

Στις 15 Νοεμβρίου 1918 αποφασίστηκε η σύγκληση της Μεγάλης Ρουμανικής Εθνοσυνέλευσης. Στην πόλη Άλμπα Ιούλια, με την αθρόα συμμετοχή 100.000 κατοίκων ανακηρύχθηκε η Ένωση της Τρανσυλβανίας με τη Ρουμανία, η αγροτική μεταρρύθμιση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων. Το Συνέδριο Ειρήνης οριστικοποίησε τα αποτελέσματα της ελεύθερης, έκδηλης βούλησης του ρουμανικού λαού (Μαρινέσκου, 2007: 114). Ο χάρτης που προέκυψε από τη συνθήκη των

Βερσαλλιών⁴ ήταν το αποτέλεσμα ενός συμβιβασμού ανάμεσα στη θέληση των βαλκανικών λαών και τα συμφέροντα των νικητριών δυνάμεων. Η Γαλλία εμφανίστηκε ως εγγυητής της νέας τάξης στα Βαλκάνια.

Με την προοπτική της διατήρησης του status quo στην Κεντρική Ευρώπη, ιδιαίτερα για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά ο ουγγρικός αλτρωτισμός, ο Τσέχος Ε. Μπένες⁵ είχε συντελέσει από το 1921 στην ίδρυση μιας μικρής Αντάντ που θα ένωνε την Τσεχοσλοβακία, τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία. Η Γαλλία έγινε ο μέντοράς της και την ενίσχυσε υπογράφοντας μια στρατιωτική συμμαχία με τη Ρουμανία (1926) και με τη Γιουγκοσλαβία (1927). Μέσα σ' αυτήν τη δεκαετία το Βελιγράδι και το Βουκουρέστι ήταν οι στυλοβάτες της βαλκανικής πολιτικής της Γαλλίας (Castellan, 1991:604, 605).

Η ίδρυση της Μεγάλης Ρουμανίας προέκυψε ως απότοκο της διάλυσης της Αυστροουγγαρίας, της Γερμανικής Αυτοκρατορίας, της Τσαρικής Αυτοκρατορίας καθώς και της Οθωμανικής, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κύριο χαρακτηριστικό «η κυβερνητική αστάθεια» (Σφέτας, 2011: 171). Στον πολιτικό στίβο αναμετρήθηκαν το Εθνικό-Φιλελεύθερο Κόμμα του Ίωνα Μπρατιάνου, το Λαϊκό Κόμμα του Αλεξάνδρου Αβερέσκου (1918), το Αγροτικό Κόμμα του Ίωνα Μιχαλάκε (1918), το Εθνικό Κόμμα των Ιούλιου Μανίου και Αλεξάνδρου Βάιντα Βόεβοντ και το Κομμουνιστικό Κόμμα (Άννα Πάουκερ, Βασίλε Λούκα -1921). Το τελευταίο κηρύχτηκε παράνομο (1924), υποστηρίζοντας την απόσχιση της Βεσσαραβίας και της Τρανσυλβανίας κι έτσι στιγματίστηκε με την ετικέτα της εθνοπροδοσίας (Σφέτας, 2011: 170).

Η εναλλαγή των κυβερνητικών σχημάτων ήταν το κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής ζωής στην τετραετία 1918-1922. Οι Εθνικο-Φιλελεύθεροι υποστηρίζονταν από το βασιλιά Φερδινάνδο και κυβέρνησαν ως τα τέλη του 1928. Ωστόσο, ο πρίγκιπας Κάρολος Β' εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του απέναντι στον Ίωνα Μπρατιάνου και βρήκε την αφορμή να παραιτηθεί το 1925. Έφυγε εκουσίως από τη χώρα, με την υπόσχεση να επανέλθει τα επόμενα χρόνια, με την εξομάλυνση της κατάστασης. Η ανάπτυξη της ντόπιας βιομηχανίας και η κρατικοποίηση οικονομικών εθνικών πόρων, όπως η μεταλλουργία και η πετρελαιοβιομηχανία, αποτέλεσαν τις προτεραιότητες της νέας

⁴ Η Συνθήκη των Βερσαλλιών (1919) υπογράφηκε στο Παρίσι και υπήρξε η συνθήκη που τερμάτισε επίσημα τον ανάμεσα στην Αντάντ (*Entente*) και τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες.

⁵ Έντουαρντ Μπένες: (1884-1948) Τσέχος πολιτικός, ενορχηστρωτής της μικρής Αντάντ, αγωνίστηκε ενάντια στη δυναστεία των Αψβούργων, διετέλεσε πρόεδρος της Τσεχοσλοβακίας μετά το 1945.

κυβέρνησης. Άμεσα, όμως, διαφάνηκε ότι η βιομηχανική πορεία της χώρας ήταν καταδικασμένη εκ των προτέρων, άνευ οικονομικής στήριξης από το εξωτερικό.

Με το σχεδόν συγκυριακό και αδόκητο θάνατο του Φερδινάνδου και του Ίωνα Μπρατιάνου την ίδια χρονιά, το 1927, το Εθνικο-Φιλελεύθερο Κόμμα έμεινε ακέφαλο. Ως εύλογη συνέπεια προέκυψε η θριαμβευτική άνοδος του Εθνικο-Αγροτικού Κόμματος, που άδραξε την ευκαιρία να πάρει την εξουσία στις εκλογές του ίδιου έτους, με νόθευση της εκλογικής διαδικασίας. Η νέα κυβέρνηση του Μανίου δε στάθηκε αντάξια του λαού, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 επιδείνωσε την ισχύουσα κατάσταση και δημιούργησε οξύτατη εσωτερική κρίση. Αποτέλεσμα των παραπάνω υπήρξε η επάνοδος του Καρόλου Β΄, το 1930 (Σφέτας, 2011: 174-175-176).

1.2.Ο εύθραυστος κοινοβουλευτισμός (1930-1937)

Με τον ερχομό του Καρόλου Β΄ ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων υποβαθμίστηκε, ο Νικολάε Ιόρκα⁶ ίδρυσε την «Εθνική Ένωση» και κέρδισε τις εκλογές. Ο Γκεοργκίου Ντεζ⁷ και άλλοι Κομμουνιστές φυλακίστηκαν μέχρι το 1944. Δραστηριοποιήθηκε η σοβινιστική οργάνωση «Σιδηρά Φρουρά»⁸ υπό την ηγεσία του Κορνέλιου Ζελέα-Κοντρεάνου. Το 1933, ο πρωθυπουργός Ίων Δούκα αποφάσισε να την εξαρθρώσει με συλλήψεις και δολοφονίες, αλλά δολοφονήθηκε ο ίδιος. Νέος πρωθυπουργός διορίστηκε ο νεοφιλελεύθερος Γκεόργκε Ταταρέσκου. Επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας, παραμέλησε τον αγροτικό τομέα και υιοθέτησε τη ξενοφοβική τακτική των Φιλελευθέρων (Σφέτας, 2011: 182, 184, 185).

Το Βαλκανικό Σύμφωνο του 1934 προοιωνίζε τη ρουμανοσοβιετική προσέγγιση, γεγονός που έβρισκε αντίθετο τον Κάρολο Β΄. Έτσι, με συνοπτικές διαδικασίες, έσπευσε να αντικαταστήσει τον υπουργό εξωτερικών Τιτουλέσκου με τον Ιόν

⁶ Νικολάε Ιόρκα (1871-1940): Από τους γνωστότερους ρουμάνους ιστορικούς του 20ού αιώνα, διετέλεσε πρωθυπουργός και υπουργός Παιδείας της χώρας. Υπήρξε επίσης κριτικός λογοτεχνίας, ερευνητής αρχείων, δραματουργός, ποιητής, συγγραφέας απομνημονευμάτων, πανεπιστημιακός και μέλος της Ρουμανικής Ακαδημίας. Πρόκειται για τον πιο παραγωγικό ιστορικό των Ρουμάνων. Αποκορύφωμα της δημιουργίας του θεωρείται η *Ιστορία των Ρουμάνων*, έργο σε 10 τόμους για το οποίο ο συγγραφέας απέκτησε τη φήμη του μεγαλύτερου ιστορικού και επιστήμονα της Ρουμανίας όλων των εποχών (Σούτσιου, 2017: 304).

⁷ Ο Γκεόργκε Γκεοργκίου-Ντεζ υπήρξε ο πρώτος κομμουνιστικός ηγέτης της Ρουμανίας, αφού δραπετεύσε από τις φυλακές, όπου είχε φυλακιστεί το 1933.

⁸ Η Σιδηρά Φρουρά γνωστή ως Λεγεώνα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ υπήρξε φασιστικό μόρφωμα στη Ρουμανία, με αντισημιτικές και ακροδεξιές ιδέες από το 1927 μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αντωνέσκου⁹ που πρέσβευε μια αντισοβιετική, φιλογερμανική γραμμή. Ο τελευταίος, μάλιστα, έδωσε άδεια εισβολής των γερμανικών δυνάμεων τον Οκτώβριο του 1940 στη Ρουμανία (Μαρινέσκου, 2007: 122). Έτσι, με την ανάκληση του Τιτουλέσκου εγκαταλείφθηκε η ιδέα της συλλογικής ασφάλειας, της εμπιστοσύνης δηλαδή στις συμμαχίες του τύπου της Μικρής Αντάντ ή της βαλκανικής Αντάντ. Συνεπώς, στο εξής, τα κράτη των Βαλκανίων έπρεπε να μεριμνήσει το καθένα για τον εαυτό του, απέναντι στον επικείμενο κίνδυνο του φασισμού. Η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία, αποκλείοντας κάθε συμμαχία με τη Ρωσία, εγκατέλειψαν την Τσεχοσλοβακία, που συνδεόταν με τη Σοβιετική Ένωση, με το σύμφωνο του Μάη 1935 (Castellan, 1991: 608).

1.3. Η βασιλεία του Καρόλου Β' (1938-1948)

Με αφορμή τα πολιτικά και κομματικά πάθη, τη δυσλειτουργία του κοινοβουλευτισμού και τον κίνδυνο της Σιδηράς Φρουράς, ο Κάρολος ο Β', το 1938, ανακήρυξε στις 10 Φεβρουαρίου την επιβολή της βασιλικής δικτατορίας. Με πρόσχημα την πολιτική και κομματική ανωμαλία προχώρησε με εγκάθετες κυβερνήσεις (Μύρων Κριστέα¹⁰, Βαλέριος Γκαφένκου¹¹). Ο ακρωτηριασμός της Ρουμανίας είχε ήδη δρομολογηθεί με το μυστικό γερμανοσοβιετικό πρωτόκολλο μη επίθεσης Ρίμπεντροπ-Μολότωφ του 1939. Η επιστροφή της Βεσσαραβίας στη Σοβιετική Ένωση εγγυόταν την ουδετερότητα της τελευταίας στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το 1940 η κατάρρευση της Γαλλίας θα σημάνει και τη στροφή της Ρουμανίας στη Γερμανία, με περισσότερες εδαφικές απώλειες: Η Βόρεια Τρανσυλβανία στην Ουγγαρία, η Βόρεια Μπουκοβίνα στη Σοβιετική Ένωση, η Δοβρουτσά προοριζόταν για

⁹ Ιόν Βίκτορ Αντωνέσκου (1882-1946) υπήρξε Ρουμάνος στρατιωτικός, γνωστός για τις αντισημιτικές, ακροδεξιές και φασιστικές ιδέες του. Διετέλεσε πρωθυπουργός της χώρας κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μεταπολεμικά καταδικάστηκε για εγκλήματα πολέμου.

¹⁰ Ο Μύρων Κριστέα (1868-1939) ήταν ο πρώτος Πατριάρχης της Ορθόδοξης Ρουμανικής Εκκλησίας (1925). Χρημάτισε και μέλος της αντιβασιλείας, μέχρι την ενηλικίωση του βασιλιά Μιχαήλ.

¹¹ Ο Βαλέριος Γκαφένκου ήταν ένας από τους σύγχρονους μάρτυρες και ομολογητές της ορθοδόξου πίστεως στη Ρουμανία στην εποχή του ολοκληρωτικού αθέου καθεστώτος. Γεννήθηκε το 1921. Ενώ σπούδαζε Νομική και Φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιό του Ιασίου, στο δεύτερο έτος φοιτήσεώς του, το 1941, φυλακίστηκε για τις χριστιανικές πεποιθήσεις του με ποινή 25 έτη φυλάκισης, σε καταναγκαστικά έργα. Αγαπούσε και ζούσε για την Ορθοδοξία και βοηθούσε με κάθε τρόπο τους συγκαταόμενους του στις φυλακές που έζησε. Ονομάστηκε "Άγιος των φυλακών". Βλέπε στο <https://www.pemptousia.gr/2014/02/o-neomartis-valerios-gkafenkou>

τη Βουλγαρία (Συνθήκη Κραϊόβας, Σεπτέμβριος 1940). Το 1940 ανατέθηκε η πρωθυπουργία στον Ίωνα Αντωνέσκου, παραχωρώντας του απεριόριστες εξουσίες. Το διεθνές πλαίσιο της εποχής και η επιθυμία να ανακτήσει τα ανατολικά της εδάφη έπεισαν τη Ρουμανία να υιοθετήσει μια φιλογερμανική πολιτική (Σφέτας, 2011: 188 κ.ε.). Σκοπός του Αντωνέσκου ήταν να διευκολύνει τις στρατιωτικές βλέψεις του Χίτλερ για επέκταση του πολέμου προς τη Σοβιετική Ένωση (Μαρινέσκου, 2007: 121).

1.4. Η προσχώρηση της Ρουμανίας στον Άξονα

Στο τέλος του Απρίλη του 1941 όλα τα Βαλκάνια από τον Προύθο και το δέλτα του Δούναβη μέχρι το έσχατο άκρο της Πελοποννήσου, είχαν υποδουλωθεί στον Άξονα (Castellan, 1991: 621). Ο Αντωνέσκου ήταν για το Βερολίνο αυτός που θα αναλάμβανε την απόσυρση των ρουμανικών στρατευμάτων από τη Βόρεια Τρανσυλβανία. Το 1940, λόγω της λαϊκής δυσαρέσκειας, ο Κάρολος Β΄ με τη σύντροφό του εγκατέλειψαν τη χώρα, ενώ οι Λεγεωνάριοι συγκυβέρνησαν με τον Αντωνέσκου μέχρι την εδραίωσή του. Εκτοπίστηκαν όμως οριστικά από τους Γερμανούς σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, γιατί είχαν προβεί σε έκτροπα και τρομοκρατικές ενέργειες κατάληψης ακόμη και της εξουσίας.

Μόλις επιτέθηκε η Γερμανία στη Σοβιετική Ένωση, το 1941, δρομολογήθηκε η επανένταξη της Βεσσαραβίας και της Μπουκοβίνας στη ρουμανική επικράτεια. Η εκατόμβη 130.000 νεκρών στρατιωτών το 1942 είχε ως συνέπεια την πληθωριστική κρίση, ενώ παράλληλα κατασχέθηκαν πετρέλαιο και σιτηρά από τις γερμανικές δυνάμεις. Με την πρωθυπουργική θητεία του Αντωνέσκου συνδέθηκε ο αφανισμός των Εβραίων του Ιασίου. Το πογκρόμ που εξαπολύθηκε κατά των Εβραίων της Βεσσαραβίας και της Βόρειας Μπουκοβίνας είχε ως αποτέλεσμα την αποτρόπαιη μαζική δολοφονία τους όχι στο Άουσβιτς, αλλά στην Υπερδνειστερία, που αποτέλεσε ένα ξεχασμένο κοιμητήριο αθώων θυμάτων (Σφέτας, 2011: 281-282, 284).

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Hobsbaum (2018: 158), ο αντισημιτισμός, η απέχθεια απέναντι στους Εβραίους, είχε εκδηλωθεί από τους δυτικούς ήδη από το τελευταίο τέταρτο του δέκατου ένατου αιώνα. Κυριότερη αιτία αποτέλεσε το γεγονός πως οι Εβραίοι είχαν εδραιωθεί παντού και η παρουσία τους αντιπροσώπευε όλα αυτά που ήταν μισητά μέσα σε έναν κόσμο με κοινωνικές ανισότητες. Ειδικότερα, η έκδηλη

αντιπάθεια των αγροτών στην Ανατολικοκεντρική Ευρώπη, οφειλόταν στο γεγονός ότι οι Εβραίοι ήταν οι ενδιάμεσοι κρίκοι μεταξύ των αγροτών και του εμπορίου και γι' αυτό και εκφράστηκε με πιο δυναμικό τρόπο. Ισχυροποιήθηκε περισσότερο, όμως, από τη στιγμή που τα αγροτικά στρώματα των Σλάβων, Μαγυάρων και Ρουμάνων συνειδητοποιούσαν και βίωναν αργά και σταδιακά τις επερχόμενες αλλαγές και επιταγές του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος.

Εν τω μεταξύ, είχε αρχίσει να διαφαίνεται η ανατροπή του Αντωνέσκου και δρομολογήθηκε ο διορισμός νέας κυβέρνησης με τη στήριξη του διαδόχου Μιχαήλ¹². Η ένοπλη εξέγερση ξέσπασε στις 23 Αυγούστου με τη σύλληψη της κυβέρνησης στο βασιλικό ανάκτορο. Ταυτόχρονα καταλήφθηκαν τα κεντρικά δημόσια κτίρια και οι υπηρεσίες και σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση (Μαρινέσκου, 2007: 124). Πρωθυπουργός ορίστηκε ο στρατηγός Κωνσταντίν Σανατέσκου, σχηματίζοντας κυβέρνηση με το Μανίου (αγροτικό κόμμα), τον Μπρατιάνου (φιλελεύθερο κόμμα), Πετρέσκου (σοσιαλδημοκρατικό) και Πατρασκάνου (κομμουνιστικό).

Ο βασιλιάς με διάγγελμά του στο ραδιόφωνο ανήγγειλε την ανατροπή της δικτατορίας, τη σύσταση κυβέρνησης εθνικής ενότητας και το τέλος του πολέμου ενάντια στους Συμμάχους. Την επομένη, η 3η ρουμανική στρατιά αποχωρούσε από το μέτωπο της Μολδαβίας, ανοίγοντας το δρόμο του Βουκουρεστίου στον Κόκκινο Στρατό, στις 30 Αυγούστου (Castellan, 1991: 649-650). Ακολούθησαν γερμανικά αντίποινα με βομβαρδισμό λιμανιών, πετρελαιοπηγών και του βασιλικού παλατιού. Με την εισβολή του σοβιετικού στρατού στο Βουκουρέστι, επισφραγίστηκε η φάση κομμουνιστικοποίησης της χώρας.

1.5. Η άνοδος των Κομμουνιστών στην εξουσία (1944-1948)

Με τη σύναψη ρουμανοσοβιετικού συμφώνου (Σεπτέμβριος 1944) εξασφαλίστηκε η συμμετοχή του ρουμανικού στρατού ως τμήματος του σοβιετικού στη συνέχιση του πολέμου κατά της Γερμανίας (Σφέτας, 2011: 287). Με την αποφυλάκιση των ντόπιων Κομμουνιστών μπήκε σε εφαρμογή η γνωστή «τακτική της σαλαμοποίησης» για την κατάληψη της εξουσίας. Οι τελευταίοι ίδρυσαν το Εθνικο-Δημοκρατικό Μέτωπο (Οκτώβριος 1944) που προωθούσε ένα καθεστώς πραγματικής

¹² Ο βασιλιάς Μιχαήλ (1921-2017) ήταν γιος του Καρόλου Β' και της ελληνίδας πριγκίπισσας Ελένης. Οι καταβολές του από όλες τις πλευρές ήταν ελληνικές. Βλέπε <https://www.mixanitouxronou.gr/o-vasilias-michail-tis-roymantias-poy-pantreythike-stin-athina-ergastike-os-pilotos-kai-poylage-ayga-meta-tin-ekptosi-toy-apo-ton-throno-giati-symmachise-me-to-stalin>.

κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Μετά από αρκετές αντεγκλήσεις μεταξύ Ραντέσκου¹³, Γκρόζα¹⁴ («Ζευγολάτες») και Μιχαήλ επικράτησε ο Γκεοργκίου Ντεζ το 1945 με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Ρουμανίας, σύμφωνα με το σταλινικό μοντέλο: κολλεκτίβες¹⁵, κρατικοποίηση ιδιωτικών επιχειρήσεων, ανάπτυξη βαριάς βιομηχανίας.

Μάλιστα, ο τελευταίος φιλελευθεροποίησε το καθεστώς, επέτρεψε εισαγωγές από δυτικές χώρες και απελευθέρωσε πολιτικούς κρατούμενους. Ο βασιλιάς απομονωμένος πολιτικά, εξαναγκάστηκε σε παραίτηση με αποτέλεσμα την κατάργηση της μοναρχίας και την ανακήρυξη της Λαϊκής Δημοκρατίας της Ρουμανίας. «Σκοπός της ρουμανικής ιστοριογραφίας της δεκαετίας του '50 ήταν να προσδώσει μια ανατολικοευρωπαϊκή και όχι δυτικοευρωπαϊκή ταυτότητα στους Ρουμάνους» (Σφέτας, 2011: 295).

1.6. Η κομμουνιστική Ρουμανία (1949-1989)

Στα Βαλκάνια δεν ευδοκίμησε μια «αγροτική επανάσταση» ως προοίμιο της βιομηχανικής. Ούτε οι αγρότες ενστερνίστηκαν κομμουνιστικές ιδέες. Η Ρουμανία έγινε έρμαιο των εκάστοτε κυβερνήσεων και των αποφάσεων των Μεγάλων Δυνάμεων της διεθνούς πολιτικής σκηνής και διπλωματίας, που χειραγωγούσαν τις ηγεσίες και κινούσαν τα νήματα σύμφωνα με τα συμφέροντά τους. Μετά τη διάσκεψη της Γιάλτας (1945), οι τρεις νικητές του Β' Παγκοσμίου πολέμου, διαπραγματεύονται τη μεταπολεμική πολιτική των χωρών που είχε καταλάβει η ναζιστική Γερμανία.

Το 1948 σχηματίστηκε η Λαϊκή Δημοκρατία της Ρουμανίας, ένα είδος προτεκτοράτου της σταλινικής δικτατορίας. Πρωταρχική μέριμνα υπήρξε η συγκρότηση ενός κόμματος των εργατών, το λεγόμενο Ρουμανικό εργατικό κόμμα. Ακολούθως, συγκροτήθηκαν τα ανώτατα όργανα της κρατικής εξουσίας, η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση και το Κρατικό Συμβούλιο και τα τοπικά όργανα, τα τοπικά συμβούλια. Στο δευτερογενή τομέα (βιομηχανικό) και τον τριτογενή τομέα, αξιοσημείωτη ήταν η κρατικοποίηση των κύριων μέσων παραγωγής, των εργοστασίων, των μεταφορών και των ασφαλειών. Με τον τρόπο αυτό, αφαιρέθηκε η οικονομική ισχύς της αστικής τάξης.

¹³ Ραντέσκου (1874-1953): πολιτική προσωπικότητα της Ρουμανίας με καταγωγή από τη Βλαχία.

Διετέλεσε πρωθυπουργός και η στρατιωτική και πολιτική θητεία του υπήρξε πολυτάραχη.

¹⁴ Ο Πέτρου Γκρόζα (1884-1958) υπήρξε Ρουμάνος πολιτικός, ο πρώτος Πρωθυπουργός της κυβέρνησης που εξέλεξε στα πρώτα χρόνια του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Ρουμανία. Διετέλεσε δε Πρόεδρος της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης (1952-1958) και ήταν άνθρωπος της εμπιστοσύνης των Ρώσων.

¹⁵ Κολεκτίβα είναι αυτοδιαχειριζόμενη αγροτική συλλογικότητα που διευθύνεται από τους εργαζομένους σε συνεταιριστική βάση.

Μετάπειτα, άρχισαν να εφαρμόζονται τα πενταετή οικονομικά πλάνα, με αποτέλεσμα να σημειώσουν ταχεία ανάπτυξη όλοι οι τομείς της βαριάς βιομηχανίας (Μαρινέσκου, 2006: 145).

Την περίοδο 1948-1958, το κομμουνιστικό καθεστώς τελούσε, επίσης, υπό πλήρη σοβιετική κηδεμονία. Η οργάνωση, το πολιτικό μήνυμα και ο τρόπος δράσης του ήταν εμπνευσμένα από τις πρακτικές που υπαγόρευε η Μόσχα. Ένα υπερσυγκεντρωτικό, άκαμπτο μπολσεβικικό σύστημα με τον μονοπωλιακό ρόλο του κόμματος, την παντοδύναμη μυστική αστυνομία, την καταστολή οποιασδήποτε αντίστασης, την εξολόθρευση (φυλάκιση, εξορία, δολοφονία, καταναγκαστική εργασία) κάποιων κοινωνικών κατηγοριών, την υποχρεωτική κολεκτιβοποίηση της γεωργίας (1962).

Με τη αναχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων το 1958, το Ρουμανικό Εργατικό Κόμμα επιδίωξε την πολιτική του εθνικού κομμουνισμού, απελευθερωμένου από την ΕΣΣΔ. Το 1965-1971, μια σειρά μεταρρυθμίσεων στόχευαν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική φιλελευθεροποίηση. Ωστόσο, η ενθάρρυνση της προσωπολατρίας προς τον Τσαουσέσκου¹⁶ κατέληξε σε ένα αστυνομικό κράτος που ασκούσε μεθόδους ελέγχου και επιτήρησης, εκφοβισμό, κατήχηση και χειραγώγηση όλου του πληθυσμού.

Το 1965 ο Νικολάε Τσαουσέσκου διορίστηκε πρόεδρος του Κρατικού Συμβουλίου. Η διακυβέρνηση Τσαουσέσκου είχε ολέθριες επιπτώσεις για το ρουμανικό λαό σε όλους τους τομείς και το βιοτικό του επίπεδο έπεσε πολύ χαμηλά (Μαρινέσκου, 2006: 145-146). Αστυνόμευση της ιδιωτικής ζωής, απαγορεύσεις, λογοκρισία, παράνομες συλλήψεις, ανακρίσεις, φυλακίσεις, εγκληματική παραμέληση της παιδείας και της δημόσιας υγείας, αναίτια τρομοκρατία και φόβος καταγράφουν την πραγματικότητα της εποχής από έναν δυνάστη αμείλικτο. Το 1971 με τη λεγόμενη «πολιτιστική επανάσταση» απαγορεύτηκε οποιαδήποτε απόκλιση από την κυβερνητική γραμμή του καθεστώτος. Επιστρατεύτηκαν εθνικά σύμβολα σε μια λογική ρουμανικού εθνικισμού και ανωτερότητας του ρουμανικού έθνους, με εξιδανίκευση του παρελθόντος και προβολή των εθνικών ηρώων και Δακών βασιλιάδων.

Το πιο τραγικό αποτέλεσμα με την επιβολή του κομμουνισμού ήταν η αλλοίωση της ηθικής υπόστασης του γένους και της πνευματικής του ταυτότητας, η εξαφάνιση του

¹⁶Νικολάε Τσαουσέσκου (1918-1989) διετέλεσε πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας από το 1965. Κυβέρνησε ολοκληρωτικά και στα χρόνια της κυβερνητικής θητείας του το βιοτικό επίπεδο υποβαθμίστηκε τραγικά.

Θεού από τις ανθρώπινες ψυχές, η επιβολή της αθεΐας. Ειδικά στην πρώτη κομμουνιστική περίοδο, η πλειοψηφία των φυλακισμένων ήταν χριστιανοί εκ παραδόσεως και όχι εκ προθέσεως και τα βασανιστήρια τους προκάλεσαν ανεπούλωτες πληγές και ψυχικά τραύματα. Ενώ κάποιοι αντιστέκονταν σθεναρά και ασυμβίβαστα και κρατούσαν αγωνιστική στάση, υπήρξαν κληρικοί ή μοναχοί μυστικιστές (Ιωάννης Ιανολίδε, Βιργίλιος Μαξίμ, Βαλέριος Γκαφένκου κ.ά.) που μπόρεσαν να φτάσουν πνευματικά σε επίπεδα αγιότητας μέσω της νοερής προσευχής. Η αλληλεγγύη, η υπομονή, η συγχώρεση του εχθρού, η ελεημοσύνη και ο πνευματικός αγώνας ήταν τα όπλα τους (π. Μπένεα, 2013).

Μετά από αιματηρά και βίαια συμβάντα, το καθεστώς Τσαουσέσκου ανατράπηκε το Δεκέμβριο του 1989. Την εξουσία προσωρινά ανέλαβε το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας, υπό την ηγεσία του Ίον Ιλιέσκου (συνεργάτη του Γκορμπατσόφ) και πρωθυπουργό τον Πέτρε Ρόμαν. Μέλη του αποτέλεσαν δημοκράτες διανοούμενοι με την προοπτική της κατάργησης των νόμων του Τσαουσέσκου και τη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών (Μαρινέσκου, 2006:148). Από το 1989 ως το 2004 διεξήχθησαν πέντε εκλογικές αναμετρήσεις με κόμματα όλων των αποχρώσεων. Όλες οι κυβερνήσεις επιδίωξαν την ευθυγράμμιση της εσωτερικής πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής με το κοινοτικό πρότυπο για την είσοδο της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς.

1.7. Όψεις και απόψεις για τον εικοστό αιώνα στη Ρουμανία

Επιχειρώντας μια συνολική αποτίμηση της ρουμανικής ιστορίας του εικοστού αιώνα με τα μάτια του σήμερα, καθήκον ενός ιστορικού είναι φυσικά να αναγνωρίσει τις ιδεολογικές παγίδες στην ανακατασκευή του παρελθόντος (L. Voia, 2001: 2). Και δεν είναι μόνο η ιστορία προς συζήτηση, αλλά ο ρουμανικός πολιτισμός εν γένει, η ρουμανική αίσθηση της ταυτότητάς του. Για ολόκληρες γενιές, η ιστορία διδασκόταν με έναν μυθολογικό μανδύα και ανέσυρε εμμονικά αντίθετες αποτιμήσεις ως μυθολογικά μοντέλα.

Τα μεσοπολεμικά χρόνια, παραδείγματος χάριν, δεν ήταν η χρυσή εποχή της χώρας. Επρόκειτο για μια κοινωνία που πίσω από το προσωπείο έκρυβε μια σοβαρή οπισθοδρομικότητα και όλα τα είδη των παρεκκλίσεων από τις δημοκρατικές αρχές, κατάσταση που χαρακτήριζε την περίοδο εν γένει. Οι δυσλειτουργίες αυτές, ερμηνευόμενες με τις τρέχουσες νόρμες, δεν επιφέρουν ασφαλή αποτελέσματα. Η

Ρουμανία ήταν τότε μια αντιφατική κοινωνία, από τη μια υπήρχε μια ελίτ ευρωπαϊκού χαρακτήρα, μέσα σε μια μοντέρνα πολιτιστική και θεσμική δομή και από την άλλη μια αδιαμφισβήτητη χρονοκαθυστέρηση στις βαθύτερες αντιλήψεις της χώρας παρά το διαρκή ρυθμό εκσυγχρονισμού. Αυτός ο πρωτογονισμός της παλιάς Ρουμανίας ήταν αυτό που αιτιολογεί και επέτρεψε τις ολοκληρωτικές αποκλίσεις. Αποτέλεσε, επίσης, τη βάση πάνω στην οποία ο ρουμανικός κομμουνισμός κατασκευάστηκε και η πηγή πολλών επόμενων εκτροπών.

Η κρίση του Μαρκ Μαζάουερ πως μεταπολεμικά ο φασισμός ερμηνεύτηκε εσφαλμένα ως μια παθολογία του πολιτικού συστήματος, στο οποίο διαταραγμένοι, αυταρχικοί ηγέτες χειραγώγησαν και παρέσυραν ανίδεους λαούς στην καταστροφή, επιβεβαιώθηκε. Εύλογα λοιπόν, οι πληγές της γηραιάς ηπείρου δε δύνανται να ερμηνευτούν ως έργο μιας κλίμακας τρελών, ούτε οι πληγές της χρεώνονται στην ψυχασθένεια του Χίτλερ ή του Στάλιν. Στην πραγματικότητα, και ο φασισμός και ο κομμουνισμός συνιστούσαν πολιτικές απόπειρες προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της μαζικής ζωής, της εκβιομηχάνισης και της κοινωνικής τάξης πραγμάτων· κι αυτό γιατί η φιλελεύθερη δημοκρατία είχε τις δικές της παθολογίες και δε διέθετε πάντα όλες τις απαντήσεις (Mazower, 2020:15-16).

Στην περίπτωση Τσαουσέσκου, η Ρουμανία αποτελεί παράδειγμα ενός διαφορετικού τρόπου με τον οποίο οι κομμουνιστικές ελίτ επιδίωξαν να αποκομίσουν κάποια δημοτικότητα μέσω της καλλιέργειας εθνικών αισθημάτων. Ο Τσαουσέσκου εφάρμοσε την πιο ακραία χρήση του εθνικισμού απ' οποιονδήποτε άλλο ηγέτη και πέτυχε να αποκοπεί φαινομενικά από τη Μόσχα, πράγμα για το οποίο η Δύση τον αντάμειψε πλουσιοπάροχα. Αλλά ο εθνικός κομμουνισμός έγινε μέρος μιας κοινής στρατηγικής για την παραμονή στην εξουσία (Mazower, 2021: 354).

Με βάση τα παραπάνω, θα ήταν ψευδαίσθηση αν φανταζόμαστε ότι η πλειοψηφία των Ρουμάνων επαναστάτησαν το 1989 ενάντια στον κομμουνισμό ως σύστημα. Επαναστάτησαν ενάντια στις συνέπειες της εφαρμογής του, αρνούμενοι να αποδεχτούν τη γενική υποβάθμιση της ζωής τους, τη φτώχεια και την απουσία προσαρμοστικότητας σε μια ανοιχτή κοινωνία. Γιατί υπάρχουν κι αυτοί που διατείνονται πως δεν ήταν όλα άσχημα. Η αντικειμενική προσέγγιση της αλήθειας, στην περίπτωση αυτή, επιβάλλεται να διαχωρίζει την ιστορική και ηθική κρίση του κομμουνισμού ως ιδεολογία, από την αξιολόγηση των συμπεριφορών των ανθρώπων του κομμουνισμού (Boia, 2001: 7), όπου παρεισφρέει μοιραία ο αστάθμητος, ανθρώπινος παράγοντας.

Υπήρχε, πράγματι, μια αντικομμουνιστική αντίσταση, που άλλοι υποβάθμισαν και άλλοι υπερτόνισαν. Η ρουμανική αντίσταση διαμοιράζεται ανάμεσα στην αλήθεια και τη μυθολογία, γιατί συνήθως οι αντιστάσεις είναι ενισχυμένες στο φαντασιακό. Οι δυτικές κοινωνίες έπραξαν κάτι παρόμοιο στην κατασκευή της ιστορίας της αντιφασιστικής αντίστασης. Στην πραγματικότητα όσοι αντιστέκονται είναι η μειοψηφία, συγκρινόμενοι με αυτούς που υποτάσσονται, προσαρμόζονται ή έχουν κάποιο κέρδος. Έτσι, ούτε τα μεσοπολεμικά χρόνια ούτε ο κομμουνισμός μπορούν να παρουσιαστούν σε μια μοναδική, συνεκτική εικόνα. Άλλωστε, κάθε ιστορικός μελετητής έχει τη δική του προσωπική σχέση με την πρόσφατη ιστορία. Μπορεί μόνο να προσπαθεί να πλησιάσει όσο το δυνατόν εγγύτερα στην αλήθεια, αλλά η κρίση του γι' αυτήν ποτέ δε θα είναι μια και μοναδική. Θα είναι πάντοτε υποκειμενική.

ΚΕΦ. Β΄: ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.1. Λογοτεχνικό περιεχόμενο

Το στοιχείο που προσδιορίζει το ρουμανικό πολιτισμό στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού είναι η παράλληλη εκδήλωση ξεχωριστών ρευμάτων, ιδιαίτερα στη λογοτεχνία, όπως η κοινωνική ποίηση, η ρεαλιστική πεζογραφία, ο συμβολισμός, ακόμη και η δημιουργική ανανέωση του επαρχιακού ρομαντισμού. Στην αυγή του 20ού αιώνα οι αυθεντικοί συγγραφείς εκφράζονταν με οδηγό την κλίση τους την καλλιτεχνική, ανεπηρέαστοι από πολιτικές φατρίες ή μεταβολές σε κοινωνικοπολιτικά τεκταινόμενα (Σούτσιου, 2017: 22).

Ο Μεσοπόλεμος, υπήρξε από τις πιο παραγωγικές λογοτεχνικά περιόδους και αποτελεί τον σκληρό πυρήνα της περιόδου (1920-1940), καθώς είδε να μεσουρανούν - στη Ρουμανία, όπως και απανταχού στην Ευρώπη - πολλοί ποιητικοί αστέρες, αλλά και πεζογράφοι πρώτου μεγέθους. Τότε δραστηριοποιήθηκε ο θρυλικός παραμυθιάς του ρουμανικού λαού, Μιχαήλ Σαντοβεάνου (Mihail Sadoveanu), οι πεζογράφοι Γκάλα Γκαλακτιόν (Gala Galaction) και Ιόν Μαρίν Σαντοβεάνου (Ion Marin Sadoveanu), οι συμβολιστές ποιητές Τζεόρτζε Μπακόβια (George Bacovia), Τούντορ Αργκέζι (Tudor Arghezi), Λουτσιάν Μπλάγκα (Lucian Blaga), Ίον Μπάρμπου (Ion Barbu), οι εξπρεσιονιστές Ίον Πιλλάτ (Ion Pillat) και ο ποιητής και πεζογράφος Βασίλε Βοϊκουλέσκου (Vasile Voiculescu). Αναμφίβολα, το μυθιστόρημα ήταν το απόλυτο λογοτεχνικό είδος της εποχής (Σούτσιου, 2017: 23).

Τη μοντέρνα τάση της ρουμανικής λογοτεχνίας εκπροσωπεί και εκφράζει ο Εουτζέν Λοβινέσκου (1881-1943), ιστορικός της ρουμανικής λογοτεχνίας και του ρουμανικού πολιτισμού. Ήταν αυτός που εμψύχωνε τους νέους δημιουργούς μέσω του δραστήριου συλλόγου «Sburătorul»¹⁷, της πιο γόνιμης λογοτεχνικής ομάδας του Μεσοπολέμου. Μέσα σε αυτήν εκκολάφθηκαν δυο μεγάλοι λογοτέχνες, ο Ίον Μπάρμπου και ο Λίβιου Ρεμπρεάνου. Ο στοχαστής όμως που μεσουράνησε πάνω από μισό αιώνα στη λογοτεχνική παραγωγή της Ρουμανίας, τόσο με το ανυπέρβλητο σθένος της ποιητικής του γραφής, όσο και με την σκωπτική πένα του για τις παθογένειες της

¹⁷ Το «Σμπουρατόρουλ» (ρουμ. „Sburătorul”) ήταν ένα ρουμανικό μοντερνιστικό, λογοτεχνικό περιοδικό και ταυτόχρονα λογοτεχνική εταιρεία. Δημιουργήθηκε στο Βουκουρέστι τον Απρίλιο του 1919, από τον επικεφαλής, τον Eugen Lovinescu. Ο λογοτεχνικός αυτός κύκλος συνέβαλε ουσιαστικά στην ανάπτυξη νέων τάσεων στη ρουμανική λογοτεχνία.

κοινωνίας είναι ο Τούντορ Αργκέζι (1880-1967)¹⁸, ψευδώνυμο του Ίον Ν. Θεοδορέσκου (Μαρινέσκου, 2007: 173).

Η μετατροπή του πολιτικού καθεστώτος, μεταπολεμικά, δημιούργησε μια γενιά που έμεινε πιστή στην παραγωγή των προκατόχων της και μια μερίδα λογοτεχνών που υπηρέτησαν ακούσια τη μαρξιστική ιδεολογία και τους περιορισμούς που επέβαλε. Και ακριβώς εξαιτίας της υποχρεωτικής σύμπλευσης με την πολιτική ηγεσία και την απόλυτη ποδηγέτησή της από αυτήν, με αρνητικές επιπτώσεις στον αισθητικό λογοτεχνικό χαρακτήρα της, η ρουμανική λογοτεχνία βίωσε ποικίλες δυσχέρειες στην έκφραση και την περαιτέρω εξέλιξή της (Σούτσιου, 2017: 27).

Σε ό,τι αφορά τους μεταμοντερνιστές του '80 και '90, ανεπηρέαστοι από το παρελθόν, εκφράστηκαν με τρόπο καυστικό και απελευθερωμένο. Στην πεζογραφία, μάλιστα, αλλάζει άρδην η θεματολογία, αφού ως γνωστό, στα μυθιστορήματα δε δίνεται βαρύτητα στα γεγονότα καθαυτά, μα πιο πολύ στην έμπνευση και στις συνθήκες γραφής. Με τον νέο προσανατολισμό της Ρουμανίας, το 1989, στο καπιταλιστικό πολιτικό σύστημα, αναζητήθηκαν οι ρίζες που ένωναν τη ρουμανική παράδοση με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία και προωθήθηκε η έκδοση έργων που είχαν κριθεί απαγορευμένα στους χαλεπούς καιρούς της δικτατορίας (Σούτσιου, 2017: 30).

2.2. Η προσωπικότητά του

Επιχειρώντας μια πρώτη ανάγνωση στα βασικά έργα του ρουμάνου στοχαστή Βίρτζιλ Γκεοργκίου, αλλά και σταχυολογώντας γεγονότα του βίου του, συνάγει κανείς εύκολα το συμπέρασμα πως υπήρξε μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα. Θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους Ρουμάνους λογοτέχνες. Γεννήθηκε το 1916 στο χωριό Ραζμποένι του νομού Νεάμτς της επαρχίας Μολδαβίας της Ρουμανίας. Πρόκειται για μια αγροτική ορεινή περιοχή, με την πλειονότητα των κατοίκων να είναι ορθόδοξη. Με τη γενέτειρά του θα παραμείνει συνδεδεμένος συναισθηματικά για όλη του τη ζωή και είναι αυτή που αποτέλεσε το κάδρο σε αρκετά μυθιστορήματά του.

Ο ίδιος ήρθε στη ζωή μια εποχή κρίσιμη, τη χρονιά που η χώρα του εισερχόταν στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, μετά από δυο χρόνια

¹⁸ Ο Τούντορ Αργκέζι υπήρξε Ρουμάνος συγγραφέας, που με το έργο του συνεισέφερε σημαντικά στην ανάπτυξη της ρουμανικής λυρικής λογοτεχνίας. Έγραψε πεζογραφία, θεατρικά έργα, παιδική λογοτεχνία και το ποιητικό του έργο αποτελεί σημείο αναφοράς στη ρουμανική λογοτεχνία (βλ. Τσιπριάν Σούτσιου, *Στα βήματα των Ρουμάνων συγγραφέων. Παραδοσιακός και σύγχρονος ρουμανικός πολιτισμός*, Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλη, 2017), σ. 69.

ουδετερότητας. Η Ρουμανία τότε δε συνίστατο παρά από δυο παραδουνάβιες επαρχίες, τη Μολδαβία και τη Βλαχία. Επιδίωξη και όνειρο όλων των Ρουμάνων ήταν να επανασυσταθεί η μητέρα-πατρίδα και να συμπεριλάβει τις κατεχόμενες επαρχίες μέσα σε ένα ισχυρό πνεύμα απολύτρωσης. Υπό το πρίσμα μιας τέτοιας πραγματικότητας μεγάλωσε, γαλουχήθηκε ο Γκεοργκίου και διαμόρφωσε την κοσμοθεωρία του.

Τα παιδικά χρόνια του Γκεοργκίου ήταν ευτυχισμένα, παρ' όλη τη φτώχεια του οικογενειακού περιβάλλοντος, σφραγισμένα τόσο με θρησκευτικές τελετές όσο και με δραστηριότητες αγροτικές και υπαίθριες. Είναι αυτό που αποκαλεί ο ίδιος *«η μεγάλη κοσμική λειτουργία των χρόνων της παιδικής του ηλικίας»*. Οι γονείς του ήταν και οι ίδιοι νεότεροι όταν τον έφεραν στον κόσμο, είκοσι ενός ο πατέρας του και δεκαεννιά η μητέρα του. Ο μικρός Βίρτζιλ μεγάλωσε σε ένα περιβάλλον γεμάτο αγάπη και πνευματικότητα, παρόλη την ακραία ανέχεια. Από μικρός ήταν φιλοπερίεργος και ευαίσθητος, φιλομαθής και ανήσυχος.

Ο Βίρτζιλ Γκεοργκίου, γέννημα θρέμμα της πατρίδας του, επέπρωτο να τη στερηθεί στα πιο δημιουργικά και ακμαία χρόνια της ζωής του. Ήταν συγγραφέας της διασποράς και έμεινε εξόριστος το μεγαλύτερο μέρος του βίου του. Αφοσιωμένος σε αξίες παραδοσιακές, ιδεαλιστής, ουμανιστής και θεοσεβούμενος, στα έργα του καταγγέλλει τις φρικαλεότητες που επιβλήθηκαν στους ευρωπαϊκούς λαούς από σοβιετικούς και χιτλερικούς. Φεύγει από τη Ρουμανία και αρνείται να επιστρέψει ξανά, εισερχόμενος σε έναν κυκεώνα διώξεων και ανελέητου κυνηγητού. Μετά από περιπετειώδεις διαδρομές καταλήγει με τη σύζυγό του, εξόριστος στο Παρίσι.

Πληγωμένος και αποκαμωμένος από μια περιπετειώδη και κυνηγημένη ζωή, ο ίδιος εκφράζεται σε ένα ιδιαίτερα συγκινησιακά φορτισμένο κείμενο, με τον τίτλο *“Le Sceau de l' infamie”* (Σφραγίδα συκοφαντίας). Δημοσιευμένο αμέσως μετά την έκδοση του μυθιστορηματός του *“Le cravache”* (Το μαστίγιο), το 1967, ως ένθετο της εφημερίδας του, αισθάνεται την ανάγκη να εκδηλωθεί με εξωστρέφεια. Προβαίνει σε μια βεβαίωση παραίτησης με χαρακτηριστική δυσθυμία, λέγοντας με μια δόση κυνισμού: *«Τα μισά βιβλία μου έχουν καεί από τους φασίστες και τα άλλα μισά από τους αντιφασίστες. Μια πράξη που εντοπίζεται συνήθως σε ποιητικά βιβλία»*. Πράγματι, σπανίως ένας συγγραφέας συγκεντρώνει γύρω του τέτοια απέχθεια, λυσσώδη και άσπονδη, μέχρι και το θάνατό του (Gillyboeuf, 2017: 7).

2.3. Βιογραφία και εργογραφία κατά χρονολογική σειρά

Τελείωσε το 1927 την υποχρεωτική εκπαίδευση και ετοιμάστηκε για τις εισαγωγικές εξετάσεις με προπαρασκευαστικά μαθήματα που του παρέδιδε ο διευθυντής του σχολείου, αφού το φροντιστήριο ήταν ακριβό για να το πληρώσουν οι γονείς του. Τον Αύγουστο του 1928 γίνεται δεκτός στο στρατιωτικό λύκειο και γίνεται ένας «Αετός του Βασιλιά», τίτλος που αποκτούσε με την εισαγωγή του στη σχολή. Και ήταν προσωπικό επίτευγμα του Γκεοργκίου αυτό, καθώς ο εν λόγω χώρος δεν αποτελούσε μόνο ένα είδος στρατώνα για παιδιά, ένα βασιλικό κολλέγιο, αλλά ήταν προπαντός ένα ινστιτούτο άμιλλας. Μάλιστα, μόνο οι πρωταθλητές ολοκλήρωναν τον κύκλο σπουδών, όπως μας πληροφορεί ο ίδιος (Gillyboeuf, 2017: 13-14).

Αποφοίτησε με άριστα το 1936 από τη στρατιωτική σχολή στο Κισινάου, όπου εισήχθη το 1928, μετά από εντατική μελέτη και εξετάσεις. Κατά τη διάρκεια αυτών των ετών, επισκέπτεται στις διακοπές τους γονείς του στο χωριό Petricani και νοσταλγεί τα όμορφα παιδικά χρόνια. Αισθάνεται μια βαθιά εκρίζωση κάθε φορά που αφήνει για πολλούς μήνες το ειδυλλιακό αυτό σκηνικό. Ωστόσο, εξασκείται ενεργά και στην ποίηση όλο αυτό το διάστημα, κάνοντας το λογοτεχνικό του ντεμπούτο στην επιθεώρηση του λυκείου «La nouvelle lune» (Η νέα σελήνη), την οποία ιδρύει και διευθύνει με την επίβλεψη του διοικητή του, καθώς και το περιοδικό «Les Aigles» (Οι Αετοί), χρηματοδοτούμενο από τον υπουργό Πολέμου, το οποίο διανέμεται σε όλα τα στρατιωτικά λύκεια της Ρουμανίας (Gillyboeuf, 2017: 14-15).

Χάρη στον καθηγητή του, Constantin Tomesco, εκδίδει ποιήματά του στο *Luminătorul*, επίσημη επιθεώρηση της εκκλησίας της Βεσσαραβίας, στο *Universul și Adevărul (La verite)*, στο *Bilete de papagal (Billets de perroquet)*, την επιθεώρηση του Tudor Arghezi (1880-1967), ενός εκ των μεγαλύτερων ρουμάνων ποιητών, αλλά και στο *Viața literară (Λογοτεχνικός βίος)* του μυθιστοριογράφου και δημοσιογράφου I. Valerian (1895-1980), που εργαζόταν στο παράρτημα στρατιωτικής εκπαίδευσης του υπουργείου Βιομηχανίας. Οι δυο τελευταίοι του γράφουν επιστολές ενθαρρυντικές και του μοιράζουν αφειδώς συμβουλές. Συμμετέχει σε λογοτεχνικό διαγωνισμό του περιοδικού *Jeunesse roumain*, διαβάζει ποιήματά του στο Βουκουρέστι μπροστά σε χιλιάδες φοιτητές συγκεντρωμένους για την εκδήλωση και ο M. Mirescu του παίρνει συνέντευξη για την εφημερίδα *Universul*¹⁹ (Gillyboeuf, 2017: 15).

¹⁹ *Universul*: πρόκειται για εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας στη Ρουμανία.

Στα επόμενα χρόνια, σπούδασε Φιλοσοφία και Θεολογία στα πανεπιστήμια Βουκουρεστίου και Χαϊδελβέργης, αντίστοιχα. Εργάστηκε στο διπλωματικό κλάδο, σε επιτροπές μορφωτικών υποθέσεων του υπουργείου Εξωτερικών της Ρουμανίας. Ως φοιτητής ακόμη δημοσίευσε το πρώτο του σύγγραμμα ποίησης, *Viata de toate zilele a roetului* (Η ζωή όλων των ημερών του ποιητή, 1937). Το μυθιστόρημά του *H 25η ώρα* (1949), μεγάλη εκδοτική επιτυχία, μεταφέρθηκε και στη μεγάλη οθόνη²⁰ με πρωταγωνιστή τον Antony Queen στο ρόλο του Iohann Moritz, τον Serge Reggiani στο ρόλο του Τραϊάν Κορούγκα και της Virna Lizi σε αυτόν της Suzanne Moritz. Σκηνοθέτης ήταν ο Henri Verneuil, που κατάφερε να περάσει στην οθόνη το κορυφαίο της ανθρώπινης τραγωδίας, όπως το κατήγγειλε ο Γκεοργκίου, χάρη σε μια μετριασμένη δραματική ανασύσταση (Gillyboeuf, 2017: 73).

Τον Ιούλιο του 1939 παντρεύτηκε την Αικατερίνα Μπουρμπέα, στο δημαρχείο του Βουκουρεστίου. Σκόπευαν να γιορτάσουν τους γαμήλιους όρκους τους στο χωριό του σε μερικές εβδομάδες. Αλλά στις 3 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία πριν την εισβολή της τελευταίας στην Πολωνία. Ο Βιρτζίλ και η σύζυγός του βρίσκονταν κυριολεκτικά μέσα στη δίνη του πολέμου. Με παρακίνηση του Χίτλερ, εννέα μέλη της Σιδηράς Φρουράς καθοδηγούμενα από τον Horia Sima²¹, που διαδέχτηκε τον Κοντρεάνου, δολοφονούν τον Călinescu²².

Για το παραπάνω συμβάν ο συγγραφέας μας εκφράζει αποτροπιασμό. Ο Γκεοργκίου, βαθιά ταραγμένος από τη δολοφονία, δηλώνει συγκλονισμένος. Τάσσεται κατηγορηματικά σε κάθε είδος φονικής επίθεσης, τρομοκρατίας και βίας, με σκοπό το σφετερισμό της εξουσίας. Δε βρίσκει τίποτε ποιητικό σε όλα αυτά και κατακεραυνώνει τις παραστρατιωτικές οργανώσεις. Όσο η Σιδηρά Φρουρά κερδίζει έδαφος και η χώρα βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση, ο Γκεοργκίου κλήθηκε από μια ομάδα κυνηγών αλπινιστών στο Βραζον.

Παρ' όλες τις προειδοποιήσεις των οικείων του που τον συμβούλευαν να μην εκδώσει την πολεμική του σε στίχους, ανησυχώντας για τη ζωή του, ο Γκεοργκίου εξέδωσε το βιβλίο του «Armand Călinescu» στις εκδόσεις *Sococ* στο Βουκουρέστι, διευθυντής των οποίων ήταν ο Emil Ocneanu. Όλα τα αντίτυπα κυκλοφόρησαν μέσα σε

²⁰ Για την εν λόγω ταινία, βλ. https://www.youtube.com/watch?v=Q_cH0zvDGJ4&t=62s.

²¹ Horia Sima (1906-1993) χρημάτισε πρόεδρος της Σιδηράς Φρουράς, ο τελευταίος μετά τον Κοντρεάνου

²² Armand Călinescu (1893-1939) διετέλεσε πολιτικός και μάλιστα πρωθυπουργός από τον Μάρτιο του 1939 έως τη δολοφονία του έξι μήνες αργότερα. Αντιστάθηκε σθεναρά απέναντι στη Σιδηρά Φρουρά και το πλήρωσε με τη ζωή του.

περιοδικά των *Galleries de Lafayette*. Εξαιτίας αυτού του βιβλίου κόνταψε να δολοφονηθεί από ανθρώπους της Σιδηράς Φρουράς, που ήταν έτοιμη να αναλάβει τα ηνία της εξουσίας μετά την εκθρόνιση του Καρόλου Β΄.

Αξιοσημείωτο και αντιπροσωπευτικό της «εύφλεκτης» ατμόσφαιρας της εποχής είναι και το εξής περιστατικό, που διασώζει ο Gillyboeuf στη μελέτη του: Ο Ștefan Mihai Lazăr, γνωστός χούλιγκαν, που είχε συναντήσει ο συγγραφέας στο σπίτι του Eliade²³, τον ανακρίνει και τον σημαδεύει στο στήθος με ένα ρεβόλβερ, λέγοντάς του: «*Η ώρα της τιμωρίας έφτασε για σας. Σας σκοτώνω απαλλάσσοντας τη γη από την άχρηστη παρουσία σας*». Σώθηκε από την προνοητική παρέμβαση του εκδότη του Osneanu, που παρότι εβραίος και απειλούμενος, εξαγόρασε τη σωτηρία του Γκεοργκίου και κάποιων οικείων του (Gillyboeuf, 2017: 21)

Το 1940 λαμβάνει το Βασιλικό βραβείο ποίησης για το έργο του *Caligrafie pe zăpadă* (*Καλλιγραφία στο χιόνι*), που εκδόθηκε από τις εκδόσεις «*Fundațiile Regale*». Μετά την τρίμηνη στρατιωτική εκπαίδευση συνεχίζει τη στρατιωτική θητεία του στο κέντρο παρακολούθησης του στρατού στο Βουκουρέστι. Συντάσσει το δελτίο Τύπου στις ρουμανικές δυνάμεις για τις πληροφορίες που ανακοινώνονται στους διάφορους σταθμούς της Ευρώπης (Gillyboeuf, 2017: 22).

Έχει διατελέσει στρατιωτικός ανταποκριτής το 1941 και έσπευσε στη Βεσσαραβία, όπου μαίνονταν οι μάχες ανάμεσα σε Ρουμάνους και Ρώσους. Με τη επιστροφή του δημοσιεύει από τις εκδόσεις *Naționala* ένα βιβλίο με τίτλο *Ard Malurile Nistrului* (*Οι όχθες του Δνειστερου φλέγονται*), προλογισμένο από τον Tudor Arghezi. Είναι η πρώτη διάσημη εκδοτική επιτυχία στα βιβλιοπωλεία. Ακολουθούν το *Cu submarinul la asediul Sevastopolului* (*Με υποβρύχιο στην πολιορκία της Σεβαστούπολης*)²⁴ και το *Am luptat în Crimeea* (*Πολέμησα στην Κριμαία*), που βγήκε σε είκοσι χιλιάδες αντίτυπα. Είναι πλέον ένας αναγνωρισμένος συγγραφέας (Gillyboeuf, 2017: 22-23).

Ωστόσο, η δόξα πάντα επισύρει το φθόνο των αντιπάλων και συμπορεύεται με την ανασφάλεια. Ένας παλιός πρέσβης στη Μόσχα τον προειδοποιεί: «*Σκοπεύετε να σπαταλήσετε την καριέρα σας. Για τους Ρώσους, είστε τώρα ένας καταξιωμένος άνδρας. Να ξέρετε πως ήρθε η στιγμή που θα σας το πληρώσουν*». Ο Γκεοργκίου είναι

²³ Μίρτσεα Ελιάντε (ρουμ. Mircea Eliade, 1907-1986): Ένας από τους μεγαλύτερους Ευρωπαίους διανοητές του περασμένου αιώνα, ήταν θρησκευσιολόγος και σημαντικότερος ερευνητής στον τομέα της Συγκριτικής Ιστορίας των Θρησκειών, αλλά και λογοτέχνης. Ασχολήθηκε με τα σανσκριτικά και την ινδική φιλοσοφία (Σούτσιου, 2017: 171).

²⁴ Η Πολιορκία της Σεβαστούπολης (1941-1942): αποτελεί τη σημαντικότερη και πιο μακροχρόνια πολιορκητική επιχείρηση κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η πόλη βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο της χερσονήσου της Κριμαίας και υπήρξε αρχαία ελληνική αποικία.

απασχολημένος στη ρουμανική ραδιομετάδοση, ταυτόχρονα ανταποκριτής στην εφημερίδα *Timpul* και συνεργάτης καθημερινός στις εφημερίδες *Evenimentul*, *Seara*, *Capitala* και *Informația*. Μάλιστα, είναι η εποχή που χρησιμοποιεί ψευδώνυμο. Εκδίδει ένα βιβλίο ποίησης, *Ceasul de rugăciune* (*Η ώρα της προσευχής*) και ένα μυθιστόρημα *Ultima oră* (*Η τελευταία ώρα*), προάγγελος της *25ης Ωρας*. (Gillyboeuf, 2017: 24).

Την ημέρα κυκλοφορίας του μυθιστορήματος του ακυρώνουν τη δημοσιογραφική κάρτα, διότι η μητέρα της συζύγου του είναι Εβραία και η Αικατερίνα παύεται από το δικαίωμα εξάσκησης δικηγορίας από τον ίδιο ρατσιστικό νόμο. Ο Βίργκιλ εκμεταλλεύεται κάποιες σχέσεις που είχε διατηρήσει για να αποκτήσει μια θέση στο υπουργείο ή στην πρεσβεία. Σε λίγους μήνες, πρόκειται να ονομαστεί σύνδεσμος πολιτισμού και τύπου πλησίον της ρουμανικής πρεσβείας στην Τουρκία. Μαθαίνει ότι το πόστο του δόθηκε σε άλλον υποψήφιο, ευνοούμενο από πιο στέρεο στήριγμα. Με τον ίδιο τίτλο-ιδιότητα, αποστέλλεται στο Ζάγκρεμπ της Κροατίας (Gillyboeuf, 2017: 25).

Η Κροατία, απλός δορυφόρος της Ιταλίας και του Γ' Ράιχ, το 1941 κηρύχτηκε, μετά την εισβολή των Δυνάμεων του Άξονα, κομμάτι του παλιού βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας. Κυβερνάται από τους Oustachis²⁵ του Ante Pavelic, ο οποίος τοποθέτησε στο θρόνο της Κροατίας ένα βασιλιά - μαριονέτα, τον Tomislav II. Οι συκοφάντες του Γκεοργκίου είχαν σαν παιχνιδάκι να τον κατηγορούν ως συνένοχο και θεωρούσαν τις ταπεινές υπηρεσίες πολιτιστικής αφοσίωσης μια ομολογία συνεργασίας με το εξτρεμιστικό δεξιό πολίτευμα. Αλλά, όπως υπογραμμίζει ο Eliade, επίσης σύνδεσμος πολιτιστικός στη Λισαβόνα και το Λονδίνο: «*Η τελευταία κυβέρνηση του βασιλιά Καρόλου προέβλεψε ότι η Ρουμανία επρόκειτο να περιέλθει σε δυσμένεια και έστειλε στο εξωτερικό κάποιους νέους πανεπιστημιακούς ως συνδέσμους και πολιτιστικούς συμβούλους*» (Gillyboeuf, 2017: 25).

Το 1945 το ζεύγος Γκεοργκίου μεταβαίνει στη Βαϊμάρη. Εκεί μεταφέρονται στην αμερικανική ζώνη και χωριστά κρατούνται δέσμιοι επί ενάμιση χρόνο από το ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης στο άλλο. Φυλακισμένοι μέσα σε περίβολους με συρματοπλέγματα, τουαλέτες - ορύγματα, εκτεθειμένοι σε κοινή θέα, λαμβάνουν δέματα με κονσέρβες, τσιγάρα και σοκολάτες από την Eva Peron²⁶ και το διαμεσολαβητή του Βατικανού. Κατά την κάθειρξη είκοσι μηνών, ο συγγραφέας

²⁵ Ούστασε: τρομοκρατική οργάνωση με φασιστικό και ρατσιστικό υπόβαθρο. Ήταν υπεύθυνη για τη δολοφονία πολυάριθμων Σέρβων, Εβραίων και Ρομά κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

²⁶ Μαρία Εύα Ντουάρτε ντε Περόν (1919-1952) υπήρξε σύζυγος του προέδρου της Αργεντινής Χουάν Ντομίνγκο Περόν (1895-1974). Λαοφιλής και δυναμική, έδωσε αγώνες για τα δικαιώματα των γυναικών και υπερασπίστηκε επίσης τα εργατικά δικαιώματα

αναπτύσσει την πλοκή της 25ης Ώρας, άμεσα τροφοδοτούμενη από μαρτυρίες συγκρατουμένων και την προσωπική του εμπειρία. Έχει περάσει από δεκατέσσερα στρατόπεδα συγκέντρωσης, υπέμεινε ξύλο και βασανισμούς από αμερικανούς στρατιώτες. Αλλά εκμεταλλεύεται την ευκαιρία να μάθει Γερμανικά και Αγγλικά και στέλνει επιστολές (λογοκριμένες) στη γυναίκα του (Gillyboeuf, 2017: 28).

Μετά από ουκ ολίγες ταλαιπωρίες, το 1947 απελευθερώνονται. Αμέσως, εγγράφεται στη σχολή Θεολογίας και εγκαθίστανται στη Χαϊδελβέργη. Εκεί ανακαλύπτει τον τρόπο γραφής μεγάλων αμερικανών συγγραφέων όπως οι Ernest Hemingway, John Steinbeck, William Faulkner, Thomas Stearns Eliot. Το ζεύγος βιώνει μια αδιέξοδη, δραματική κατάσταση οικονομικά. Απελπισμένοι και υποσιτισμένοι σκέφτονται να αυτοκτονήσουν. Τότε είναι που πληροφορούνται ότι μια канаδική αποστολή στρατολογεί ανθρώπους για κόψιμο δέντρων στον Καναδά κι αποφασίζουν να δοκιμάσουν την τύχη τους. Όμως, δε γίνονται δεκτοί. Αποφασίζουν να φύγουν στις βόρειες χώρες, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία. Ωστόσο και πάλι είναι παρακινδυνευμένο να διασχίσουν τη γερμανική ζώνη, την κατεχόμενη από Άγγλους, οι οποίοι στέλνουν όλους τους εκτοπισμένους εξ Ανατολών, στους Σοβιετικούς (Gillyboeuf, 2017: 30).

Έτσι, περνάνε στην Ελβετία κι από εκεί στη Γαλλία. Φθάνουν παράνομα στη Γαλλία με τα πόδια, το 1948, και χάρη στη βοήθεια της ρουμανικής εκκλησίας εγκαθίστανται σε μια κατοικία-τρύπα της Quartier Latin. Εκεί συναντούν ξανά παλιούς φίλους εξόριστους από το Βουκουρέστι, ανάμεσά τους και ο Mircea Eliade. Ο τελευταίος έχοντας διαβάσει το χειρόγραφο του Γκεοργκίου υπολογίζει να του βρει εκδότη. Γράφει στο φιλόσοφο του υπαρξισμού *Gabriel Marcel* (1889-1973)²⁷, ο οποίος διευθύνει τη συλλογή “*Feux croises*” των εκδόσεων *Plon* και στον συγγραφέα *Brice Parain*, για να τους μιλήσει για το νέο ρουμάνο συγγραφέα των 31 ετών και για το θαυμάσιο μυθιστόρημά του, που το θεωρεί από τα καλύτερα βιβλία της εποχής τους.

Τη μετάφραση αναλαμβάνει μια νεαρή ρουμάνια μετανάστρια, η *Monica Lovinescu* (1923-2008), που είχε λάβει πολιτικό άσυλο από το σύζυγό της *Virgil Ierunca* (Gillyboeuf, 2017: 31). Ο Βίρτζιλ και η Μόνικα συνεννοούνται θαυμάσια στην αρχή, συνεργάζονται με την εφημερίδα *Luceafărul* (Αυγερινός), επιθεώρηση ρουμάνων

²⁷ Γκαμπριέλ Ονορέ Μαρσέλ (1889-1973) ήταν Γάλλος φιλόσοφος, αλλά και συγγραφέας. Συνέγραψε θεατρικά έργα και έμεινε γνωστός για τις διακηρύξεις του ενάντια στην τεχνολογικά απάνθρωπη σύγχρονη κοινωνία.

εξόριστων συγγραφέων. Η υπόθεση με την *Monica Lovinescu*²⁸ (Lovinescu 1999: 65-67), που είχε κάνει τη μετάφραση από τα ρουμανικά στα γαλλικά για το παραπάνω έργο, κατέληξε σε δικαστική διαμάχη. Το 1950, η Μόνικα Λοβινέσκου εγειρεί αγωγή εναντίον του, απαιτώντας καθορισμό τόκου επί των καταπληκτικών πωλήσεων της 25ης Ώρας. Η αποδιδόμενη δικαστική απόφαση απορρίπτει τα αιτήματά της, θεωρώντας ότι έχουν καταβληθεί οι νόμιμες, οφειλόμενες απολαβές για τη μετάφρασή της.

Εκφέροντας ένα διαρκές μίσος, θα γίνει η αφορμή να αμαυρωθεί όσο ποτέ η εικόνα του Γκεοργκίου. Μισό αιώνα αργότερα, μέσα στις αναμνήσεις της, αναλογιζόμενη ξεκάθαρα ακόμη τη μνησικακία της, θα παραδεχτεί ότι η απάτη ήταν αυτή που την ώθησε να σταματήσει τη συνεργασία και όχι η μη εξόφληση του συμφωνημένου ποσού. Τονίζει πως ηθικά την έβλαψε η όλη υπόθεση και καθόλου δε στάθηκε στην υλική υπεξαίρεση, δεδομένου ότι δεν είχε υπογραφεί συμβόλαιο από δική της αφέλεια. Παρόλο που δικαιώθηκε δικαστικά ο Γκεοργκίου, η αναταραχή και η έκταση που πήρε η υπόθεση έβλαψε ανεπανόρθωτα τη φήμη του και στιγμάτισε το όνομά του. Η Λοβινέσκου αμετανόητη, ως τα τελευταία χρόνια της ζωής της δεν έπαψε να σπιλώνει το όνομά του.

Το βιβλίο *La Vingt-cinquieme Heure* εκδίδεται το 1949 από τις εκδόσεις *Plon* και έχει τεράστια επιτυχία. Ο Albert Camus²⁹ είναι από τους πρώτους που επισκέπτονται το συγγραφέα. Γράφει χαρακτηριστικά ότι ο Γκεοργκίου συμβολικά εξαιρεί ακριβώς την καταδίκη του Χριστού η οποία αναμείχθηκε με αυτήν των δυο ληστών. Υπονοεί πως η τεχνική του αμαλγάματος είχε ήδη δοκιμαστεί από το έτος μηδέν και συμπεραίνει με λύπη ότι η μόνη εξέλιξη είναι το γεγονός ότι σήμερα αντιστράφηκαν οι ρόλοι και έτσι δυο χιλιάδες αθώοι είναι περικυκλωμένοι από δυο επιδέξιους. Με την τοποθέτησή του αυτή, γίνεται σαφές ότι το βιβλίο αποτελεί ένα κατηγορητήριο απέναντι στην εκάστοτε αυταρχική εξουσία, μια καταγγελία απερίφραστη της απανθρωποποίησης της σύγχρονης κοινωνίας (Gillyboeuf, 2017: 32-33).

Ο Γκεοργκίου το 1952 θα εκδώσει το δεύτερο μυθιστόρημά του, *La Seconde Chance* (Η δεύτερη ευκαιρία), προλογισμένο από τον Gabriel Marcel. Είναι αφιερωμένο στην πρώτη γαλλίδα αναγνώστριά της 25ης Ώρας, την κυρία Maurice Bourdel, και

²⁸ Μόνικα Λοβινέσκου (1923-2008) υπήρξε Ρουμάνο δοκιμιογράφος, διηγηματογράφος, κριτικός λογοτεχνίας, μεταφράστρια και δημοσιογράφος, γνωστή για την ιδεολογική της αντίσταση απέναντι στο κομμουνιστικό καθεστώς.

²⁹ Ο Αλμπέρ Καμύ (1918-1960) ήταν από τους αξιολογότερους Γάλλους φιλόσοφους και διανοητές του 20^{ού} αιώνα. Τα έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες.

μεταφρασμένο από την Livia Lamoure (Gillyboeuf, 2017: 36-37). Ένα αφήγημα πιο σκληρό από το τελευταίο μυθιστόρημα, με μια δύναμη εκπληκτική. Πρόκειται για μια εξαιρετική ανθρώπινη εποποιΐα, της οποίας ο διάκοσμος είναι ολόκληρη η Ευρώπη στα ταραγμένα αυτά χρόνια από την επανάσταση του 1917 ως τον αμερικανο-σοβιετικό παροπλισμό μετά τον πόλεμο. Θέμα του αποτελεί μια εύλογη απορία: Άραγε οι εκριζωμένοι και περιπλανώμενοι ανά τον κόσμο έχουν την παραμικρή ελπίδα μιας δεύτερης ευκαιρίας;

Και πάλι, όμως, η επιτυχία του βιβλίου επισύρει την κριτική και επιφέρει το φθόνο. Όπως η *Εικοστή Πέμπτη ώρα* του έφερε δόξα, αλλά εξίσου σταθερές και διαρκείς έχθρες, οι αντίπαλοί του τον κατηγορούν τώρα πως μεταμφιέστηκε σε μια αυτοβιογραφία και ετοίμασαν τη σκευωρία. Οι «*Lettres francaises*», δια πέννας του Francis Cremieux, δημοσιεύουν ένα άρθρο πολεμικής με τίτλο «Πώς και γιατί ένας εγκληματίας έγινε ιερός, μέγας ανθρωπιστής». Τον αποκαλούν εγκληματία πολέμου, χιτλερικό στρατιώτη, υπαίτιο για εγκλήματα γενοκτονίας, πληροφοριοδότη της ρουμανικής αστυνομίας, συγκεκριαλωτικά έναν απατεώνα που ξεμασκαρεύτηκε και αποδείχτηκε η ψευδομαρτυρία του. Τα επόμενα χρόνια αρχίζει έντονη πολεμική εναντίον του, από συναδέλφους του, συγγραφείς της διασποράς.

Σε μια προσπάθεια άμυνας και απομακρυνόμενος από τις απειλές, καταλύει στην Αργεντινή, με πρόσκληση του Juan Peron. Εκεί, λαμβάνει μια θριαμβευτική υποδοχή και εκδηλώσεις σεβασμού και εκτίμησης. Ο πρόεδρος θέτει στη διάθεσή του το προσωπικό του αεροπλάνο και οι πολιτικές και πολιτιστικές δυνάμεις δέχονται τις παραμικρές επιθυμίες του. Εκμεταλλεύεται τη διαμονή του για να αρχίζει το επόμενο αυτοβιογραφικό μυθιστόρημά του, *L' home qui voyagea seul* (*Ο άνθρωπος που ταξιδεύει μόνος*), που εκδίδεται το 1954. Ενώ το 1955 εμφανίζεται το *Le peuple des Immortels* (*Ο λαός των Αθανάτων*), όπου αναπλάθεται το παρελθόν της χώρας του, ειδικότερα των Δακών προγόνων του, που σύμφωνα με τον Όμηρο ήταν οι πιο δίκαιοι άνθρωποι του κόσμου (Gillyboeuf, 2017: 44,46).

Αυτή η αξιόλογη φυλή που αντιστάθηκε σε όλες τις απόπειρες κατάκτησης ή προσάρτησης, πίστευε στην αθανασία της ψυχής πολλά χρόνια πριν το χριστιανισμό, γι' αυτό ονομαζόταν «*Λαός των Αθανάτων*». Το συγκεκριμένο βιβλίο συνιστά επιπλέον τους πρώτους καρπούς ενός κύκλου ρουμανικού, μιας τετραλογίας που αποτελείται από τα: *La maison de Petrodava* (Το σπίτι της Πετροντάβα 1961), *Les Immortels d' Agapia* (Οι Αθάνατοι της Αγάπια 1964), *Le meurtre de Kyrlessa* (Ο φόνος του Κυραλέσσα 1966) και *La Condottiera* (1967). Καθένα από αυτά τα βιβλία έχει ως τόπος το

ρουμανικό χωριό. Το 1957 εκδίδει επίσης το *Les Sacrifices du Danube* (Οι θυσίες του Δούναβη) και το *Dieu ne recoit que le dimanche* (Ο Θεός δε δέχεται παρά μόνο την Κυριακή). Ακολουθούν το 1957-1959 τα: *Contrata de heroes* (Ενοικίαση ηρώων), *Saint Ambroise de Milan* (Άγιος Αμβρόσιος του Μιλάνου-αφιερωμένο στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο) και το *Les Mendiants de miracle* (Οι επαίτες του θαύματος) (Gillyboeuf, 2017: 46-47).

Το 1963 κάνουν την εμφάνισή τους το *Perahim* και το *La Maison de Petrodava*. Το πρώτο είναι ένα βιβλίο του οποίου το περιεχόμενο θα μπορούσε να συμπυκνωθεί στην ερώτηση: Μπορούμε να αποδράσουμε από το πεπρωμένο μας; Ο ήρωάς του το πιστεύει. Εργάζεται σε ορυχεία αλατιού από όπου κανείς δε βγήκε ποτέ ζωντανός. Θέλει να ξαναπάρει τη θέση του στην κοινωνία, να αποκηρύξει το παρελθόν, να ξαναρχίσει τη ζωή του, αρκεί να τον αφήσει η αστυνομία ήσυχο. Το *La Maison de Petrodava* (Το σπίτι της Πετροντάβα) δεν είναι απλό έργο επινόησης, αλλά κυρίως ένα χρονικό του κόσμου από τον οποίο προέρχεται ο Γκεοργκίου. Ηρωίδες μια μάνα και μια κόρη που ζουν άκαμπτες και υπερήφανες, σαν αμαζόνες των Καρπαθίων (Gillyboeuf, 2017: 66-67).

Το 1965 εκδίδονται τα *De la Vingt-cinquieme heure a l'heure eternelle* (Από την εικοστή πέμπτη ώρα στην αιώνια ώρα), *Jeunse du docteur Luther* (Η νιότη του γιατρού Λούθηρου). Το 1966 βγαίνουν το *La tunique de peau* (Ο δερμάτινος χιτώνας) και *Condottiera*. Το 1968 εμφανίζεται το *Poirquoi m' a-t'-on appelle Virgil?* (Γιατί με φωνάζουν Βιργίλιο;), ενώ το 1969 αποφασίζει να αφιερώσει ένα έργο του στον Πατριάρχη Αθηναγόρα³⁰: *La vie du Patriarche Athenagoras* (Ο βίος του Πατριάρχη Αθηναγόρα), τον οποίο είχε συναντήσει δυο φορές. Ο Έλληνας Πατριάρχης της ορθόδοξης εκκλησίας αντάλλαξε ασπασμό ειρήνης με τον Πάπα Παύλο ΣΤ΄ στην Ιερουσαλήμ, σημειώνοντας τη συμφιλίωση ανάμεσα στις δυο εκκλησίες, της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης, των οποίων οι προκαθήμενοι δεν είχαν συναντηθεί από το συνέδριο της Φερράρας - Φλωρεντίας το 1439 (Gillyboeuf, 2017: 75-76).

Ακολουθούν το 1971 το *Dans L' Espionne* (Μέσα στην κατασκοπεία) και το 1972, *L' oeil americain* (Το αμερικανικό μάτι). Είναι ενδιαφέρουσα μια χαρακτηριστική αναφορά για το τελευταίο βιβλίο που ισχυρίζεται ότι η ατυχία (ζημιά) του Γκεοργκίου είναι ότι αρνήθηκε να καταταγεί σε ένα από τα δυο στρατόπεδα που απάρτιζαν τον κόσμο του Ψυχρού Πολέμου. Αν η διαφωνία του ενάντια στον κομμουνισμό είναι

³⁰ Ο Αθηναγόρας (1886-1972) διετέλεσε Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1948-1972). Συνήψε αγαστές σχέσεις τόσο με ομόθρησκους (Ρώσους, Σέρβους, Ρουμάνους) όσο και αλλόθρησκους.

παρούσα σε προγενέστερα μυθιστορήματά του, αυτή η αντίθεσή του ενάντια στην αμερικανική ηγεμονία και το μηχανικό της παράδεισο, έχει προφητικούς τόνους. Η Αμερική δημιούργησε τον τεχνικό πολιτισμό του 20ού αιώνα πάνω στα μοντέλα της Ford και της General Motors. Όλοι οι πολιτισμένοι άνθρωποι, όλοι οι πολίτες αυτού του πολιτισμού είναι κοινωνικά μέλη. Κομμάτια αντικαταστάσιμα και εναλλάξιμα.

Με τέτοιους πολίτες, η κοινωνική μηχανή λειτουργεί με ολοκληρωτικό πολίτευμα. Βέβαια, στην εξάπλωσή της ανά τον πλανήτη, η Αμερική συναντά «ανθρώπους απολίτιστους», ανθρώπινα όντα που είναι πρόσωπα, δηλαδή δεν είναι μέρη ενός όλου, ο καθένας από αυτούς είναι μια ολότητα. Αυτά τα «απολίτιστα» πρόσωπα έχουν παραμείνει, όπως βγήκανε από τα χέρια του Θεού. Καθένας είναι μοναδικός και αναντικατάστατος. Αυτά τα ανθρώπινα όντα οφείλουν απολύτως να γίνουν τυποποιημένες ενότητες. Οφείλουν να έχουν πανομοιότυπες ανάγκες, επιθυμίες, προτιμήσεις. Ομοιόμορφη αναπνοή και ομοιόμορφη ταχύτητα (Gillyboeuf, 2017: 77-78). Ο συγγραφέας περιγράφει με παραστατικό τρόπο την κατάσταση παγκοσμιοποίησης που επρόκειτο να επέλθει τα επόμενα χρόνια και να κατακλύσει όλο τον πλανήτη.

Ακολούθησαν και άλλα έργα: *Dieu ne recoit que le Dimanche* (Ο Θεός δε δέχεται παρά μόνο την Κυριακή 1975), *Les Inconnus de Heidelberg* (Οι άγνωστοι της Χαϊδελβέργης 1977), *Le Grand Exterminateur et les Amazons du Danube* (Ο μεγάλος εξολοθρευτής και οι Αμαζόνες του Δούναβη 1978) και *Christ au Liban* (Ο Χριστός στο Λίβανο 1979). Το 1980 εκδίδει το *Dieu a Paris* (Ο Θεός στο Παρίσι), το 1982 το *Dracula dans les Carpates* (Ο Δράκουλας στα Καρπάθια) και το 1987 το τελευταίο του βιβλίο, *La Coree - La belle inconue de l' Extreme-Orient a l' heure des Jeux Olympiques* (Η Κορέα- Η όμορφη άγνωστη της Άπω Ανατολής). Η χώρα της Κορέας τον άγγιξε, όταν γνώρισε ένα νεαρό φοιτητή που του αφηγήθηκε τις αντιξοότητες της ζωής του, όμοιες με του ήρωά του στην *25η ώρα* (Gillyboeuf, 2017: 83).

Το έργο του *Memoires* (Αναμνήσεις) τελικά εκδόθηκε δίτομο (1986 και 1995). Μέσα στις σελίδες τους βρίσκονται φωτεινές και τραγικές στιγμές μιας εξαιρετικής ζωής. Ο Γκεοργκίου γράφει ως μάρτυρας ζωντανός για τα δράματα και τις μαζικές θηριωδίες του αιώνα. Ο πρώτος τόμος (1916-1944), με τον τίτλο “Memories. The witness of the 25th hour”, διηγείται τα παιδικά χρόνια, τη νεότητα, τα χρόνια αλλαγής ως την ιστορική καταστροφή που καταβροχθίζει το βασίλειο της Ρουμανίας, στο πεπρωμένο της οποίας είναι και ο ίδιος δεμένος. Ο Γκεοργκίου γίνεται ο ψάλτης ενός

χαμένου κόσμου και μιας παιδικότητας που αναβιώνει με μια άθικτη μνήμη και μια ευαισθησία φωτός (Gillyboeuf, 2017: 84).

Ο δεύτερος τόμος του έργου (1944-1948), με τον τίτλο «The temptation of freedom» είναι η αφήγηση του περάσματος τους από τη μεταπολεμική Ευρώπη, ως απάτριδες, στο μέσον παλιρροιών μεταναστευτικών. Και ήταν τέτοια η φύση των καταστάσεων που αντιμετώπισαν, που ανακαλεί με ντροπή και ρεαλισμό την απάνθρωπη αλήθεια, την παράλογη και γελοία πλευρά της Ιστορίας. Αυτή η δυνατή και θαρραλέα αφήγηση, μάθημα ανθρωπιάς και αντίστασης, ποιητικό χρονικό ενός Οδυσσέα, ενδεδυμένου με τον ίδιο και τη γυναίκα του, απελευθερώνει ένα μοναδικό μήνυμα ελπίδας και αγάπης (Gillyboeuf, 2017: 85). Ο τρίτος τόμος του ημερολογίου αυτού με τίτλο «The man who was travelling alone» κυκλοφόρησε το 2010.

Κατά τη διάρκεια της ζωής του κατηγορήθηκε για διαφυγόντα κέρδη, κατασκοπία, απάτες, λογοκλοπή, αντισημιτισμό κ.α. Οι επικριτές του δε θέλησαν να δουν παρά μια όψιμη και διφορούμενη μαρτυρία, παρόλο που επρόκειτο για ένα μυθιστόρημα αληθινό, με γραφή παθιασμένη και αυθεντική της ύπαρξης και της μαρτυρίας ενός σημαντικού ποιητή, ενός ιερέα, *«ενός ανθρώπου του οποίου το βλέμμα μετασηματίζει τη σκόνη σε χρυσό» και ο οποίος αγαπούσε να λέει για τον εαυτό του ότι ήταν «ο ποιητής του Χριστού και της Ρουμανίας».* Στη Γαλλία το 1989, ο Βιρτζίλ Γκεοργκίου λαμβάνει ενεργό δράση στις ανατροπές που κλόνισαν τη Ρουμανία και όλη την Ανατολική Ευρώπη, μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου στις 7 του Νοέμβρη (Gillyboeuf, 2017: 85).

Ακόμη και σε προχωρημένη ηλικία παραμένει δραστήριος και μάχιμος. Έχει το σθένος και την ψυχή να αγωνιστεί για μια δικαιότερη κοινωνία, όπως την οραματίστηκε σε νεότερες και δυσκολότερες εποχές. Ο Γκεοργκίου αφιέρωσε όλη του την ύπαρξη στον αγώνα υπέρ της προστασίας του ανθρωπίνου πνεύματος, γιατί πίστευε πως μόνο με την παιδεία και την καλλιέργεια της ψυχής μπορεί να διαμορφωθεί μια κοινότητα πολιτών δίκαιη και ευαισθητοποιημένη στα ανθρώπινα δικαιώματα. Γι' αυτόν, ο χριστιανισμός αποτέλεσε εφαλτήριο ψυχών και αγώνων ενάντια στις δυνάμεις του κακού που έπληξαν την εποχή.

Ξεκινά μια αληθινή σταυροφορία σε μια ντουζίνα γαλλικές πόλεις, για την απελευθέρωση του ρουμανικού λαού. Ονειρεύεται να δει τη χώρα του να επιχειρεί ένα άνοιγμα στη δημοκρατία. Δηλώνει για τον Τσαουσέσκου: *«Ξεφορτωθήκαμε έναν τύραννο που σκότωνε με σοβιετικό τρόπο. Αντικαταστάθηκαν σύντροφοι, συνένοχοι και συνεργάτες βαμπίρ. Οι αληθινοί μάρτυρες είναι οι ανώνυμοι».* Αν και ήταν αντίθετος

στον κομμουνισμό και τη δικτατορική τρέλα του Τσαουσέσκου, ο τρόπος που αυτός και η γυναίκα του εκτελέστηκαν μετά από μια παρωδία δίκης, κάτω από το απαθές βλέμμα των δυτικών δημοκρατιών που δε θα καταδικάσουν ποτέ αληθινά τη βαρβαρότητα αυτής της διαμεσολαβητικής πράξης, θεωρείται επονείδιστος σε ύψιστο βαθμό. Αυτός ήταν ανέκαθεν και σταθερά ενάντια στον πόνο του θανάτου (Gillyboeuf, 2017: 86-87).

Το βράδυ των Χριστουγέννων στη μικρή ορθόδοξη ρουμανική εκκλησία του Παρισιού, ενώπιον πολιτικών προσωπικοτήτων, όπως ο Jacques Chirac, Alain Juppé, Lionel Jospin ή Jacques Toubon, αλλά και ανθρώπους της εκκλησίας, πρόφερε με συγκίνηση το όνομα της πολυαγαπημένης χώρας του και κάλεσε το εκκλησίασμα να προσευχηθεί μαζί του. Παρότι μπόρεσε να δει να καταρρέει μια ιδεολογία στην οποία ήταν αντίθετος, δε θα ξαναγυρίσει ποτέ στη χώρα του.

Οι εκδόσεις Rocher αναλαμβάνουν να επανεκδώσουν όλα τα βιβλία του, στη ρουμανική γλώσσα. Αν και κυκλοφόρησαν κάτω από τον μανδύα της Ρουμανίας, ο Βίργκιλ υπήρξε πάντα ο «*απαγορευμένος συγγραφέας*». Είναι η εποχή που ταλαιπωρείται από μια ανίατη ασθένεια, την αναιμία. Καταπονημένος και ισχνός, τελείως όμως διαυγής για την κατάσταση της υγείας του, αυτοσαρκάζεται: «*Έχω τόσο πολεμήσει τους κόκκινους, που δε μου μένουν παρά μόνο λευκά αιμοσφαίρια!*». Εγκατέλειψε τα επίγεια τον Ιούνιο του 1992, ενταφιάστηκε στο νεκροταφείο του Passy, δίπλα στο Trocadero (Gillyboeuf, 2017: 87-88).

Σαράντα χρόνια μετά, η πολεμική για το θέμα του δεν έχει παύσει. Τα άρθρα νεκρολογίας μιλούν ακόμη για έναν αμφιλεγόμενο χαρακτήρα, με τις αντισημιτικές απόψεις. Μετά το θάνατό του, σήμερα, διανύει μια περίοδο καθαρτηρίου η οποία συνήθως έπεται της εξαφάνισης ενός διανοητή. Άλλωστε, ο ίδιος είχε διακηρύξει: «*Εγώ είμαι βουνίσσιος, ξέρω πολύ καλά ότι οι ζωντανές πέστροφες κολυμπούν ενάντια στο ρεύμα του ποταμού. Μόνο όταν πεθάνουν αφήνονται να τις παρασύρει. Όσο θα είμαι ζωντανός, θα βρίσκομαι μπροστά χωρίς να λυγίζω, όπως τα έλατα. Θα είμαι ενάντια στο ρεύμα, όπως οι πέστροφες*» (Gillyboeuf, 2017: 88-89)

Εμποτισμένος με έναν βαθύ πατριωτισμό, στεριωμένος στη γη του, ο Γκεοργκίου δονήθηκε ενάντια σε κάθε κακό για την αγαπητή του γενέτειρα, Ρουμανία, που η γεωγραφία την τοποθέτησε, σαν ένα μεγάλο προάστιο της Ευρώπης και της οποίας το πεπρωμένο, διαμελισμένο και θορυβώδες, ήταν παράλληλο με το δικό του. Δοκίμασε όλους τους πόνους από πρόσωπα εξόριστα μέσα σε μια Ευρώπη σε αποσύνθεση, έπειτα την τρομερή ιερά εξέταση μιας διανοήσης (ιντελιγκέντσια) σε μίσθωση ενός ολοκληρωτικού κομμουνισμού. Και αυτό είναι που μετράει τόσο ακριβιά,

ο αμίμητος τόνος του Γκεοργκίου που γνώριζε καλύτερα από οποιονδήποτε την τιμή της ελευθερίας, διότι αυτή δεν του χαρίστηκε, μα ο ίδιος πραγματικά την κατέκτησε (Gillyboeuf, 2017: 89-90).

Όσοι είχαν την ευκαιρία να τον γνωρίσουν, θυμούνται πάντα αυτή τη μεγάλη, μαύρη, συμπαγή σιλουέτα, που ονειροπολούσε σε μια βελανιδιά τεράστια, με τον όμορφο σταυρό που ακουμπούσε στο ράσο, με τη ζωηρή ματιά, καθαρή και στοργική πίσω από τα χοντρά μαύρα γυαλιά. Με τη φωνή του σε ελαφρώς ένρινους τόνους, χαρακτηριστική ρουμανικής προφοράς, αρθρωμένη με μια εξαιρετική ευγένεια, απλότητα και πρωτοφανή γενναιοδωρία. Η μiasματικότητα των επιθέσεων των οποίων υπήρξε δέκτης παραμένει ακατανόητη. Κατά παράδοξο τρόπο, το όνομά του ακόμη και σήμερα φέρει στίγματα, αυτό που ο ίδιος αποκαλούσε «σφραγίδα συκοφαντίας» (Gillyboeuf, 2017: 90).

Η δράση του είχε απασχολήσει τον ευρωπαϊκό τύπο αλλά και την *Securitate*³¹, την μυστική Υπηρεσία της Ρουμανίας. Αναφέρεται πως όντας απεσταλμένος στο Ζάγκρεμπ με το κάλυμμα του δημοσιογραφικού συμβούλου, ήταν ήδη στρατολογημένος πράκτορας. Στην κατοχή των ρουμανικών αρχών υπάρχουν έξι φάκελοι με υλικό σχετικά με το βίο, τη δράση του, πληροφορίες για το λογοτεχνικό έργο του και τις σχέσεις που διατηρούσε με τον Πατριάρχη Ρουμανίας Ιουστινιανό³².

Εικάζεται πως η μοναδική αμερόληπτη μελέτη που έχει γραφτεί για τον βίο και το έργο του είναι από τον Γάλλο ερευνητή Thierry Gillyboeuf «*Virgil Gheorghiu l' écrivain calomnié*», η οποία δημοσιεύτηκε πρόσφατα, στις 11 Μαΐου 2017. Η παρούσα μελέτη άντλησε τα περισσότερα πληροφοριακά στοιχεία από το βιβλίο αυτό, με την

³¹ Σκεκιουριτάτε: κρατική υπηρεσία Ασφάλειας της Ρουμανίας κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος. Τελούσε χρέη μυστικής αστυνομίας και χρησιμοποιούσε ένα τεράστιο δίκτυο πληροφοριοδοτών προκειμένου να παρακολουθεί και να εκβιάζει πολίτες να καταδώσουν συγγενείς και φίλους που μπορεί να είχαν αντικαθεστωτική δράση. Καταργήθηκε με την πτώση του Τσαουσέσκου. Βλέπε

https://www.academia.edu/44730664/VIRGIL_GHEORGHIOUS_WAR_NOTES_REFLECTED_IN_SECURITATE_DOCUMENTS: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Fund M. F. I./ Neamț*, role 356 *.Fund Serviciul de Informații Externe* (S. I. E), dossier no. 4408/2; *Fund Serviciul de Informații Externe* (S.I.E), dossier no. 4408; *Fund Serviciul de Informații Externe* (S. I. E), dossier no. 349; *Fund Informativ*, no. I-185086, “Dosar Gheorghiu Virgil”; *Fund Informativ*, no. I-234624, “Dosar Gheorghiu Virgil”¹² (forward A. C. N. S. A. S.)

https://www.academia.edu/36852247/Between_theology_literature_and_life_Virgil_Gheorghiu_and_his_biography

³² Ιουστινιανός (κατά κόσμον Ιωάννης Μαρίνα) υπήρξε Πατριάρχης Βουκουρεστίου και πάσης Ρουμανίας, σχεδόν 29 χρόνια.

³³ Ωριγένης (185 μ.Χ.- 251 μ.Χ.): χριστιανικός φιλόσοφος των πρώτων αιώνων μετά Χριστόν.

πεποίθηση ότι αποκαθιστά την αλήθεια για τον αποκηρυγμένο και δια βίου υπό διωγμό συγγραφέα και αποτελεί μια περιδιάβαση στα σημαντικότερα γεγονότα της ζωής του.

Ο ίδιος δε δίστασε να αναφερθεί για όλες τις κατηγορίες και στα έργα του: «Οι σύγχρονοί μου -άνθρωποι του υλιστικού αιώνα μας-, προσπαθούν να ερμηνεύσουν με επιστημονική ακρίβεια την πορεία μου, τους λογισμούς μου, τη γνώμη μου, τις πράξεις μου... Και τους φάνηκε τόσο ύποπτο, τόσο επικίνδυνο αυτό, ώστε μου προκάλεσαν φοβερά βάσανα. Κατά βάθος τους δίνω κάποιο δίκιο. Απαιτούν να γνωρίζουν τη στάση ζωής του καθενός, τις προθέσεις του, για να μπορούν να τον παρακολουθούν, να τον υποστηρίζουν αν ακολουθεί τη γραμμή της εξουσίας, να τον τσακίζουν αν βγει από έξω και τραβήξει και άλλη γραμμή... Πάντα μαζί μου έβρισκαν πολλούς μπελάδες. Η πυξίδα τους δεν έπιανε τα βήματά μου, όμως παρά τις σκοτούρες που προξένησα, έχω ήσυχη τη συνείδησή μου...» (Γκεοργκίου, 2014: 34-36).

Συχνά στα έργα του εμφανίζονται τρεις φράσεις που ενδεχομένως να συνιστούν έμβλημά του: «Κάθε άνθρωπος είναι ένα σύμπαν που ποτέ δεν υπήρξε στην αφάνεια και δε θα υπάρξει ποτέ εγγύτερα». Η δεύτερη ανήκει στον Ωριγένη³³: «Καλύτερα να πεθάνει κανείς στο δρόμο για ένα ιδανικό υψηλό παρά να μη ξεφύγει από όλα». Και η τρίτη προέρχεται από ένα ιαπωνικό τραγούδι: «Έτσι πάει η ζωή, επτά φορές πέφτεις και οκτώ σηκώνεσαι» (Gillyboeuf, 2017: 91). Παρά την αντιπαλότητα, ο Βιργκίλ Γκεοργκίου παραμένει πάντα ένας αντιστεκόμενος, της πρώτης γραμμής.

Πολυγροφότατος και με καθολική αναγνώριση βραβεύτηκε και τιμήθηκε. Το 1966 ο Πατριάρχης Ιουστινιανός του απένειμε τον Σταυρό του Ρουμανικού Πατριαρχείου για την ιερατική και λογοτεχνική προσφορά του. Η διάρκεια ζωής του Γκεοργκίου (1916-1992) απλώνεται σχεδόν σε όλον τον προηγούμενο αιώνα και συνοδοιπορεί με τα γεγονότα από τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο έως και την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού στις χώρες του λεγόμενου ανατολικού μπλοκ. Με άλλα λόγια, η λογοτεχνική, πολιτική και ανθρώπινη διαδρομή του συνομιλεί με τις αναφλέξεις και τραντάγματα της ιστορίας της χώρας του ενός ταραγμένου και διαμελισμένου 20ού αιώνα.

ΚΕΦ. Γ΄: Ο ΒΙΡΤΖΙΑ ΓΚΕΟΡΓΚΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα βιβλία που επιλέχθηκαν προς μελέτη είναι πέντε, θεωρώντας ότι είναι ικανά δείγματα της γραφής του Βίρτζιλ Γκεοργκίου και των ιδεολογικών καταβολών της κοσμοθεωρίας του. Ο ανένταχτος, αιρετικός νους και η αποκλίνουσα σκέψη του επενδύουν την έκφραση και νοηματοδοτούν κάθε λέξη στα μυθιστορήματά του. Ακολουθεί μια σχετικά εκτενή παρουσίαση και ερμηνευτική προσέγγιση των βιβλίων, εφόσον αποτελούν το πρωτογενές υλικό. Η συνοπτική καταγραφή και ανάλυση του περιεχομένου είναι η μαγιά με την οποία πρόκειται να ζυμωθεί το αρχαιακό υλικό και η βιβλιογραφική έρευνα. Αναφέρονται κατά χρονολογική σειρά συγγραφής, ώστε να καταδειχθεί, ει δυνατόν, η πορεία ωριμότητας στη νοοτροπία και στη σκέψη του συγγραφέα, καθώς τα πρώιμα έργα πάντα έχουν μια άλλη δυναμική και παρόρμηση, ενώ τα όψιμα χαρακτηρίζονται από μια έκφραση ισορροπημένη και ένα περιεχόμενο μεστό και τρόπον τινά σοφότερο.

3.1. Εικοστή πέμπτη ώρα

Γράφτηκε το 1949. Χρονολογικά είναι το πρώτο βιβλίο του που εκδόθηκε και μεταφράστηκε στην Ελλάδα. Η ιστορία της εικοστής πέμπτης ώρας (μετάφραση Κ. Λ. Μεραναίου, εκδ. οίκος Δημ. Δαρέμα, Αθήνα: 1963) είναι ένα φοβερό ντοκουμέντο μιας αποτρόπαιας εποχής. Ένα βιβλίο πυρακτωμένο με νεανική ορμή, οργή και αγανάκτηση για έναν κόσμο υπό αξιακή κατάρρευση, με έντονα βιωματικά στοιχεία που εμπλέκονται στην αφήγηση με τρόπο διακριτικό και ανεπαίσθητο. Πρόκειται για ένα προφητικό βιβλίο που μιλάει για την επικράτηση του δυτικού πολιτισμού και τις οδυνηρές επιπτώσεις της στη ζωή και τη σκέψη των ανθρώπων. Κάνει λόγο για το δυτικό άνθρωπο - κατασκευάσμα της επικράτησης των ιδεών του Διαφωτισμού, την αλλοτρίωση που επιφέρει η μηχανοποίηση της εργασίας με τις αυξανόμενες μηχανικές δεξιότητες. Με σκηνικό που μυρίζει μπαρούτι από τις συνεχείς πολεμικές συρράξεις και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι ήρωες κινούνται με μια καταδικασμένη εξ αρχής απέλπιδα προσπάθεια να βελτιώσουν τις βιοτικές τους συνθήκες.

Η τυποποίηση της εργασίας στέρησε από τους εργαζομένους τη δημιουργικότητα, τη φαντασία, τη χαρά της δημιουργίας και κατά συνέπεια την ψυχική υγεία τους. Όπως παρατηρεί ένας σύγχρονος θεολόγος, η Δύση σταμάτησε να παράγει αγίους και σοφούς. Αυτό σημειώνεται από τότε που οι πάπες σταμάτησαν να είναι άγιοι

και σοφοί και έγιναν πολιτικοί και διπλωμάτες. Ο δυτικός άνθρωπος δεν σκέφτεται ποτέ τον θάνατο, δεν έχει χρόνο να σκεφτεί τον θάνατο. Σκέφτεται μονάχα την υποταγή και την εκμετάλλευση. Την εκμετάλλευση γης και αέρα, πυρός και ύδατος, φυτών και ζώων, γειτονικών λαών και κρατών. Ανακάλυψε το σύνθημα της επιστήμης και του πολιτισμού του: υποτάξτε και εκμεταλλευτείτε. Η παγκοσμιοποίηση είναι η κατάρα των καιρών μας (Βελιμίροβιτς, 2022)³⁴.

Ο αφηγητής μένει αμέτοχος στην πλοκή της ιστορίας, είναι ο παντογνώστης αφηγητής που αφήνει τους ήρωες να εκφραστούν και γνωρίζει τις πιο κρυφές σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Με μια αφηγηματική ροή αδιάσπαστη και μηδενική εστίαση, αφού γνωρίζει περισσότερα από οποιοδήποτε πρόσωπο της υπόθεσης, με έντεχνες αναχρονίες (προλήψεις - αναλήψεις) υφαίνει την πλοκή, με σχεδόν κινηματογραφική δεξιοτεχνία. Οι περιγραφές, οι ζωντανοί διάλογοι, τα εκφραστικά μέσα με προτίμηση στην παρομοίωση, συνθέτουν ένα καλοστημένο μυθιστορηματικό καμβά και μεταδίδουν ιδεολογικά μηνύματα που εκφράζονται εν τη γενέσει τους από τα πρόσωπα της αφήγησης και είναι αντιπροσωπευτικά του κάθε ρόλου.

Ο συγγραφέας ο ίδιος σ' ένα του εξομολογητικό κείμενο που έγραψε τελευταία λέγει ότι *«αναδεχόμενος την ιερωσύνη και τοποθετώντας την επάνω από την αιμόφυρτο στέφανο των ποιητών, θέλει να υπηρετήσει την αληθινή υπόθεση του ανθρώπου. Να τον επαναφέρει στην αληθινή πατρίδα του πνεύματος»* (εισαγωγή, σ. 5). Εξάλλου, πίστευε ακράδαντα πως κάποτε η τεχνική κοινωνία της Δύσης θα εκπνεύσει και θα ακολουθήσει η αναγέννηση των πνευματικών αξιών. Η εσφαλμένη χρήση της τεχνικής ευθύνεται για την ανθρώπινη δυστυχία και με την επικράτηση της τεχνοκρατίας εξαλείφεται και κάθε ίχνος ανθρώπινης ιδιότητας. Η μηχανή μετατράπηκε σε δυνάστη του σύγχρονου ανθρώπου, με τη συναίνεσή του, και ως υφέρπουσα απειλή κατατρώει τη συνείδησή του, αλλοιώνει την ανθρώπινη πρώτη ύλη του.

Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου, προβάλλει αδήριτη η ανάγκη εξανθρώπισης της κοινωνίας μας, ο ίδιος ο άνθρωπος να αναχθεί σε αξία, να διασωθεί η ανθρώπινη συνείδηση και τα ερείσματά της, οι ηθικές αξίες, που νοηματοδοτούν τη ζωή και την ύπαρξη. Ο πνευματικός άνθρωπος μπορεί να αναγεννηθεί, έστω και την ύστατη στιγμή, μέσα από τις στάχτες του πολέμου, της στυγνής εγκληματικότητας, της άφατης βίας, της συντριβής. Η έσχατη υποδούλωση μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για την απελευθέρωση, όταν θα γίνει κτήμα η οδύνη και το ζοφερό σκοτάδι θα αρχίσει να

³⁴Βλέπε και: <https://www.vimaorthodoxias.gr/theologikos-logos-diafora/agios-nikolaos-velimirovits-o-dytikos-anthropos-den-skeftetai-pote-ton-thanato-den-echei-chrono-na-ton-skeftei/>

φωτίζεται από την πνευματική μεταμόρφωση, από τη διαυγή συνείδηση και την επικράτηση του καλού. Αυτό αποτελεί και το όραμα του συγγραφέα.

Η μεγάλη αντιστροφή συντελείται στην 25η ώρα, την ώρα της καθόδου στον Άδη, η οποία γίνεται ταυτόχρονα η ώρα της Αναστάσεως. *«Η στιγμή όπου κάθε προσπάθεια για διάσωση είναι μάταιη. Ακόμη κι ο ερχομός ενός Μεσσία δε θα μπορούσε να προσφέρει καμμία λύση. Δεν είναι η τελευταία ώρα: είναι μια ώρα ύστερα από την τελευταία ώρα. Ο καθωρισμένος χρόνος της δυτικής κοινωνίας. Είναι η τωρινή ώρα. Η ακριβής ώρα»* (σ. 51). Με τη συνειδητή του ανθρώπου-πολίτη οι τεχνικοί σκλάβοι δύνανται να μεταλλαχθούν σε δυνάστες που τον οδηγούν σε ψυχική και πνευματική αφαίμαξη, μετατρέποντάς τον σε ψυχρό χειριστή και μηχανικό εκτελεστή οδηγιών.

Τα χωρία που ακολουθούν αποτελούν αποσπάσματα του βιβλίου και εμπεριέχουν το απόσταγμα του μηνύματος που επιδιώκει να στείλει στους αναγνώστες του, με τη συγγραφή της 25ης ώρας ο συγγραφέας. Μιλάει με προφητικό τόνο ο διανοούμενος Τραϊάν (εκπρόσωπος του πνεύματος) απέναντι στον εισαγγελέα (εκπρόσωπο της κοσμικής εξουσίας) και θεωρήσαμε απαραίτητο να καταγραφεί ως τεκμήριο της ιδεολογίας του. Περιγράφει τη συστηματική αλλά προκαθορισμένη, διαβρωτική πορεία των ανθρώπων που αδυνατούν να αντισταθούν στη λαίλαπα του τεχνικού πολιτισμού και μετατρέπονται σε εύπλαστα υποχείρια, μέσα από μια διαδικασία σταδιακής αλλοτρίωσης και απώλειας της ανθρώπινης σύστασής τους:

«Μια κοινωνία όπου υπάρχουν μερικές δεκάδες δις τεχνικοί σκλάβοι και μόλις δύο δις άνθρωποι, ακόμη κι αν κυβερνούν οι τελευταίοι, θα έχει όλα τα χαρακτηριστικά της προλεταριακής πλειοψηφίας (...). Οι άνθρωποι για να μπορούν να τους εξουσιάζουν αναγκάστηκαν να γνωρίσουν και να μιμηθούν τις συνήθειες και τους νόμους τους. Το κάθε αφεντικό είναι υποχρεωμένο να γνωρίζει τις συνήθειες και τη γλώσσα των υπαλλήλων του για να μπορεί κάπως να τους κυβερνάει. Σχεδόν πάντα, όταν ο κατακτητής υπολείπεται αριθμητικά, υιοθετεί τις συνήθειες και τη γλώσσα του κατεχόμενου λαού, γιατί τούτο τον διευκολύνει και τον συμφέρει. Και το κάνει αυτό μόλο που είναι ο κατακτητής και ο παντοδύναμος εξουσιαστής. Η ίδια διαδικασία γίνεται και στην κοινωνία μας μόλο που δεν θέλουμε να το αναγνωρίσουμε. Μαθαίνουμε τη γλώσσα και τον τρόπο ομιλίας των σκλάβων για να τους κυβερνάμε καλύτερα και έτσι σιγά σιγά, χωρίς καν να το καταλαβαίνουμε, απαρνιόμαστε τις ανθρώπινες ιδιότητές μας, τους νόμους που μας χαρακτηρίζουν» (Γκεοργκίου, 1963: 47).

Η τραγική αυτή κατάσταση καθιστά τα άτομα ανήμπορα να αντιδράσουν, να αντισταθούν, αφού η επιβίωσή τους εξαρτάται από την τήρηση των νόμων των

δυνατών. Σε αντίθετη περίπτωση απομονώνονται κοινωνικά και πεθαίνουν. Μονόδρομος η πνευματική και ηθική αποσάθρωση, η απογύμνωση από ευαισθησίες, φραγμούς και αξίες: *«Χάνουμε την ανθρωπιά μας και υιοθετούμε το ύφος της ζωής των τεχνικών μας σκλάβων. Και το πρώτο σύμπτωμα αυτής της ανθρωποποίησης είναι το πόσο καταφρονούμε τον άνθρωπο (...) Κι εδώ αρχίζει το δράμα. Τα ανθρώπινα πλάσματα είναι αναγκασμένα να ζουν και να φέρονται σύμφωνα με τεχνικούς νόμους, ξένους προς τους ανθρώπινους. Όσο δεν σέβονται τους νόμους της μηχανής, που έγιναν κάτι σαν τους κοινωνικούς νόμους, τιμωρούνται. Το ανθρώπινο πλάσμα, που αποτελεί μειοψηφία, γίνεται με τον καιρό προλεταριακή μειοψηφία. Αποκλείεται από την κοινωνία όπου ανήκει κι όπου δεν μπορεί πια να ενσωματωθεί δίχως να παρατήρει την ανθρώπινη υπόστασή του.*

Έτσι γεννιέται γι' αυτό ένα αίσθημα κατωτερότητας, η επιθυμία να μιμηθεί τη μηχανή και να απαρνηθεί τους ειδικά ανθρώπινους χαρακτήρες που τον κρατούν απομακρυσμένο από το κέντρο της κοινωνικής δραστηριότητας. Κι αυτή η αργή αποσύνθεση μετασχηματίζει το ανθρώπινο πλάσμα κάνοντας το να παρατήρει τα συναισθήματά του, τις κοινωνικές του σχέσεις, ώσπου να τις περιορίσει σε κάτι το ταξινομημένο, το ακριβές, και το αυτοματικό, τις ίδιες σχέσεις που δένουν ένα εξάρτημα της μηχανής με το άλλο. (...) Τα ανθρώπινα πλάσματα γίνονται οι παπαγάλοι των τεχνικών σκλάβων» (Γκεοργκίου, 1963: 47-48).

Αποστραγγισμένα τα ανθρώπινα όντα από κάθε ικμάδα ανθρώπινης σύστασης, ενεργούν πλέον διεκπεραιωτικά και μηχανιστικά, επιτελούν ρόλους και εκτελούν εργασίες: *«Ακριβώς σε αυτό το σημείο ξεσπάει το δράμα. Δεν μπορούμε να μετασχηματιστούμε σε μηχανές. Η σύγκρουση ανάμεσα σε δυο πραγματικότητες την τεχνική και την ανθρώπινη έγινε. Οι τεχνικοί σκλάβοι θα κερδίσουν τον πόλεμο. Και μείς τα ανθρώπινα πλάσματα θα γίνουμε οι προλετάριοι μιας κοινωνίας οργανωμένης σύμφωνα με τις ανάγκες και τη μόρφωση της πλειοψηφίας των πολιτών, δηλαδή των τεχνικών πολιτών. Οι άνθρωποι δεν θα μπορούν να ζουν σε κοινωνία διατηρώντας τον ανθρώπινο χαρακτήρα τους, θα τους θεωρούν όλους για ίσους, ομοιόμορφους και θα τους φέρνονται με τους ίδιους νόμους που εφαρμόζονται στους τεχνικούς σκλάβους, δίχως να μπορεί να γίνει καμία παραχώρηση στην ανθρώπινη φύση τους»* (Γκεοργκίου, 1963: 48-49).

Έτσι, νομοτελειακά το ανθρώπινο πλάσμα μαθαίνει να λειτουργεί σε αχαρτογράφητα νερά, σε συνθήκες άγνωρες και ανοίκειες στην ανθρώπινη φύση του, υποβιβάζοντας το πνεύμα του και ηθικά οδεύοντας γονυπετής στη βαρβαρότητα της

δυτικής τεχνικής κοινωνίας: «Το άτομο δεν θα έχει πια κανένα δικαίωμα στη ζωή. Θα του φέρονται σαν να 'ναι πιστόνι ή κάποιο εξάρτημα της μηχανής και θα γίνει το περίγελο όλων αν θέλει σώνει και καλά να ζήσει σαν ανθρώπινο άτομο. (...) Ποτέ ακόμα ο άνθρωπος δεν καταφρονιόταν τόσο πολύ. Η ανθρώπινη θυσία ούτε καν είναι άξια να μνημονεύεται. Είναι κάτι το κοινότυπο. Η ανθρώπινη ζωή έχει μόνο αξία ως πηγή ενέργειας. Ο άνθρωπος θα αλυσοδεθεί από την τεχνική για πολλά χρόνια. Δεν θα πεθάνει όμως στις αλυσίδες. Η τεχνική κοινωνία μπορεί να δημιουργήσει πνεύμα. Και δίχως πνεύμα δεν υπάρχει ιδιοφυΐα. Μια κοινωνία που αποστερήθηκε τους ιδιοφυείς προορίζεται για αφανισμό. Η τεχνική κοινωνία και αυτή όμοια θα εξολοθρευτεί. Κι αυτή την κατάρρευση της τεχνικής κοινωνίας θα την ακολουθήσει η αναγέννηση των ανθρώπινων και πνευματικών αξιών»³⁵ (Γκεοργκίου, 1963: 49, 50).

Ο Γκεοργκίου, επιδέξιος ανατόμος και της κοινωνικής πραγματικότητας, επισημαίνει μείζονα κοινωνικά ζητήματα όπως η κοινωνική αδικία, η πολιτική εκμετάλλευση και αναληγσία, η ανθρώπινη αλλοτρίωση και ο κομπορμισμός, η κακοποιητική εξουσία κι ο στείρος φανατισμός, η απάνθρωπη μεταχείριση κρατουμένων στις φυλακές, η ανθρώπινη αντοχή και ο απόλυτος εξευτελισμός, ο ζωώδης κυνισμός και η έσχατη βαθμίδα κατάπτωσης του ανθρώπου. Ελπίζει σε ένα θαύμα της τελευταίας στιγμής για να σωθεί ο άνθρωπος από την έσχατη κατάπτωση στην οποία τον οδηγεί η πνευματικά ετοιμοθάνατη Δύση. Ένα θαύμα που πραγματοποιείται μόνο με την πίστη στην ανθρώπινη αξία, αλλά με τη συνεπικουρία και την αφοσίωση στο Θεό, μέσα από τον ενστερνισμό των ορθόδοξων δογμάτων.

Με θαυμαστή κοινωνιολογική εμβρίθεια, με σαρκαστικό, ενίοτε δηκτικό τρόπο, ο Γκεοργκίου πλάθει τους ήρωές του ως θύματα, ως αθύρματα των κοινωνικών συνθηκών και της εκάστοτε πολιτικής βούλησης. Μέσα σ' έναν αποπλιστικό ρεαλισμό, ακροβατούν σε συνθήκες κοινωνικής ασφυξίας και απώλειας ταυτότητας. Η υπόθεση εκτυλίσσεται σε ένα ήσυχο επαρχιακό χωριό, όπου αγροτικοί ρυθμοί καθορίζουν την καθημερινότητα των κατοίκων και μια δραματική ιστορία αγάπης πρόκειται να μετατραπεί στο χειρότερο εφιάλτη. Εν αγνοία των ανυποψίαστων ηρώων του, η πολεμική λαίλαπα караδοκεί να ακυρώσει κάθε ανθρώπινη προσδοκία και όνειρο.

Η ιστορία ξεκινάει με τη σκηνή του διαλόγου του Ιογιάν Μόριτς με την αγαπημένη του Σουζάνα. Συζητούν για την επικείμενη αναχώρησή του στην ξενιτιά, το

³⁵ Βλέπε και σχόλια στο: <http://diavlosnews.gr/diavlos/index.php/en/2016-07-18-09-37-33/trofi-gia-skepsi/5485-odevontas-pros-tin-26i-ora-> απόσπασμα από το βιβλίο σε άρθρο της Ασημίνας Ντέλιου, «Οδεύοντας προς την 26η ώρα», (2-4-2019).

δύσκολο αποχωρισμό και οραματίζονται το κοινό μέλλον. Κεντρικό πρόσωπο ο Ιογιάν Μόριτς, ένα αγνό χωριατόπαιδο με νεανικά όνειρα, που στραπατσαρίζονται με οικτρό τρόπο. Τα οράματα των δυο νέων ανατρέπονται από τις ιστορικοκοινωνικές συγκυρίες της εποχής τους, από την αδυσώπητη σκληρότητα του πολέμου, από την ομοιομορφία, τον αυτοματισμό και την ανωνυμία, τέκνα της παγκοσμιοποίησης, που στραγγαλίζουν κάθε ιδιαιτερότητα, ατομικότητα ή διαφορετικότητα και ισοπεδώνουν συνειδήσεις. Η νεανική ψυχοσύνθεσή τους ακυρώνεται, η φρεσκάδα και η ζωντάνια της ανθηρής ηλικίας καταρρακώνεται, η ενηλικίωσή τους συντελείται με βίαιο και βάρβαρο τρόπο.

Ο αθώος αντι-ήρωας του Βίρτζιλ Γκεοργκίου πέρασε τα πάνδεινα, άλλαξε πολλά στρατόπεδα συγκέντρωσης σε Ρουμανία, Ουγγαρία, Γερμανία, Γαλλία, φυλακές, υπέστη απάνθρωπα βασανιστήρια, δικαστήρια, εντελώς αναίτια. Όλη του τη ζωή σύρθηκε σε δεσμοτήρια κι έζησε ως δεσμώτης. Δεν είχε πειράξει ποτέ ζωντανό πλάσμα: *«Είμαι ένας άνθρωπος και μια και δεν έκανα κακό σε κανέναν, κανένας δεν έχει το δικαίωμα να με κρατάει φυλακισμένο και να με βασανίζει. Η ζωή κι' ο ίσκιος μου ανήκουν κι' οποίοι κι' αν είστε, όποια κι' αν είναι τα τανκς και τα μυδραλιοβόλα, τα αεροπλάνα, τα στρατόπεδα και το χρήμα που έχετε, δεν έχετε το δικαίωμα ν' αγγίζετε ούτε τη ζωή μου ούτε τη σκιά μου»*. Και λίγο παρακάτω: *«Πολύ λίγα πράγματα πόθησα σ' όλη μου τη ζωή: να μπορώ να δουλεύω, να' χω ένα κεραμίδι για να μένω με τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου και να μη μου λείπει το καθημερινό ψωμί μου»* (σ.255) Δε διέπραξε φόνο, αδικημα, αντιθέτως έσωσε συντρόφους, συγκρατούμενους και όσους είχαν ανάγκη.

Σε δεύτερο πλάνο βρίσκεται ο ιερέας του χωριού, *Αλέξανδρος Κορούγκα*, συγχωριανός, φύλακας άγγελός του, δεύτερος πατέρας, εργοδότης, εξομολόγος, φίλος κι ενδεχομένως το alter ego του, μιας κι ο ίδιος στα νιάτα του ήθελε μετά τις σπουδές της Θεολογίας να φύγει στην Αμερική. Έμεινε μόνο με το όνειρο, μα δε μετάνιωσε: *«Δεν είναι μετανιωμός γιατί έμεινα εδώ. Είναι η νοσταλγία για κάτι που με την αυταπάτη μας το φανταζόμαστε για αληθινό, η νοσταλγία για κάτι που δεν τ' αποχτήσαμε ποτέ»* (σ. 17). Η ζωή πάντα πλάθει σχέδια και ταξιδεύει το νου σε καινούργια μονοπάτια, μη λαμβάνοντας υπ' όψιν τις συγκυρίες και το στοιχείο του αναπόφευκτου.

Σχηματίζει κανείς την εντύπωση πως 'μιλάει' ο συγγραφέας μέσα από τον αφηγηματικό ήρωα, ιερέα Κορούγκα, ακόμη και η σκιαγράφηση του χαρακτήρα ομοιάζει με το χαμηλό προφίλ και την ιδιότητά του. Παράλληλοι οι βίοι και του Κορούγκα με του Μόριτς: αποφασίζει την ύστατη στιγμή να εγκαταλείψει το όνειρο της μετανάστευσης και να μείνει δίπλα στη *Σουζάνα*, τον έρωτα της ζωής του. Η επιλογή αυτή προδιαγράφει όλη την επόμενη πορεία του, έναν ανηφορικό Γολγοθά,

δύσβατο, βασανιστικό, που τον μετατρέπει από ανθρώπινο πλάσμα σε αποσαθρωμένο απομεινάρι όντος, σε ανθρώπινο ράκος.

Ο *Τραϊάν*, γιος του ιερέα Κορούνγκα και δεινός συγγραφέας, προσπαθεί μέσα σε αντίξοες συνθήκες να ολοκληρώσει το βιβλίο του, που είναι όνειρο ζωής. Συμβολίζει τον αγώνα που καταβάλλει ο κόσμος του πνεύματος και οι φορείς του, που δε σταματούν να μάχονται και να εξελίσσονται μέσω της ίδιας της δημιουργίας και ενάντια σε κάθε ποταπή και αήθη απόπειρα στραγγαλισμού τους. Η πνευματική αντίσταση υπήρξε κινητήριο δύναμη της κοινωνίας, σε συνδυασμό με την πολιτική αντίσταση σε όλες τις καταδυναστευόμενες χώρες και απέδωσε καρπούς. Με τίμημα τραγικό εκατόμβες νεκρών και κάθε είδους ανθρωποθυσίες.

Η παραφροσύνη της εγκόσμιας εξουσίας, αλλά κυρίως «*η Δικαιοσύνη που αποτελεί την βάση εφ' ής εδράζεται η σύγχρονος τεχνική δυτική κοινωνία*» (σ. 327), καταδίκασαν τον πρωταγωνιστή, σα να επρόκειτο για το χειρότερο εγκληματία. Με συχνές αναφορές στην παντοδυναμία του Θεού, που προστατεύει τα όντα του ή τα αφήνει έρμια της μοίρας τους υπακούοντας σε ένα προαιώνιο σχέδιο, αυτό της τιμωρίας-συντριβής και της ειλικρινούς μετάνοιας, ο Γκεοργκίου συνθέτει τη φυσιογνωμία ενός Ρουμάνου που βίωσε τη βαρβαρότητα εις τη νιοστή, ράκος ανθρώπινο στις δαγκάνες ανώτερων μηχανισμών και κέντρων ηγεσίας. Όλη του η ύπαρξη έγινε πλέον μια πληγή αγιάτρευτη, ένα τραύμα που είχε κακοφορμίσει και δε θα επουλωνόταν ποτέ. Μια ψυχή αθώα είχε κατακρεουργηθεί στις άριστα ακονισμένες μηχανές του αιματοβαμμένου και ολοκληρωτικού αιώνα που πέρασε. Ακόμη και ελεύθερος ο Μόριτς πια, δε γνώριζε πώς να χαμογελάει, δεν είχε μάθει να ζει με την ομορφιά, παρά μόνο με τη χειρότερη εκδοχή της ανθρώπινης ψυχικής ασχήμιας.

Ρητά και δηκτικά ο Γκεοργκίου εκφράζεται κατά της Νέας Τάξης πραγμάτων: «*Δεν είναι παράδοξο που οι Αμερικανοί είναι τόσο εγωιστές (...) Φέρνουν τα πάντα. Ακόμα και οι γκάγκστερ και οι δολοφόνοι είναι δικοί τους. Αυτών των κυρίων του κόσμου. Η υπόλοιπη Γη δεν έχει παρά τα υπολείμματα, τους ήσσονες. Ακόμα και το δικαίωμα να 'χει ένα δολοφόνο κλάσης ο υπόλοιπος κόσμος δεν το 'χει*» (σ. 194). Παρόμοια σχόλια υπάρχουν και στις σελίδες 201: «*Οι Ρουμάνοι είναι εχθροί των Συμμάχων. Είστε Ρουμάνος, κατά συνέπειαν αυτόματα είστε εχθρός μας*», 210: «*Δε μπορώ να φύγω χωρίς να κρατήσω την υπόσχεσή μου. Ο Γιόχαν, ο άντρας μου είναι ήρωας, εγώ δεν έχω το δικαίωμα να είμαι δειλή*» (Χίλντα, δεύτερη γυναίκα Μόριτς).

Και λίγο παρακάτω, στη σ. 212: «*Μα η Ρουμανία πολεμάει εδώ και δέκα μήνες στο πλευρό των Συμμάχων εναντίον της Γερμανίας. Ογδόντα χιλιάδες Ρουμάνοι έπεσαν*

για τη συμμαχική υπόθεση», «Αυτή είναι η Δύση. Δεν τους ενδιαφέρουν ούτε τα γεγονότα, ούτε οι άνθρωποι. Όλα τα έχουν γενικεύσει και μόνον στους κανονισμούς υποκλίνονται», Με σαρκασμό και διακριτή ειρωνεία, ο Γκεοργκίου αφήνει σκληρά μηνύματα τραυματικής ιστορικής μνήμης στη ροή της αφήγησης που αντιπροσωπεύουν τους ήρωές του, επενδύουν τους ρόλους τους και επικοινωνούν με τον αναγνώστη.

Πασίδηλες είναι και οι απόψεις του περί οριενταλισμού: «*Η Ανατολή και η Δύση είναι σαν το φεγγάρι και τον ήλιο: δε συναντιούνται ποτέ. Γιατί η μια φωτίζει τη νύχτα κι η άλλη φωτίζει τη μέρα (...)* η Ανατολή ονειρεύεται με θέρμη και ασταμάτητα τα θαύματα της Δύσης. Μια χώρα στην οποία ο άνθρωπος προσφέρει λειτουργική λατρεία στον εαυτό του, στο ερευνητικό του πνεύμα, στην ψυχρή λογική, στους μυς του, στα έργα των χειρών του» (σ. 239). Αλλά και η χριστιανική σκέψη είναι πανταχού παρούσα: «*...μια μονάχα απόδειξη για την άπειρη αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο, σκέψου, σε παρακαλώ, πως από όλα τα πράγματα που υπάρχουν στο σύμπαν ο Θεός δεν έδωσε την εικόνα Του ούτε στον ήλιο ούτε στο φεγγάρι ούτε στα λιοντάρια ούτε στα βουνά ούτε στα αστέρια ούτε στον αετό, αλλά στον άνθρωπο*» (σ. 347).

Η 25η ώρα είναι εμβληματικό βιβλίο. Κουβαλά μέσα στις σελίδες του σκηνές από περιπέτειες, ανατροπές, βασανισμούς, εσωτερικούς μονολόγους, ανθρώπινα λάθη, κοινωνικές αγκυλώσεις, πολιτικά παιχνίδια μιας τεχνοκρατικής κοινωνίας, καταγράφει ιστορικά ντοκουμέντα από μαρτυρίες ανθρώπων. Ο στοχαστής Γκεοργκίου, σαν πολεμικός ανταποκριτής, αλλά και κοινωνικός αναλυτής και ευλαβής πιστός διατείνεται: «*Μ' όλη μας τη δύναμη ενεργούμε εναντίον του καλού μας και προπαντός εναντίον του Θεού. Κι αυτή είναι η έσχατη βαθμίδα κατάπτωσης, όπου έφτασε ποτέ ανθρώπινη κοινωνία (...)* Οι άνθρωποι προσπαθούν να σώσουν αυτήν την κοινωνία με τη λογική τάξη, ενώ ακριβώς αυτή η τάξη είναι εκείνη που την σκοτώνει» (σ. 278).

Ο αυτοματισμός, η μηχανοποίηση, η μαζική κατανάλωση, η παγκοσμιοποίηση και η εκκοσμίκευση είναι για το συγγραφέα οι ταφόπλακες του ανθρώπινου είδους. «*Η 25η ώρα είναι η ώρα του ευρωπαϊκού πολιτισμού*» (σ. 135) υποστηρίζει δια στόματος Μόριτς, η ώρα που οι ζοφεροί καιροί αγνοούσαν τον άνθρωπο: «*Και η ανθρωποθυσία ήταν καθιερωμένη πράξη της βαρβαρότητας*» (σ. 134). Η 25η ώρα είναι ο ακριβής χρόνος της δυτικής ώρας. Είναι η σύγχρονη ώρα. Μόνο η ισχύς των πολιτικών μηχανών κυριεύει την εξέλιξη των γεγονότων. Η γραφειοκρατία, τα θεσμικά πολιτικά βάρη και η προδοσία προβάλλουν μέσα σε αυτό το επινόημα των ποσοτήτων τρόμου.

Μένει διάχυτη η εντύπωση ότι δεν υπάρχει θέση για το δίκαιο άνθρωπο, μα η μόνη πιθανή σωτηρία είναι να συνεργαστεί με το σύστημα. Μέσα στο χαοτικό σύμπαν

του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου δεν έχει δικαίωμα θέσης ο έντιμος άνθρωπος, η δικαιοσύνη και ο ανθρωπισμός. Επιλέγοντας να δώσει τον κακό ρόλο στους Αμερικανούς, ο Γκεοργκίου υπενθυμίζει πως η τερατωδία δεν είναι «προίκα» ενός μόνο συνασπισμού, αλλά βρίσκεται στο βάθος κάθε ανθρώπινης ψυχής. Ο ήρωάς του, *Iohann Moritz*, άθυρμα στο καπρίτσιο ιδεολογιών, τσακισμένος πνευματικά και σωματικά, δεν καταφέρνει να ελέγξει ποτέ τη μοίρα του. Είναι από τους «εκτοπισμένους» της Ευρώπης, της φοβερής αυτής περιόδου. Ο Μόριτς δε θεωρήθηκε ποτέ ανθρώπινο ον (Gillyboeuf, 2017: 34-35). Υπήρξε σκλάβος της μηχανικής κοινωνίας, βαλμένος σε άκαμπτα καλούπια που καταστρέφουν κάθε ανθρώπινη ιδιότητα, κατακερματίζουν την ακεραιότητα των χαρακτήρων.

Η 25η ώρα, μυθιστόρημα του παγκόσμιου κακού, γίνεται πολύ γρήγορα best-seller, πωλήθηκαν πάνω από ένα εκατομμύριο αντίτυπα και μεταφράστηκε σε τριάντα γλώσσες. Μια κριτική δε διστάζει να γράψει «*το να διαβάξεις το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα είδος καθήκοντος*». Ο Τύπος είναι ομόφωνος. Ο *Hubert Beuve-Mery* μετανιώνει που δε μπόρεσε να το δημοσιεύσει προηγουμένως σε φυλλάδια στη *Le monde* και ο *Robert Kanters* αναφέρει από την πλευρά του: «*Ένα κεφαλαιώδες έργο του καιρού μας*». Ο *Raymond Aron* γράφει στον Γκεοργκίου: «*Νιώθω συγκλονισμένος, ταραγμένος, γοητευμένος. Δε γνωρίζω πόλεμο μαρτυρίας, πιο παραισθητικό, πιο αληθινό από τον κόσμο του σήμερα. Δεν είμαι σίγουρος ότι η ερμηνεία σας έχει όλη την αλήθεια, ή είναι ένα κομμάτι της και μου φαίνεται ότι ακόμη και οι κουφοί θα όφειλαν να ακούσουν αυτή την κραυγή απελπισίας του ανθρώπου για την αγάπη*». Ο *Daniel-Rops* θεωρεί ότι «*η 25η ώρα είναι μια μοναδική μαρτυρία, ένα οδυνηρό ντοκουμέντο για την απανθρωπιά του κόσμου μας*», ενώ ο *Dennis de Rougemont* υποστηρίζει: «*ένα θαυμαστό βιβλίο για πολλούς λόγους και για το οποίο πρέπει να σας ευχαριστούμε*» (Gillyboeuf, 2017: 35).

Ο Γκεοργκίου ήταν ανάμεσα στους υψηλούς προσκεκλημένους της ευρωπαϊκής σύσκεψης πολιτισμού που διεξήχθη στη Γενεύη και ένα μήνα νωρίτερα στο μεγάλο αμφιθέατρο της Σορβόννης σε κατάμεστη αίθουσα, στο πλάι του *Gabriel Marcel*, πατέρα του *Dominique Dubarle*. Το 1950 συμμετέχει στο Συνέδριο του Beaune (Βουργουνδία), οργανωμένο από ομοσπονδιακούς με τον τίτλο: «*Πώς αντιμετωπίστηκε η Ανατολική Ευρώπη*». Πλέον απολαμβάνει την αναγνώριση, πάντα όμως διατηρώντας χαμηλό προφίλ και χωρίς καμία αίσθηση έπαρσης ή αυταρέσκειας.

Σχετικά με την έκδοση της 25ης ώρας στο Παρίσι υπάρχει πλήθος αναφορών σε άρθρα περιοδικών. Παραθέτουμε κάποια αντιπροσωπευτικά: «*Το πνεύμα είναι ένα παροδικό ψυχολογικό φαινόμενο που παράγεται σε μια νοητική κατάσταση ή σε μια*

περίσταση, αλλά η ψυχή είναι η σταθερή αξία που ντύνει το μυαλό και η οποία επιμένει κάτω από την ανασφαλή ευφράδεια του πνεύματος. Το τελευταίο είναι περιστασιακό, ενώ η ψυχή είναι σταθερή. Αν κάποια χαρακτηριστικά της ποίησης είναι σταθερά, δημιουργούνται από την ψυχή από την οποία οι ποιητές εξαίσια παρακινούνται κι από τη ζήτηση των έργων τους. Έχοντας πουλήσει λίγες εκατοντάδες αντίτυπα, πριν τον πόλεμο, οι πωλήσεις έφτασαν τα χιλιάδες αντίτυπα μετά (1949)»³⁶.

«Ο κόσμος γνωρίζει ότι η 25η ώρα είναι ένα μυθιστόρημα για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ίσως να είχαν ακούσει ότι είχε κερδίσει τεράστια δημοτικότητα στην Ευρώπη. Γραμμένο από ρουμάνο εξόριστο δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 1949, στο Παρίσι. Ένα χρόνο μετά 175.000 αντίτυπα πωλήθηκαν στη Γαλλία, περισσότερο από κάθε άλλο βιβλίο μυθιστορήματος από τον καιρό του πολέμου. Μεταφράστηκε σε 14 γλώσσες και δημοσιεύτηκε σε 18 χώρες με συνολικές πωλήσεις που ξεπέρασαν το 1.000.000. Περισσότερα από 1.000 άρθρα εφημερίδων γράφτηκαν γι' αυτό και είχε γίνει κεντρικό θέμα πληθώρας συζητήσεων και ομιλιών»³⁷.

Μια ενδελεχής ανθρωπολογική μελέτη είναι το έργο αυτό. Μια απέλπιδα αναζήτηση του ξεχασμένου θεού στην ανθρώπινη ψυχή. Μια χέουσα πληγή του βασανισμένου ανθρωπίνου πλάσματος ανά τον κόσμο, που αφέθηκε στα αιμοδιψή νύχια των παγκοσμίων κέντρων εξουσίας, απώλεσε δια παντός την ανθρώπινη διάστασή του και βίωσε τη χειρίστη μορφή θνητότητας, την παράλογη βαρβαρότητα. Ο Γκεοργκίου είχε δίκαιο όταν έλεγε ότι ο πολιτισμός μας ξεπέρασε ήδη το χρόνο που θα μπορούσε να αποτρέψει την τελειωτική καταστροφή και όσα περιγράφει δυστυχώς υπήρξαν βιώματα αμέτρητων συνανθρώπων μας. Το έργο είναι γραμμένο από έναν εμβριθή νου που γδέρνει με την πένα του τον προβληματισμό του αναγνώστη και αφήνει ανεξάλειπτα τα ίχνη ενός αιματοβαμμένου αιώνα, του πιο σκοτεινού αιώνα, του εικοστού.

3.2 Από την 25η Ώρα στην αιώνια ώρα

Πρωτοεκδόθηκε στη χώρα μας το 1967 από τις εκδόσεις Έλαφος, σε μετάφραση του αρχιμανδρίτη Στύλιου Ευθυμίου. Το έργο αυτό (νεότερη έκδοση σε εισαγωγή και

³⁶ Gheorghiu, Const.-Virgil, & Glaude, P. M. (1950). *Journal to Ora 25. Books Abroad*, 24(3), 229-233. <https://doi.org/10.2307/4008927>

³⁷ Fowke, E. (1951). [Review of *the Twenty-Fifth Hour*, by V. Gheorghiu]. *International Journal*, 6(3), 255-257. <https://doi.org/10.2307/40197772>

απόδοση Μάρως Βαμβουνάκη, εκδ. Αρμός, Αθήνα: 2014) με υπότιτλο «*Το αίνιγμα της σχέσης με τον πατέρα*», αμιγώς βιογραφικό, είναι αφιερωμένο στον Κωνσταντίν Γκεοργκίου. «*Πατέρας και γιος, ένα ζευγάρι μοιραίο ψυχολογικά, ψυχιατρικά, ίσως και κοινωνικά, σίγουρα θεολογικά, με καλεί να το δω τώρα και ως πνευματικό δίπολο*» σημειώνει η Μ. Βαμβουνάκη³⁸, τονίζοντας την παράμετρο της πνευματικότητας των δυο γονέων που αγνοήθηκε από την ψυχολογία έως τώρα και την ισόβια επίδρασή της στον εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Πράγματι, ο ψυχισμός του μικρού Βίρτζιλ είναι πλασμένος από τα πνευματικά συστατικά των γεννητόρων του, καθώς κανείς δε μπορεί να αποδράσει από τις κληρονομικές του καταβολές.

Κι όπως υφίσταται ο τύπος του σκληρού γονέα, ο εξουσιαστής πατέρας, υπάρχει και ο άγιος πατέρας που στην περίπτωση του Γκεοργκίου έχει σαρκωθεί στα παιδικά του όμματα ως εικόνα Θεού, ως άγια μορφή στο θυσιαστήριο της ζωής. Η φωτεινή σχέση τους, η διαρκής δίψα του ξυπόλυτου, ρακενδυτου ιερέα για τα θαύματα του ουρανού από τον Ύψιστο, γαλούχησε το μικρό Βίρτζιλ εξ απαλών ονύχων και διαμόρφωσε το ήθος και την ιδεολογική του υπόσταση καθ' ομοίωσιν πατρός. «*Κάθε φασιστική εξουσία που τον καταδίωξε, θα συρρικνώνεται μπροστά στην εξουσία Του που 'δεν είναι του κόσμου τούτου', θα μετουσιώνει την ασχήμια του πολέμου σε μεγάλη τέχνη*»³⁹.

Η εικόνα του πατέρα έχει χαραχτεί ανεξίτηλα στη μνήμη του συγγραφέα, με δέος θυμάται το όμορφο, ανθρώπινο πρόσωπό του, απολύτως συνταιριασμένο με τις βυζαντινές εικόνες. Κάπως έτσι, πήρε μια πρόγευση ουρανού: «*Ο ουρανός έγινε σκοπός της ζωής μου, γιατί το πρόσωπο του πατέρα μου, που είδαν μόλις πρωτάνοιζαν τα μάτια μου, ήταν εικόνα του ουρανού*» (σ. 34). Αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Αντικρίζοντας το πρόσωπο ενός ανθρώπου αντίκριζα το Θεό, κι όποιος ατενίζει τον Θεό, ατενίζει ολάκερο το σύμπαν*» (σ. 27). Όπως ακριβώς ο Χριστός με την ενανθρώπησή του μας το δηλώνει ευθέως: «*Ὁ ἑορακῶς ἐμέ ἐώρακε τόν πατέρα*»⁴⁰.

Έτσι, ο Γκεοργκίου από πολύ νωρίς κατάλαβε πως είχε πρόσκληση στον ουρανό και ανταποκρίθηκε αμέσως. Πίστευε ακράδαντα πως η αληθινή του πατρίδα ήταν εκεί ψηλά κι η πορεία του στον επίγειο κόσμο ήταν απλώς ένα πέρασμα. Όπως οι πρόγονοί του, δεν προσκολλήθηκε ποτέ στα γήινα και η πατρίδα του, «*η Ρουμανία μου η όμορφη, η πολυαγαπημένη, η μαρτυρική Ρουμανία, βρίσκεται και σε όλους τους χάρτες, σε όλους*

³⁸ Από την εισαγωγή του βιβλίου, σ. 16.

³⁹ Ο.π., σ. 21.

⁴⁰ Καινή Διαθήκη, Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον, ιδ' 9.

τους τουριστικούς οδηγούς» (σ. 42), βρισκόταν πάντα στην καρδιά του με όλους τους θρύλους και τους μύθους με τους οποίους είναι διανθισμένη στο πέρασμα των αιώνων, από το Μεσαίωνα ως τα πρόσφατα χρόνια.

Η αποκάλυψη των μυστηρίων της ορθόδοξης θρησκείας φώτισε τη ζωή του και έκανε τα παιδικά χρόνια *‘ένα μεγάλο θεολογικό ειδύλλιο’*. Έως και την εφηβεία του που θα κάνει στροφή στα γράμματα, δεν υπάρχει η αίσθηση αλλαγής του ηθικού περιβάλλοντος, διότι *«μέσα στην ορθόδοξη εκκλησία δεν υπάρχει σύνορο ανάμεσα στην ποίηση και την προσευχή»*, αφού είναι δυο τρόποι επικοινωνίας με τα αθάνατα πράγματα (Gillyboeuf, 2017: 72). Ο Βίρτζιλ συνταίριαζε αρμονικά και τα δυο, δεν τα διαχώριζε διόλου στο μυαλό του, ήταν εσωτερικές καταστάσεις, πανομοιότυπες.

Στο χωριό του, στις πλαγιές των Καρπαθίων ορέων, αυτή η εύθραυστη παρουσία του πατέρα, ο υπηρέτης του ουρανού με το άσαρκο βάδισμα και την αέρινη, ισχνή κορμοστασιά διακόνευε ακούραστα το ποίμνιό του και συλλειτουργούσε με τις στρατιές και τα τάγματα των αγγέλων. Έτσι, τον απαθανάτισε ο μικρός Βίρτζιλ και ζούσε με το μόνιμο φόβο μην τον χάσει και πετάξει ψηλά με φτερούγες τις πτυχές του ράσου του. Πλασμένος από πνεύμα κυρίως, περπάτημα σιωπηλό και εσωτερικό φως.

Χαρακτηριστική και ζωντανή η παράγραφος που περιγράφει τη μεταμορφωτική δύναμη της θείας κοινωνίας στο εκκλησίασμα του χωριού, μέσα από τα παιδικά μάτια του: Μετά την Θεία Λειτουργία, παρατηρούσα τους χωρικούς που έβγαιναν από την εκκλησία. Ο πατέρας μου στεκόταν στα σκαλοπάτια και χαιρετούσε κάθε πιστό. Όλο το χωριό ήταν εκεί. Γιατί, την Κυριακή, κανείς ποτέ δεν λείπει απ’την Θεία Λειτουργία. Ήταν ακόμη εκεί και οι ορεσίβιοι γέροντες με τις λευκές τους γενειάδες, ζωντανές μορφές των πατριαρχών της Βίβλου, οι γυναίκες, οι άνδρες και τα παιδιά. Όλοι με τα ρούχα της Κυριακής, με φορεσιές λινές ή μάλλινες, πάντοτε όμως άσπρες σαν το γάλα και σαν το χιόνι. Οι πιστοί έδειχναν μεταμορφωμένοι, καθαρισμένοι από κοσμικές έγνοιες, αγιασμένοι (Γκεοργκίου, 2014: 58,59).

Αυτός ο πατέρας όλων, ο *«μαζικός»* πατέρας, υπήρξε βαθειά πληγή στο παιδικό μυαλό γιατί αναγκαζόταν να τον μοιράζεται με τους συγχωριανούς του, μιας κι ο Κωνσταντίν συνέτρεχε όλους όσοι είχαν την ανάγκη του κι απαντούσε αφοπλιστικά: *«Ό άνθρωπος Θεού τε κτίσμα τυγχάνων Θεός είναι κεκελευσμένος»*⁴¹. Στα επόμενα κεφάλαια μιλάει για το δερμάτινο χιτώνα ως φορεσιά επί γης και κάτεργο, επικαλούμενος το Γρηγόριο Νύσσης: *«Απέθετο -ό άνθρωπος- τούς δερματίνους χιτώννας. Ουδέ γάρ έστί χρεία τοις έν παραδείσω διάγουσι τών τοιούτων χιτώνων. Αλλ’ ένδύματα, ἄ τῆ καθαρότητι*

⁴¹ Άγιος Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ε.Π. 36, 560.

ταῦτα βίου αὐτοῦ ἐξυφίνας, ἐπέκοσμήσατο»⁴². Ἄλλωστε, οἱ χριστιανοὶ ζοῦν στὴ γῆ ἀλλὰ πολιτεύονται στὸν οὐρανό. Κάθε ξένη πατρίδα εἶναι δικιά τους καὶ κάθε πατρίδα εἶναι ξένη γι' αὐτούς (*Πρὸς Διόγνητον ἐπιστολή*, V καὶ VI)⁴³.

Στὴ συνέχεια, κάνει λόγο γιὰ τὴν ἐκκλησία, τὴν ἀντανάκλαση τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ τελευταία δὲν εἶναι ποτέ μόνο ἓνα ἐπίγειο κτήριο, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ στὸν οὐρανό. Μιλáει γιὰ τὰ ιερά σκεύη, τὸν τρούλο, τὶς εἰκόνες, τὰ Ἅγια Μυστήρια, τὴ θεία Ἐυχαριστία (σ. 116: «*αναμμένα ἅγια κάρβουνα*»), τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφείμ, τὸ χριστιανικὸ πλῆρωμα καὶ τὴ μυστηριακὴ μεταβολὴ τους σὲ ἐπὶ γῆς συνεργάτες τοῦ Θεοῦ. Διηγείται τὸ γεγονὸς τῆς ἀπόκρυψης τῆς ἡμερομηνίας γέννησης στὶς Ἀρχές ἀπὸ τὸν πατέρα του, γιὰ νὰ μὴν τὸν χάσει. Εἶχε παραμείνει ἐδῶ καὶ αἰῶνες ὁ τρόμος τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἀπέκρυπταν τὴ βάφτιση κάθε νεογέννητου. Τελικά, ὁ πατέρας του ἀναγκάστηκε νὰ τὸν δηλώσει ὄψιμα γιὰ νὰ γλιτώσει τὴ φυλακὴ.

Ἀμέσως μετὰ, διηγείται τὸν υποσιτισμὸ καὶ τὴν ἐξαθλίωση ποὺ βίωσε με τὰ πέντε ἀδελφία του, τὶς στερήσεις, ἀλλὰ καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ λάμβανε ἀπὸ τους συνομηλίκους του ὡς γιὸς ιερέα καὶ υποψήφιος εφημέριος στὸ μέλλον. Περιγράφει τὰ φτωχικά ιερά ἄμφια καὶ σκεύη τοῦ ἀκτήμονα πατρός του (τὸ ἐπιτραχήλιο, τὸ ὠμοφόριο, τὸν ἀέρα, τὴ λαβίδα, τὸ εὐχολόγιο, τὸ κουτί τῶν ἁγίων Μυστηρίων), ποὺ συχνὰ ἔμενε ἀπλήρωτος γιὰ τὰ καθήκοντά του, ἐνῶ παράλληλα διένυε χιλιόμετρα γιὰ νὰ παρηγορήσει, γιαιοπορεύσει καὶ νὰ κοινωνήσει ετοιμοθάνατους. «*Αὐτὸς ποὺ δὲν εἶχε στὴν κατοχὴ του οὔτε χωράφι, οὔτε κήπο, οὔτε ἓνα ζῶο, οὔτε σπίτι, τίποτα δὲν εἶχε*» (σ. 145).

Ἄλογο τοῦ Θεοῦ, ἀσταμάτητος καὶ ἀκάματος: «*Εἶμαι τὸ ἄλογο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Θεὸς καβαλικεύει πάνω μου...*» (σ. 155). Ἄλλωστε ὁ ιερέας δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ὅπως μας λέει ὁ Γκεοργκίου, «*γιατί δὲν πεθαίνει ποτέ. Ὁ θάνατός του εἶναι ἡ προαγωγή του, γιατί ὁ νεκρὸς ιερέας ταξιδεύει γιὰ νὰ λειτουργήσῃ στὴ γνήσια Ἐκκλησία, τὴν ἐπουράνια, δίπλα στὸ δεσπότη Χριστό...*» (σ. 159). Ἦταν ἓνα εἶδος προαγωγῆς γιὰ τους ιερεῖς ὁ θάνατος, μιὰ τιμητικὴ διάκριση, ἀφοῦ ἀφῆναν τὴν ἐπίγεια ἐκκλησία γιὰ νὰ συλλειτουργήσουν στὰ Οὐράνια με τὸ δεσπότη Χριστό.

Ὁ Γκεοργκίου με ἀφορμὴ τὴ διοικητικὴ παύση τοῦ πατέρα του ὡς ιερέα με τὴν ἀστήριχτη κατηγορία τῆς βεβήλωσης τοῦ κοιμητηρίου, ἀναφέρει μιὰ συγκινητικὴ ἱστορία φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης: Ὁ Κωνσταντίν εἶχε θάψῃ χριστιανικά ἓνα νεαρό

⁴² Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, *Λόγος εἰς Μελέτιον*, ΕΠΕ 46, 861.

⁴³ Κείμενο ἐπιστολιμαίου χαρακτήρα τοῦ 2^{ου} αἰῶνα μ.Χ., ἀωνύμου συντάκτη. Ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐναντι τῶν ἐθνικῶν θρησκειῶν καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας.

άγνωστο άντρα που ξαφνικά βρέθηκε πεταμένος στην άκρη του χωριού τους, τελώντας την επικήδειο ακολουθία, ενώ εκ των υστέρων μαθεύτηκε πως ήταν Εβραίος. Ορμώμενος από το περιστατικό αυτό, βρίσκει την ευκαιρία να εξαπολύσει άλλη μια φραστική επίθεση κατά της παράλογης εξουσίας.

Σα να ενταφίαζε γνήσιο παιδί του, με πόνο ψυχής, επιτέλεσε την ταφή ο Κωνσταντίν, στον ανώνυμο, ολομόναχο, παρατημένο στον κόσμο, νεκρό άντρα. Κι όμως τον διέβαλε κάποιος κακεντρεχής σε σημείο να τον κατηγορήσει και να τον μηνύσει για ιεροσυλία. Κι έτσι άδικα βρέθηκε εν μέσω πυρών ο πιο άγιος ιερέας. Όπως ακριβώς και ο Βιρτζίλ επρόκειτο να δηλητηριαστεί κατ' εξακολούθηση από εκπροσώπους του δυτικού κόσμου, από ολιγάρχες, τυράννους και εισβολείς που απομυζούσαν το αίμα και τη σάρκα της πατρίδας του. Εξαπολύει μύδρους εναντίον τους και τους παρομοιάζει με λύκους αιμοδιψείς (σ. 173). Μάλιστα, ονομάζει την Αμερική φυτώριο τυράννων που εξαπολύονται σαν οχιές κατόπιν στους λαούς (σ. 174). Σωτηρία δεν έρχεται από πουθενά, ούτε από Ανατολή ούτε από Δύση, παρά μονάχα από ψηλά: *«Πᾶσα δόσις ἀγαθή καί πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον, ἐκ σοῦ τοῦ Πατρός τῶν φώτων»*⁴⁴ (σ. 175).

Η τελευταία φράση επιβεβαιώθηκε με τραγικό τρόπο κι από το άδικο τέλος του φτωχικού ιερέα. Μετά την επίσκεψη στο σπίτι του γιου του, επιστρέφοντας στο χωριό με τα άρβυλα του σκι που του χάρισε ο ποιητής γιος του, για να μην είναι ανυπόδητος, έπεσε σε ένα μπλόκο στρατιωτικών για έλεγχο. Τότε σαν τα σκυλιά τους σκότωναν χωρίς οίκτο *«για ένα ψωμάκι, για ένα σπιρτόκουτο, για ένα μεταχειρισμένο λάστιχο φορτηγού»* (σ. 198). Τον Κωνσταντίν τον έδεσαν, γιατί νόμισαν ότι είναι κλεμμένα τα στρατιωτικά άρβυλα. Κι ενώ ο σατράπης διέταξε τουφεκισμό, οι στρατιώτες αρνήθηκαν να σκοτώσουν ιερέα, γιατί ήταν χριστιανοί. Μπορεί προσωρινά να γλίτωσε το θάνατο, αργότερα όμως ξεριζώθηκαν με βίαιο τρόπο όλοι οι συγχωριανοί, μετακινήθηκε ο πληθυσμός της ενορίας με τη βοήθεια στρατού, σε άγνωστο προορισμό. Έκτοτε εξαφανίστηκαν από προσώπου γης δια παντός, χάθηκαν αθώες ψυχές, πιθανόν θύματα εκκαθάρισης, μάρτυρες σ' ένα ακόμη ανεξιχνίαστο έγκλημα του Β' Παγκοσμίου πολέμου.

Είκοσι χρόνια μετά, δεν εντοπίστηκαν ίχνη προσφύγων πουθενά, παρ' όλες τις έρευνες του Γκεοργκίου. Έτσι, ο συγγραφέας μας κατέληξε σε δυο πιθανές εκδοχές: α) ο πατέρας με τους ενορίτες του πέρασαν κατευθείαν από τη γη στον ουρανό β) με θαύμα θεϊκό μετατράπηκαν σε σώματα κονιορτοποιημένα, σαν τα βατράχια που

⁴⁴ Θεία Λειτουργία Ιωάννου Χρυσοστόμου.

ξηραίνονται και δε λειώνουν, και σαν τη γύρη πέταξαν στον ουρανό. Πίστευε στα θαύματα και ήταν κι αυτό μια παρηγοριά, αφού οι διώξεις, οι εκτοπίσεις κι οι αφανισμοί ήταν σε ημερήσια διάταξη εκείνα τα «πέτρινα» χρόνια, των Παγκοσμίων πολέμων, του Μεσοπολέμου, αλλά και της μεταπολεμικής ψυχροπολεμικής εποχής.

Όπως ο πατέρας του, ο Βίρτζιλ ήταν πάντα προετοιμασμένος σε περίπτωση εισβολής, να διασώσει τα ιερά σκεύη, τα καλύμματα του θυσιαστηρίου και τις εικόνες. Γι' αυτό δεν αιφνιδιάστηκε με τους εισβολείς από την Ανατολή, εξοπλισμένους από τους Αμερικανούς, που όρμησαν να κυριεύσουν την πατρίδα του. Μια εκκλησία τσέπησε σε μέγεθος μαντηλιού είναι τοποθετημένη στην Αγία Τράπεζα, το *Αντιμήνσιο*. Σε χαλεπούς καιρούς, οι ορθόδοξοι ιερείς βρίσκονταν πάντα υπ' ατμόν και μετέφεραν το φορητό θυσιαστήριο. Κι ελλείψει αυτού, η Θεία Λειτουργία μπορούσε να τελεστεί στο στήθος άλλου ιερέα ή στην έσχατη περίπτωση στο στήθος οποιουδήποτε χριστιανού. Γιατί «κάθε χειροποίητο θυσιαστήριο είναι απομίμηση της ανθρώπινης εικόνας του Χριστού»⁴⁵.

Κι επειδή τότε η δολοφονία ρουμάνων ιερέων ήταν συχνή, ο Γκεοργκίου αποφάσισε να γίνει ιερωμένος «για του Θεού τη δόξα» (σ. 221) που τόση ανάγκη την έχει ο κόσμος μας. Τα εγκόσμια του φαίνονταν εντελώς ανοίκεια. Είναι αξιοσημείωτο ότι καταθέτει την πεποίθηση πως ήταν υποδεέστερος του πατρός του ως ιερέας. Μάλιστα, η απόφασή του να χειροτονηθεί και να τελεί τη Θεία Λειτουργία είναι μια πράξη μνημοσύνου στον αγαπητό γονιό του: «Αοράτως είναι κι εκείνος παρών, κοντά μου, όπως οι Άγγελοι και όπως οι Άγιοι είναι» (σ. 222). Επιπλέον, ανέμενε με λαχτάρα τη στιγμή που θα τον συναντούσε στη μεγάλη Εκκλησία του ουρανού, μακριά από τη δηλητηριασμένη ατμόσφαιρα της κόλασης του αιώνα του.

3.3. Ένα όνομα για την αιωνιότητα

Πρόκειται για ένα καθαρά αυτοβιογραφικό αφήγημα (μετάφραση μητροπολίτης Αχελώου, κυρίου Στύλιου Ευθύμιος, εκδόσεις Τήνος, Αθήνα, 1970), εξαιρετικό μείγμα ποίησης και υψηλής πνευματικότητας, ιδιαίτερα αγαπητό στον ίδιο. Το περιεχόμενό του αποτελεί ημερολογιακό είδος αναμνήσεων από την παιδική ηλικία του Βίρτζιλ Γκεοργκίου, αμιγώς θεολογικό, αφιερωμένο στην πατρική φιγούρα και στα πρώτα ερεθίσματα που είχε μεγαλώνοντας στο χριστιανικό περιβάλλον της οικογένειας και της

⁴⁵ Νικολάου Καβάσιλα, *Περί της εν Χριστώ ζωής*, κεφ. 5, *Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας* (ΕΠΕ).

επαρχιακής κοινότητας. Ακόμη και το αφελές και απλοϊκό ύφος της γραφής, αφήνει διάχυτη την εντύπωση πως μιλάει ο μικρός Βίρτζιλ μέσα από το βάθος των αναμνήσεών του και ξαναζεί την ονειρευμένη ηλικία των παιδικών του χρόνων.

«Κανείς δε διαλέγει μόνος του το όνομά του... Το σώμα και το όνομα είναι τα πρώτα πράγματα που αποκτά κανείς εδώ κάτω και διατηρεί σε όλη του τη ζωή. Με το σώμα του και το όνομά του ζει και πηγαίνει στον τάφο». Έτσι ξεκινάει η αφήγηση στο βιβλίο αυτό και δίνεται η εκκίνηση για ένα δογματικής φύσεως σύγγραμμα, που πραγματεύεται θεολογικά ζητήματα κυρίως. Με αναφορές στην ρουμανική ορθόδοξη παράδοση και πίστη, έτσι όπως τα βίωσε σε τρυφερή ηλικία ο συγγραφέας, δομεί αφηγηματικά την πορεία του προς την ενηλικίωση, με ζωηρές ακόμη τις εντυπώσεις, τα γεγονότα και τα ξαφνιάσματα της πρώιμης νιότης του.

Περιλαμβάνει διεξοδικές αναφορές στο μυστήριο της Βάφτισης, που θεωρείται η πραγματική ημερομηνία γέννησης στην Ορθόδοξη Εκκλησία, γιατί η απόδοση του χριστιανικού ονόματος αποτελεί πράξη πολιτογράφησης στην Άνω Ιερουσαλήμ, η οποία λογίζεται ως η αληθινή πατρίδα μας. Κάθε σαρκική γέννηση παραπέμπει στην έξωση από τον Παράδεισο. Γι' αυτό και το βάπτισμα είναι μια πράξη επανορθωτική, μας αποκαθιστά, μας αναδημιουργεί. Είναι θάνατος του καταδικασμένου και έκπτωτου ανθρώπου και Ανάστασις του αναγεννημένου ανθρώπου, του νεοφώτιστου. Ο καινούργιος πιστός με το νέο όνομα έχει τη σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος. Ενώ το επίθετό μας, όπως χαρακτηριστικά λέει, ανήκει στο δερμάτινο χιτώνα μας και στη ζωή της εξορίας μας στη γη, έχει αξία μόνο στα τελωνεία και στις δημόσιες υπηρεσίες. Γι' αυτό και δεν εμπεριέχει καμία αξία, καμία βαρύτητα πνευματική, παρά μόνο ως θεσμική υποχρέωση απέναντι στην κοινωνική μας υπόσταση.

Αντίθετα, το Άγιο χρίσμα, φτιαγμένο από το Άγιο μύρο, φέρει το Άγιο Πνεύμα, συμβολίζει τη συμμετοχή των Αγγέλων και του Αγίου προστάτη μας στη βάφτισή μας και στην ονομαστική μας εορτή. Άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ο Άγιός μας είναι υπερασπιστής μας στον ουρανό. Οι άγιοι κατοικούν ταυτόχρονα και στη γη και στον ουρανό. Και αυτό είναι που ενέτεινε περισσότερο τη δυστυχία του μικρού Βιργκίλ, αφού δεν είχε ονομαστική εορτή. Έκλαιγε με λυγμούς για την αδικία που συντελέστηκε ερήμην του και ακριβώς γι' αυτό το λόγο παραπονιόταν στην πρεσβυτέρα μητέρα, αλλά και στον πατέρα του. Με συζήτηση διεξοδική και κατήχηση εξηγούσαν τις απορίες του. Καθώς μεγάλωνε, άκουγε διηγήσεις για τους προγόνους και την ιστορία του τόπου του που απορροφήθηκαν από το παιδικό μυαλό σα σφουγγάρι και μετουσιώθηκαν σε αξίες πολύτιμες και αδιαπραγμάτευτες.

Από τον 14ο αιώνα, με την εισβολή των Τούρκων και την ηγεμονία του μολδαβού Μεγάλου Στεφάνου που υπερασπίστηκε τον τόπο του, η λευκή κοιλάδα του Νεάμτζ ονομάστηκε έτσι από τα κόκκαλα των ρουμάνων θυμάτων που είχαν αρχίσει να ασπρίζουν από τον ήλιο. Στα δάση της περιοχής μάλιστα εγκαταβιούσαν ερημίτες, αναχωρητές, σιωπηλοί, άφωνοι ησυχαστές και υπήρχαν περιοχές που ονομάστηκαν Αγάπια και Κυραλέσσα (από το «*Κύριε ελέησον*»), επίσης η ύπαιθρος έβριθε από μοναστήρια και σπηλιές. Στη συνέχεια, γίνονται αναφορές στο παιδομάζωμα, στη βίαιη αυτή τακτική στρατολόγησης και στα χριστιανόπουλα που έγιναν γενίτσαροι. Εξηγεί, μάλιστα, πως αυτός ήταν ο τραγικός λόγος που δεν τους σκότωναν οι Ρουμάνοι.

Από φόβο μήπως δολοφονήσουν τα ίδια τους τα παιδιά. Η ρουμανική εκκλησία, όπως όλες οι ορθόδοξες εκκλησίες, έγινε η εστία του πολιτισμού κατά τη διάρκεια της τουρκικής καταπίεσης αλλά και μετέπειτα. Από ψυχολογικής άποψης, ήταν κάτι περισσότερο, αποτελούσε το σύμβολο της οικογενειακής εστίας, της οποίας η ασφάλεια απειλούνταν πάντοτε από τη λεηλασία και τη λιμοκτονία. Το σπίτι, η οικογένεια που κάθεται γύρω από το ταπεινό τραπέζι με το φαγητό, αυτό είναι το ρουμανικό σύμβολο του πλήθους. Έπρεπε να προστατευτεί η ιερότητα του σπιτιού και να μην καταστραφεί (Karlan, 2002: 252). Αποτελούσε ζωτικό κύτταρο της ίδιας τους της ύπαρξης και προστατευτικό κλοιό της κοινωνικής ισορροπίας και συνοχής.

Ιδιαίτερη μνεία κάνει στην αγαπημένη του Θεοτόκο, την άνασσα του Ουρανού, που αναλήφθηκε στους ουραμούς με το σώμα της. Η υποδοχή της εικόνας της Παναγίας από σύσσωμη την κοινότητα ήταν μια εμπειρία εξαιρετική που μένει ανεξίτηλα αποτυπωμένη στο παιδικό μυαλό, καθώς έγινε με μεγάλη κατάνυξη και επισημότητα. Ακόμη και στο Παρίσι, προσευχόταν για τους δικούς του και την πατρίδα του, όταν πληροφορήθηκε ότι με την εδραίωση του κομμουνιστικού καθεστώτος οι συγχωριανοί του φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν βάνουσα και η εικόνα της Παναγίας παρέμεινε κλειδωμένη να συμπάσχει μαζί τους.

Δίπλα στον πατέρα του αγάπησε ιδιαίτερα το γράψιμο, γιατί ο Κωνσταντίνος πίστευε πως η γραφή είναι ιερή, αφού ο λόγος παίρνει μορφή με τις λέξεις, όπως ο Χριστός πήρε τη μορφή του ανθρώπου. Του δίδασκε πως κάθε γραφή είναι σύμβολο δημιουργίας, είναι μια θεολογία, όπως κατά λέξη έλεγε ο πατέρας του. Με αφορμή τη φράση «*τόν ἄρτον ἡμῶν τόν ἐπιούσιον*» της προσευχής «*Πάτερ ἡμῶν*» ο μικρός θυμάται ότι του κατοφάνηκε καθώς την πρόφερε στο εκκλησίασμα και στάθηκε αφορμή να διακόψει την ανάγνωση. Διαμαρτυρήθηκε έντονα, με τον ισχυρισμό ότι το ψωμί ήταν πολυτέλεια γι' αυτούς, αφού έτρωγαν μαμαλίκα (από καλαμποκίσιο αλεύρι).

Με αφορμή το τραύμα από σφαίρα που είχε δεχτεί ο πατέρας του, αφηγείται τη σοκαριστική εμπειρία που έζησαν οικογενειακά, από ένα ληστή που εισέβαλε στο πατρικό του σπίτι. Η αθωότητα του μικρού και η άδολη ψυχή του ζητάει από το Θεό να συγχωρέσει τον κλέφτη. Ο πατέρας εν τω μεταξύ μετά την απολύμανση των πληγών στο νοσοκομείο, πρέπει να αναρρώσει σε ησυχία και περιποίηση. Ο Βίρτζιλ μεταφέρεται στο χωριό του παππού του εκ μητρός και ιερέα Μελχισεδέκ. Εκεί μας μεταφέρει μια άλλη ξεχωριστή εμπειρία που έζησε έντονα ως παιδί.

Η διαμονή του με τον παππού αποτελούσε ανεκτίμητο δώρο και τον ευχαριστούσε. Η σιωπή, η καθαριότητα, η τάξη ήταν αυτά που δε μπορούσε να απολαύσει στο θορυβώδες σπίτι του με τα πέντε αδέρφια του. Αλλά περισσότερο τον γοήτευε η προσωπικότητα του προγόνου του και το μεγάλο μυστικό του: φιλοξενούσε και έκρυβε τον επικηρυγμένο δολοφόνο της Ιερουσαλήμ, έναν πάνοπλο αντάρτη, αντικομορμιστή και εξιλαστήριο θύμα μιας εποχής καταδίωξης, ο οποίος φορτώθηκε εγκλήματα άλλων. Συνηθιζόταν οι καταδιωγμένοι από το εκάστοτε καθεστώς να βρίσκουν καταφύγιο σε μοναστήρια και ενορίες εκκλησιών.

Στο σπίτι του παππού για πρώτη φορά μαθαίνει για την ακολουθία του Μεσονυκτικού που τελεί μεσάνυχτα ο παππούς και τηρείται απαρέγκλιτα και σε όλα τα μοναστήρια. Συμβολίζει τις σάλπιγγες των αγγέλων κατά τη Δευτέρα Παρουσία, κατά την οποία όλοι θα αναστηθούμε με σάρκα και οστά. Κάθε Χριστιανός περιμένει αυτό το γεγονός σε όλη του τη ζωή. Ακολουθούν σχόλια για τα Έσχατα, τη μεταπτωτική θέση του ανθρώπου μετά την Έξοδο από τον παράδεισο, την αγάπη και τη συγχώρεση προς τον εχθρό μας, τη Θεία Λειτουργία με τη θεία κοινωνία, που καθιστά τον πιστό θεοφόρο.

Ο Χριστός ντύθηκε το δερμάτινο χιτώνα για να σώσει το ανθρώπινο είδος από την αμαρτία, να τον κάνει κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν. Η αποστολή του ανθρώπου είναι να κατακτήσει τη Βασιλεία των ουρανών και να συμμετέχει στα μυστήρια. Ο μικρός Βίρτζιλ που μοιραζόταν τα ίδια παπούτσια με τα αδέρφια του, βίωσε δοκιμασίες ανέχειας και στέρησης και παρηγοριόταν με τα πάθη του Ιώβ, που ανελλιπώς τους διάβαζε η μητέρα προς παραμυθία. Γίνεται, επίσης, μια νύξη για τα ορχεοειδή φυτά που δεν έχουν ρίζα, αναρριχώνται στα μεγάλα δέντρα των τροπικών δασών και λαμβάνουν υγρασία από τα σύννεφα. Τα αντιπαραβάλλει εύστοχα με τους χριστιανούς που δεν πρέπει να τους δένει τίποτα εδώ στη γη, ούτε πρέπει να προσκολλώνται στα επίγεια, αφού η αληθινή ζωή είναι στον ουρανό.

Παρατίθεται ένα χαρακτηριστικό χωρίο: «Γέμισαν τα μάτια μου δάκρυα, τόσο ήμουν ευτυχισμένος διαβάζοντας, πως εμείς, οι άνθρωποι και προπαντός εμείς οι Μολδαβοί που σ' αυτήν τη γη είχαμε ένα βασανισμένο σώμα απ' την ασιτία, την κόπωση, την πελάγρα, αυτή την αρρώστια που προέρχεται απ' το καλαμπόκι, εμείς, που εδώ κάτω, στα μεγάλα ανατολικά περιχώρα της Ευρώπης, είμαστε οι πιο άθλιοι και οι προλετάριοι της γης, ποδοπατημένοι απ' όλους τους επιδρομείς της Ανατολής, θα 'χαμε μια μέρα ένα σώμα, που θα έλαμπε όπως η σελήνη και ο ήλιος (...). Θα λάμψουμε στην Παρουσία, στη δεύτερη έλευσι και την ανάστασι των νεκρών. Την ανάστασι αυτή, που περιμένουμε κάθε μεσάνυχτα, σ' όλα τα μοναστήρια και την οποία παρακολουθούσα για πρώτη φορά»⁴⁶.

Το βιβλίο είναι μια μαρτυρία πρωτοπρόσωπη του μικρού Βιρτζίλ που μεγάλωσε με βίους Αγίων, μοναστήρια, χριστιανικές παραδόσεις και αρχές, αλλά και με τη μαρτυρική μέγγενη των απαγορεύσεων και των διώξεων του αθεϊστικού, κομμουνιστικού καθεστώτος. Εξιστορεί βιωματικές στιγμές σε μορφή διήγησης. Μεγαλώνει με μια πρεσβυτέρα μητέρα, αγράμματη αλλά θεοδίδακτη, τη Μαρία, καταγράφει τις ατέλειωτες συζητήσεις με τον πατέρα που φωτίζουν τις εύλογες απορίες και την αδιαμόρφωτη ακόμη ψυχή του. Μέσα από την αφήγηση, γίνονται κατανοητές οι προσλαμβάνουσες που είχε ο συγγραφέας, ο αναγνώστης σχεδόν 'διαβάζει' το παιδικό μυαλό και τον τρόπο με τον οποίο επεξεργάζεται έννοιες αφηρημένες και πνευματικές, με όλη την αφέλεια και τον αυθορμητισμό των νεανικών χρόνων.

Προεξάρχουσα φιγούρα, σαν εξαύλωμένη μορφή αγιογραφίας, ο πάμφτωχος Μολδαβός, «κατά σάρκαν» πατέρας του, *Κονσταντίν*, αποτελεί για το Βιρτζίλ πρότυπο πνευματικότητας, υπομονής και ακάματου αγώνα, ένας αυθεντικός παιδαγωγός, βιοπαλαιστής και ταπεινός υπηρέτης του Θεού. Η πατρική φιγούρα λειτούργησε αντανάκλαστικά ως θετικό ερέθισμα στη ζωή του Γκεοργκίου, κληροδοτώντας του ως παρακαταθήκη εκτός από το ιερατικό αξίωμα, το ύψιστο μάθημα: να συγχωρεί τον εχθρό του, το δολοφόνο του ίδιου του πατέρα του εν προκειμένω, πράγμα που έπραξε και στην πραγματικότητα. Ο ιερέας πατέρας του, ως πατέρας όλων, το κατάφερε.

Πράγματι, στο παιδικό μυαλό είχε χαραχτεί ανεξίτηλα η συμβουλή του πατέρα του πως όποιος θέλει να γίνει Άγιος πρέπει να μάθει να συγχωρεί τους εχθρούς του. Ως τη μέγιστη πράξη που οδηγεί στην αγιοποίηση και στην κατάλυση των παθών. Το βιβλίο αυτό με πρωταρχικό τίτλο "*Pourquoi m' a-t-on appele Virgil?*" (Γιατί με φωνάζουν Βιργίλιο;) έκανε την εμφάνισή του το 1968 και αποτελεί πραγματική απορία-

⁴⁶ Βλέπε: https://www.youtube.com/watch?v=qiz2s_eTZCw (Γ. Αλύπιος, Καψάλα Αγίου Όρους- Ένα όνομα για την αιωνιότητα, 10-3-2020)

παράπονο του μικρού Βίρτζιλ στους γονείς του, επειδή δεν του έδωσαν ένα χριστιανικό όνομα αλλά ειδωολατρικό, παρά την ευσέβεια και τη βαθεία τους πίστη. Όλο το κείμενό του είναι ένα θεολογικό μονοπάτι που μας επιτρέπει να ανακαλύψουμε τις φωνές της Ορθοδοξίας, κατακλυσμένες από εικόνες και σύμβολα (Gillyboeuf, 2017).

3.4. Ο Δερμάτινος Χιτώνας

Το συγκεκριμένο βιβλίο (πρώτη έκδοση το 1985 / δεύτερη έκδοση 2021, μετάφραση από τα γαλλικά Β. Γουνελά, εκδ. Αρμός, Αθήνα) αφηγείται τη συμβολική ιστορία του μεταπτωτικού ανθρώπου, μετά την έξοδό του από τον Παράδεισο. Ο ήρωας της υπόθεσης, *Ρολάνδος Πανσέληνος*, ένας Ρομά, τραπεζικός υπάλληλος, αντιπροσωπεύει το σύγχρονο άνθρωπο, τα βάσανα, την αγωνία και την αντίξοχη τύχη του. Μπλεγμένος σε έναν κυκεώνα προβλημάτων και παθογενειών, καταδικάστηκε να παιδεύεται ες αεί στον επίγειο βίο του. Η αφήγηση ξεκινάει «*in media res*» με τις αρχές και την αστυνομία να βρίσκονται σε αδιέξοδο μπροστά σε μια ληστεία εκατομμυρίων από την τράπεζα. Δεν υπάρχει το παραμικρό ίχνος παραβίασης ή αποτυπωμάτων.

Ανακρίνονται όλοι οι εμπλεκόμενοι, τραπεζικοί, φύλακες ασφαλείας, γιατί έχουν δολοφονηθεί κάποιοι νυχτοφύλακες Τούρκοι. Συλλαμβάνουν τον ανυποψίαστο Πανσέληνο που έχει μεταβεί νωρίτερα από την προκαθορισμένη ώρα προσέλευσης στην τράπεζα, για να μελετήσει με ησυχία. Αβασάνιστα και αυτόματα θεωρείται ένοχος από τους υψηλά ιστάμενους της αστυνομίας και ξεκινάει μια απόπειρα να βρεθούν τυχόν συνεργοί και συνένοχοι. Υποβάλλονται σε επίσημη ανάκριση και οι οικείοι του, ο πατήρ Μολίφτα, ένα μικρό κοριτσάκι, η *Αγραπίνα*, μια κωφάλαλη γριούλα, ο νυχτοφύλακας *Μοχάμεντ* και αναζητούν τη λεία της ληστείας στο «*τέταρτο της σελήνης*» (Quartier de lune), μια εργατική συνοικία με το ομώνυμο καμπαρέ, εκεί όπου έμενε ο Πανσέληνος μαζί με τους άλλους κατοίκους - μιάσματα.

Η πλοκή ξετυλίγεται σαν κουβάρι πολύχρωμο με νέα δεδομένα, απρόοπτα συμβάντα, αναδρομές στο παρελθόν, πρόσωπα - δορυφόρους του μικρόκοσμου του κεντρικού ήρωα. Ο αρχηγός της αστυνομίας, ο κυβερνήτης *Αντρέας Σκριμπάν*, ο συνταγματάρχης *Πρετοριάν*, ο συνταγματάρχης *Μπαλτάγκ*, ο *κυρ Χρηστάκης*, ιδιοκτήτης καμπαρέ και πεθερός του Πανσέληνου, η *Φιλοθέα* η σύζυγός του πρωταγωνιστή, ο πατήρ *Μολίφτα*, όλοι εμπλέκονται εκούσια ή ακούσια στο μελετημένο σχέδιο παγίδευσης, καταδίκης και εξόντωσής του από την εξουσία. Ο ίδιος, θύμα αθώο μιας ανυπόστατης κατηγορίας, ενός λάθους, διαπομπεύεται παντοιοτρόπως. Εν τέλει βρίσκει καταφύγιο και ηρεμία δίπλα σε ανθρώπους του Θεού, σε ένα μοναστήρι.

Στο βιβλίο κινούνται χαρακτήρες γήινοι με αδυναμίες, πάθη, συνωμοσίες και ίντριγκες, έκπτωτοι από τον Παράδεισο, αθύρματα της μοίρας ή της κραταιάς ηγεσίας. Ακόμη και τα όργανα της εξουσίας, τα ανώτερα στελέχη, θεωρούνται μέσα από τη ματιά του Γκεοργκίου άλλοτε γελοίες κι άλλοτε τραγικές φιγούρες: «*Είναι μια*

μαριονέτα. Ένα αυτόματο. Το πεπρωμένο τον φέρνει μια κάτω μια πάνω, χωρίς να λογαριάζει ανθρώπινη αξία ή ανικανότητα. Είναι η πιο ταπεινή υποδούλωση απ' όσες μπορεί να υποστεί ο άνθρωπος στην επίγεια ζωή του. Γιατί μια μέρα πριν ο κυβερνήτης ήταν ο ίδιος άνθρωπος» (σ. 23). Η πίεση που δέχονται από την κοινή γνώμη και από κυβερνητικά στελέχη είναι αφόρητη, συχνά αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στο καθήκον και στη συνείδησή τους, βασανισμένοι με εσωτερικές συγκρούσεις και ηθικά διλήμματα.

Με μια καλειδοσκοπική οπτική, ο ήρωας του Γκεοργκίου είναι κι εδώ ένας παρίας, ενδεδυμένος τη «στολή της καταδίκης» -το δερμάτινο χιτώνα, ανυποψίαστος μέσα στη δίνη της μίζερης ζωής του, μετατρέπεται σε στυγνό δολοφόνο από τα σαρκοβόρα ΜΜΕ, εξιλαστήριο θύμα παρεξηγήσεων, παρερμηνειών και σατανικών συμπτώσεων. Ένας αποδιοπομπαίος τράγος που βασανίζεται αλύπητα στα στιβαρά χέρια μιας απρόσωπης και καταχρηστικής εξουσίας που ενδιαφέρεται για την 'τάξη και την ασφάλεια' των πολιτών, πρώτιστα όμως για την εδραίωση του ελέγχου και της αστυνόμευσης της ζωής τους.

Η υπόθεση μοιάζει να ξεπηδά από αστυνομικό μυθιστόρημα, με ανακρίσεις, υπόπτους, ανελέητο ανθρωποκνηγητό, αστυνομικούς διευθυντές και πολιτικούς -καρικατούρες, που αδυνατούν να εξιχνιάσουν το μυστήριο και υποπίπτουν σε σφάλματα και παραπλανητικές κρίσεις. Ο Γκεοργκίου και σε αυτό το βιβλίο του στιγματίζει τα όργανα της εξουσίας και με φαιδρό τρόπο, ιδιαίτερα παραστατικό, εκφράζει την απαξίωσή του απέναντί τους. Μάλιστα, με κυνισμό αναφέρει: «*Η χημεία, οι άγιοι, οι μαθηματικοί, μπορεί και να κάνουν λάθος. Ο αστυνομικός ποτέ*» (σ. 265).

Η αστυνομία και τα όργανά της εξαπολύουν κυνηγητό σε υποβαθμισμένες συνοικίες και σε αθώα άτομα του περιθωρίου, ενίοτε του υποκόσμου, θεωρώντας «*τα μικρόβια*» επίδοξους ληστές. Χωρίς αδιάσειστα στοιχεία συλλαμβάνουν τον Πανσέληνο, τον βασανίζουν, τον διασύρουν κι όταν πιάνουν τους αληθινούς φονιάδες και γκάγκστερ τον αφήνουν ελεύθερο, προσφέροντάς του δουλειά στον σιδηρόδρομο, γιατί το όνομά του πλέον είχε σπλωθεί κι εθεωρείτο persona non grata για τις τράπεζες. Γράφει χαρακτηριστικά: «*Οι αστυνόμοι είναι πράγματα. Εργαλεία για να κάνουν κακό. Όργανα βασανισμού που χειρίζονται οι τύραννοι. Μοιάζουν με τις μηχανές που κόβουν το κρέας και με εργαλεία κρεοπωλείου*» (σ. 65).

Κάπως έτσι, με συνοπτικές διαδικασίες, ο Πανσέληνος γίνεται αρχιελεγκτής στα τρένα. Η πολιτεία για να εξορκίσει το τραγικό 'λάθος' της, τα αμαρτήματά της απέναντί του, γίνεται γενναιόδωρη και θεωρεί ότι αποκατέστησε την αξιοπρεπή διαβίωσή του,

αφού προηγουμένως κατακρεούργησε το δερμάτινο χιτώνα του και τσαλάκωσε την ανθρώπινη υπόστασή του. Ακόμη και οι δικοί του πείστηκαν για την ενοχή του, διαχώρισαν τη θέση τους σώζοντας το τομάρι τους, τον πρόδωσαν και ανερυθρίαστα συνεργάστηκαν με τις αστυνομικές αρχές για τη σύλληψή του. Κανείς δεν τον γνώριζε πραγματικά, κανείς δε νοιάστηκε ουσιαστικά για τον Πανσέληνο, πορεύτηκε μόνος.

Ο πραγματικός ληστής, το Τυχερό αγόρι, ο αμερικανός *Μπομπ Γιάνκιλ* δεν επιτρέπεται να δικαστεί εκεί και παραδίδεται στην κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών, δεμένος με «ευγενικές αμερικανικές χειροπέδες», όπως δηκτικά αναφέρει ο συγγραφέας. Οι δυο συνεργοί του, νεκροί μεταφέρονται σε πολυτελή φέρετρα αεροπορικώς στη χώρα τους: *«Για να ταφούν στην πολιτισμένη τους χώρα, στην αγία χώρα των Αμερικανών, για να γλιτώσουν την ταπείνωση να ταφούν στην 'ινδιάνικη' χώρα, στο εξωτερικό. Κάθε νεκρός Αμερικανός ενταφιάζεται με ένα δολάριο στο δεξί του χέρι, έτσι ώστε στη Δευτέρα Παρουσία να δουν οι άγγελοι πως δεν έχουν να κάνουν με κανένα ζητιάνο, αλλά με έναν προνομιούχο πολίτη και να του δώσουν εισιτήριο προτεραιότητας. Γιατί, επειδή είναι κύριοι του κόσμου, οι Αμερικανοί είναι πεπεισμένοι πως θα είναι κύριοι του κόσμου στην αιωνιότητα»* (σ. 212). Διάχυτος σαρκασμός, ειρωνεία χωρίς περιστροφές, ο Γκεοργκίου δε διστάζει να λέει τα πράγματα με το όνομά τους.

Ένα δυστύχημα με την αμαξοστοιχία Οριάν Εξπρές, στο παρθενικό του ταξίδι, ανατρέπει όλη τη ζωή του πρωταγωνιστή. Ως αρχιελεγκτής συνταξιδεύει με το μηχανοδηγό και το μοναδικό επιβάτη, Αντρέα Φραγκά, μετανάστη με σπουδές στην Τέχνη, που μεταβαίνει σε χώρα της Ν. Αμερικής για μια καλύτερη ζωή. Κατά σατανική σύμπτωση, το άλλο όνομά του είναι Πανσέληνος, όπως του γνωστού αγιογράφου, γιατί και ο ίδιος ζωγραφίζει εικόνες. Η ξαφνική κατακρήμνιση και συντριβή του τρένου σε χαράδρα τριακοσίων μέτρων, μετά από αιώρηση από την κρεμαστή γέφυρα, ανατρέπει όλα τα σχέδια. Ο μοναδικός επιζήσας, ο πρωταγωνιστής, αποφασίζει να υιοθετήσει την ταυτότητα του νεκρού συνεπιβάτη, του alter ego του και φέροντας μαζί του τα χαρτιά και τα ρούχα του αποφασίζει να φύγει στη Λατινική Αμερική, με καινούργιο όνομα. Για την πατρίδα του είναι πλέον επίσημα νεκρός.

Σ' αυτό το σημείο, πριν συνεχιστεί η αφήγηση για το καινούργιο ξεκίνημα ζωής, την επανεκκίνηση του ήρωα, ο Γκεοργκίου αφιερώνει ένα κεφάλαιο για τη φρικτή εμπειρία του Πανσέληνου και την ως εκ θαύματος επιβίωσή του: *«Στις οριακές καταστάσεις, μπροστά σε γεγονότα σαν το θάνατο ή την επιθανάτια αγωνία, τα ανθρώπινα μάτια δε βλέπουν πια τίποτε απ' ό,τι συμβαίνει γύρω τους στον εξωτερικό κόσμο. Εκείνες*

τις στιγμές ο άνθρωπος βλέπει μόνο τα πράγματα που βρίσκονται μέσα του. Τα εξωτερικά πράγματα χάνονται, όπως χάθηκαν τα τέσσερα βαγόνια και η ατμομηχανή του μικρού τρένου. Απομένουν ορατά μόνο τα εσωτερικά τοπία, γιατί αυτά δεν εξαφανίζονται ποτέ. Τα τοπία που βλέπουν τα κλεισμένα μάτια. Πρόκειται για τα αιώνια πράγματα που δε μπορεί καμία καταστροφή καμία επίγεια ταραχή να εκμηδενίσει» (σ. 254).

Κι εκεί όμως, στη νέα πατρίδα, μπλέκει σε περιπέτειες, διαπιστώνοντας τη διαστροφή της ανθρώπινης φύσης να αρνείται την ελευθερία της. Παρατηρεί την αλλοτρίωση των γηγενών, που έχουν πάψει να αντιστέκονται στους ολιγάρχες και ξεπουλούν την αξιοπρέπεια, τη δουλειά, τη γυναίκα τους, σε μια απόπειρα θεοποίησης των δυναστών τους. Το προλεταριάτο με την εργατική τάξη, τους φτωχούς, τους ανάπηρους, μετατρέπεται σε ένα συνονθύλευμα από πόρνες, απατεώνες, προαγωγούς, εγκληματίες για να επιβιώσει σε συνθήκες υπόκοσμου. Θέσει καταδικασμένοι σε πολίτες 'δεύτερης' κατηγορίας, χωρίς καμία προοπτική βελτίωσης της ποιότητας ζωής τους, συμμορφώθηκαν εκβιαστικά με τους νόμους της μαφίας, αφομοιώθηκαν με το τέρας της εξουσίας και άρχισαν να του μοιάζουν. Σταδιακά μα σταθερά αλλοτριώθηκαν πλήρως.

Επιστρέφει μετά από περιπέτειες πολλές στη χώρα του και για δεύτερη φορά βρίσκεται καταζητούμενος για φόνο (της γυναίκας του), χωρίς να ευθύνεται. Βρίσκει καταφύγιο σε ένα μοναστήρι από το μοναχό Παντελεήμονα που σκέφτεται πως θα σώσει τον εγκληματία: *«Γιατί μέσα σε κάθε άνθρωπο που υποφέρει, υποφέρει ο Χριστός»* (σ. 363). Ο ηγούμενος όμως, εκπρόσωπος εξουσίας, φοβάται για την ασφάλεια του μοναστηριού, αφού δίνοντας άσυλο στον καταζητούμενο, κινδυνεύει να κατηγορηθεί για ηθικός αυτουργός ή για υπόθαλψη εγκληματία. Ο μοναχός όμως διαφωνεί με τον ανώτερό του και αντιλέγει πως *«η ασφάλεια είναι πράγμα του κόσμου. Εμείς απαρνηθήκαμε τον κόσμο»* (σ. 360).

Και αμέσως μετά προσθέτει με παρρησία: *«Δίνετε τη βοήθειά σας στους ισχυρούς αυτού του κόσμου και την αρνιέστε στους εγκληματίες και τους δολοφόνους; Είναι οι μόνοι που την έχουν πραγματικά ανάγκη»* (σ. 361). Μια φράση - γροθιά για το κατεστημένο, που ο Γκεοργκίου τη βάζει στο στόμα του ευλαβούς μοναχού και μας αφήνει ενεούς, να αναστοχαστούμε το ρόλο της εκκλησίας απέναντι στους αδυνάτους της οικουμένης. Ο πρωταγωνιστής καταλήγει στη σπηλιά των αναχωρητών, στον ησυχαστή μοναχό Φιλόδωρο που με την προσευχή, τη νηστεία έχει φτάσει στο επίπεδο της απάθειας, έτοιμος να απογυμνωθεί από το δερμάτινο χιτώνα του.

Αποχαιρετώντας τον καλόγερο Παντελεήμονα, δέχεται υπόκλιση από τον τελευταίο: *«Αυτή η κίνηση συγκλονίζει τον Πανσέληνο. Γιατί είναι η πρώτη φορά που ο Πανσέληνος αποκτά συνείδηση του προσώπου του και της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς του. Πουθενά πάνω στη Γη ο άνθρωπος δεν απολαμβάνει περισσότερες τιμές απ' όσες στην Εκκλησία του Χριστού. Κανένας νόμος, καμία πολιτική εξουσία και κανένα φιλοσοφικό σύστημα δεν ανυψώνει τον άνθρωπο περισσότερο»* (σ. 375). Μια συγκλονιστική στιγμή που δηλώνει το μέγεθος της ταπεινότητας, το άφατο μεγαλείο της χριστιανικής αγάπης.

Με την εξομολόγηση του Πανσέληνου από τον αναχωρητή Φιλόδωρο, τελειώνει η ιστορία, με κύκνειο σκηνοθετικό άσμα τη μεγαλειώδη πράξη αυτοθυσίας του τελευταίου, προκειμένου να σωθεί ο «αδελφός» του, ο Πανσέληνος. Η αστυνομία πυροβολεί στο πρόσωπο και καθώς δε μπορεί να αναγνωριστεί πλέον, συλλαμβάνει όχι τον Ρολάνδο Πανσέληνο, αλλά τον καλόγερο Φιλόδωρο που τριγύριζε επίτηδες στο δάσος, για να αποτελέσει στόχο, να θυσιαστεί για το συνάνθρωπό του και ευτυχής να εισέλθει στη βασιλεία των Ουρανών. Ανυπομονούσε εδώ και καιρό να απαλλαγεί από το δερμάτινο χιτώνα του και να ανέλθει καθαρμένος στα ουράνια.

Ο κυνηγημένος πρωταγωνιστής βρίσκει γαλήνη στους κόλπους της εκκλησίας του Θεού, ενθουμούμενος το κείμενο του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης (σ. 321): *«Η εκλογή και η σκεπτόμενη φύση, αν βάλει κατά μέρος την ελευθερία, χάνει αυτομάτως το προνόμιο της σκέψης. Αλήθεια, τι είδους χρήση λογικής θα μπορούσε να κάνει αν η δυνατότητά της για ελεύθερη εκλογή εξαρτάται από κάποιον άλλο; Άρα, αν η ελευθερία παραμείνει ανενεργός, η αρετή αναγκαστικά εξαφανίζεται, γιατί παραλύει λόγω της αδράνειας της ελευθερίας. Και χωρίς αρετή χάνει πάραυτα την αξία της»* (P.G. 45, 77C). Η θεολογική οπτική του Γκεοργκίου είναι πανταχού παρούσα στα γραπτά του, δια στόματος των ηρώων του θεολογεί και διδάσκει.

Παράλληλα επιχειρεί και μια κοινωνιολογική τομή, που φανερώνει με απροκάλυπτο τρόπο τη διαφθορά της εξουσίας, σαρκάζει την τυραννική στάση των αστυνομικών οργάνων προς τους ανυποψίαστους πολίτες, την αφέλεια και την καθαρότητα ψυχής του πολύπαθου κεντρικού ήρωα, τις κοινωνικές ανισότητες, την καθημερινή παράνοια των αρχών και των κρατικών υπηρεσιών, τον κομφορμισμό των κρατικών υπαλλήλων και των πειθίγιων οργάνων της πολιτείας. Καταγγέλλει την κακομεταχείριση των κρατουμένων, την καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τον εκμαυλισμό των συνειδήσεων μέσω εκβιασμού, διαβολής, χρηματισμού, σπίλωσης.

Από θεολογικής σκοπιάς, η εκκλησιαστική παράδοση αναφέρει ότι «πριν ντυθεί ο άνθρωπος τους δερμάτινους χιτώνες, φορούσε θεοϋφαντη στολή, το ψυχοσωματικό ένδυμά του ήταν υφασμένο με τη Χάρη, με το φως και τη δόξα του Θεού. Στο ένδυμα εκείνο έλαμπε η προς το Θείον ομοίωσις, που τη συνιστούσαν, όχι ένα σχήμα ή ένα χρώμα, αλλά η απάθεια, η μακαριότητα και η αφθαρσία, τα χαρακτηριστικά με τα οποία το θείον θεωρείται κάλλος. Και η ψυχή του ανθρώπου ήταν ανοικτή στις αγγελικές δυνάμεις και το Θεό, δεν έφερνε αντίσταση, επικοινωνούσε άνετα τόσο με τον αγγελικό πνευματικό κόσμο, όσο και με το Πνεύμα του Θεού»⁴⁷.

Οι δερμάτινοι χιτώνες, όπως ερμηνεύουν οι Πατέρες, εκφράζουν τη νεκρότητα την οποία περιβλήθηκε ως δεύτερη φύση του ο άνθρωπος. Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, η ζωή του ανθρώπου μετατράπηκε σε επιβίωση, δεν ζει, απλώς αναβάλλει το θάνατο, το θάνατο ως συνέπεια της αμαρτίας. Επιβάλλεται να διευκρινιστεί ότι η αμαρτία επιφέρει τον πνευματικό θάνατο, από τον οποίο θέλουν να σωθούν οι χριστιανοί και τον ονομάζουν «αρχαία κατάρα».

Στους δερμάτινους χιτώνες γίνεται λόγος για το βιολογικό θάνατο, ο οποίος αποτελεί απαλλαγή από τη σάρκα. Με αυτήν την έννοια, ο βιολογικός θάνατος παίρνει θετικό περιεχόμενο, εφόσον σταματάει την εξάπλωση του κακού. Και έτσι τίθεται ένα όριο στην συνεχή ροή της φθοράς και της αλλοίωσης που έφερε η αμαρτία. Με τη διδασκαλία για τους δερμάτινους χιτώνες κατανοούνται οι φραγμοί της ελευθερίας του ανθρώπου μετά την πτώση. Καταδεικνύεται επιπλέον και ο βαθμός ελευθερίας, στον οποίο μπορεί να φτάσει ο άνθρωπος αφ' εαυτού στα όρια της εκπεσμένης του κατάστασης. Με τον τρόπο αυτό, φανερώνεται η ανάγκη θεραπείας της ανθρώπινης φύσης⁴⁸.

Η συμβολική ένδυση του ανθρώπου με τους δερμάτινους χιτώνες σημαίνει ότι ο Θεός δεν καταδικάζει τον άνθρωπο για την καταστροφική του έφεση προς αυτονομία. Αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ως παιδί του και δεν τον απορρίπτει για την πτώση του. Ενώ ο άνθρωπος πλανήθηκε και έπεσε, με αποτέλεσμα να γίνει φθαρτός, θνητός και πεπερασμένος, ο Θεός αναλαμβάνει την ευθύνη για την τραγικότητα που έφερε η αμαρτία και γίνεται άνθρωπος (ενανθρώπηση), για να θεραπεύσει τον άνθρωπο. Ο Υιός

⁴⁷ <https://www.vimaorthodoxias.gr/theologikos-logos-diafora/ti-einai-oi-dermatinoi-chitones-2/>
(30-9-2021)

⁴⁸ Χριστόφορος Παπαδόπουλος, «Οι δερμάτινοι χιτώνες», *Πεμπτουσία*, 25 Ιουλίου 2018, <https://www.pemptousia.gr/2018/07/i-dermatini-chitones/> (ανακτήθηκε 6-6-2022).

και Λόγος του Θεού γίνεται η απαρχή της σωτηρίας και ανακαίνισης του γένους των ανθρώπων⁴⁹.

Ο Γκεοργκίου, επιδέξιος καταγραφείας της ανθρώπινης ψυχοσύνθεσης και των αδυναμιών της, ξεκάθαρα κατηγορεί όλες τις μορφές εξουσίας και την αυθαίρετη τιμωρητική δύναμή τους στα αμαρτωλά πλάσματα του κόσμου, στους φτωχούς, στους περιθωριοποιημένους, τους απόβλητους της κοινωνίας. Έχει δοκιμάσει και ο ίδιος την καταδίωξη, το ανελέητο κυνηγητό, τις απειλές. Έχει εκ βαθέων μελετήσει τα αγιογραφικά κείμενα και τους Πατέρες και έχει κάνει κτήμα του τη χριστιανική ορθόδοξη διδασκαλία. Ο κατεψυγμένος βίος με το *‘φρόνημα της σαρκός’* είναι καταδικασμένος σε δυστυχία, σε αμαρτία, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Άγιος Ανδρέας Κρήτης στο Μεγάλο Κανόνα του: *«Κατέρραψε τούς δερματίνους χιτώνας ή αμαρτία κάμοι γυμνώσασα με τῆς πρίν θεοῦφάντου στολῆς»*⁵⁰.

3.5. Ο Θεός στο Παρίσι

Το πέμπτο βιβλίο (μετάφραση από τα γαλλικά Χρήστος Βουδούρης, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα: 2009) ήταν το τελευταίο έργο του Γκεοργκίου που μελετήθηκε και θα το χαρακτηρίζαμε αστυνομικό μυθιστόρημα. Από τις πρώτες σελίδες ο αναγνώστης έχει την εντύπωση πως παρακολουθεί μια κινηματογραφική ταινία με έντονη δράση, παρασκήνιο, πρωταγωνιστές και δευτεραγωνιστές σε συνεχή αλληλεπίδραση, που υφαίνουν αριστουργηματικά την πλοκή ενός αστυνομικού δράματος με προεκτάσεις κοινωνικές, θεολογικές, εθνικές. Διάλογοι δραματοποιημένοι, εικονοπλαστική περιγραφή, αφήγηση αβίαστη και φυσική από έναν παντογνώστη αφηγητή με νου διαυγή και από έναν ψυχογράφο πανεπόπτη.

Κεντρική φιγούρα του μυθιστορήματος ο αυτοεξόριστος ρουμάνος επίσκοπος του Παρισιού, *Θεόδοτος*, που γίνεται στόχος δολοφονίας από κομμουνιστές. Ο *Δαβίδ Χοροντίκα* έχει αναλάβει την εκτέλεση και ο επονομαζόμενος «δήμιος χωρίς τσεκούρι», ένας αλλιώτικος δολοφόνος, ο Ρουμάνος *Χαράλαμπος Μπαζάν*, αποδέχεται να την πραγματοποιήσει με προθεσμία την 21η Δεκεμβρίου, το χειμερινό ηλιοστάσιο. Ποτέ δε χρησιμοποίησε βία, κανείς δεν τον είδε να αγγίζει άνθρωπο. Όλοι πίστευαν ότι έχει

⁴⁹ Ο.π.

⁵⁰ <https://www.diakonima.gr/2010/02/14/ti-ine-i-dermatini-chitones/>
(ανακτήθηκε 20-8-22).

μαγικές ιδιότητες και όλοι οι αρχηγοί της χώρας ένιωθαν ευάλωτοι και τρωτοί απέναντί του, *«περίμεναν το θάνατό τους»*, παρ' όλες τις προφυλάξεις για την ασφάλειά τους.

Σε όλη του την καριέρα, δούλευε πάντα μόνος, *«σαν το λύκο»* και ερευνά το αδύνατο σημείο του θύματος: *«Καθένας έχει την καρδιά του σε ιδιαίτερο σημείο»*, όπως μονολογεί συμβολικά. Επιχειρεί ένα ταξίδι στην Άνω Μολδαβία με πρόσχημα τα ιαματικά λουτρά για τα κόκαλά του, αλλά στην ουσία για να βρει το κατάλληλο δόλωμα για τη μυστική επιχείρηση που έχει αναλάβει. Ο ευγενέστατος φαινομενικά *Γιούρι Μορκοβέσκου* είναι ο άχρωμος, ανέκφραστος αγγελιαφόρος που ανακοινώνει την ειδική αποστολή, το *«δεμάτι άχυρα»* που μένει ασυγκίνητος σε οποιοδήποτε ερέθισμα. Είναι ο *«άγγελος του θανάτου»*.

Ο Γκεοργκίου βρίσκει την ευκαιρία να κάνει ένα δηκτικό πολιτικό σχόλιο, με αφορμή τη σκιαγράφιση του προφίλ του Μπαζάν: *«Ακόμη και η Σοβιετική Ένωση, που περιφρονεί απεριόριστα τις λαϊκές δημοκρατίες και τους λαούς που κατέκτησε και προσάρτησε από καιρό σε καιρό, ζητά τη βοήθεια του Μπαζάν»* (σ. 24). Και συνεχίζει: *«Η Ε.Σ.Σ.Δ δεν εννοεί ότι μπορεί να υπάρξει κομμουνισμός που δεν είναι ακριβές αντίγραφο του ρωσικού κομμουνισμού. Όλα τα συστήματα ζωής που δεν είναι ρωσικά είναι άσχημα»* (σ.25). Ο Μπαζάν είναι ο άνθρωπος που ψυχογραφεί την προσωπικότητα του θύματος και μαθαίνει τις παραμικρές λεπτομέρειες για να δράσει αθόρυβα. Άλλωστε, κανείς δε γνώριζε την πραγματική του ιδιότητα, αυτήν του αρχηγού του τμήματος ειδικών αποστολών της μυστικής αστυνομίας. Όλοι τον ήξεραν ως διευθυντή του ινστιτούτου μελισσοκομίας. Ο ευφυής αυτός άνδρας προτίθεται άμεσα να μεταβεί στη γενέτειρα του επισκόπου, στην ύπαιθρο της Μολδαβίας. Και το επόμενο σκηνικό φιλοτεχνείται στο αμέσως ακόλουθο κεφάλαιο.

Γεμάτη μοναστήρια με εξωτερικές τοιχογραφίες, η Πετροντάβα, σκαρφαλωμένη στο ιερό όρος των Αθανάτων, των Δακών, έμοιαζε αγκιστρωμένη στον ουρανό. Εκεί οι άνθρωποι δε νοιάζονταν για τα γήινα, η Άνω Μολδαβία υπήρξε ο τόπος που τύπωναν λειτουργικά βιβλία για όλους τους κατακτημένους χριστιανούς. Δε γέννησε κανέναν πολιτικό άνδρα η χώρα αυτή παρά μόνο πνευματικά τέκνα: Ιόρκα, Εμινέσκου, Ενέσκου, Σαντοβεάνου, Κρεάνγκα, μοναχός Παΐσιος. Οικεία μοτίβα της θρησκευτικής ζωγραφικής κοσμούν τους εξωτερικούς τοίχους: η τελική Κρίση, η Ανάσταση των νεκρών, τα Τελώνεια, η κλίμαξ του Παραδείσου. Ο διάβολος δε φοβίζεται τους Μολδαβούς, ούτε ο θάνατος. Ο έσχατος σκοπός είναι η ανάσταση⁵¹. *«Η εξωτερική*

⁵¹ Η φράση αυτή υπάρχει στο Σπυρίδων Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Από το Μεσοπόλεμο στη λήξη του Ψυχρού πολέμου (1919-1989)*, τόμ. Β', εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2011, σ. 183: *«Ο*

ζωγραφική αποτελεί ό,τι η Μολδαβία παράγαγε πιο προσωπικό και πιο πρωτότυπο» (σσ. 38-39).

Ο συγγραφέας περιγράφει με τα πιο ζωντανά χρώματα τη μπλε οροσειρά των Καρπαθίων, δυτικά, «σαν ένα εικονοστάσι». Με ιστορικές αναδρομές στη ρωμαϊκή εποχή και τα χριστιανικά χρόνια, διηγείται την περηφάνια που επέδειξαν και το ελεύθερο φρόνημα των Ρουμάνων απέναντι στους κατακτητές. Οι Ρωμαίοι είχαν εξορίσει τους χριστιανούς της Ρώμης στην Πετροντάβα. Θρύλοι και μύθοι συνοδεύουν την ιστορική πορεία της πατρίδας του: «Ο Τραϊανός σημάδεψε τους χριστιανούς με το σημείο του σταυρού με πυρακτωμένο σίδερο, και τους έστειλε στα ορυχεία των Καρπαθίων για να εξορύξουν το χρυσάφι και το ασήμι. Γι' αυτούς τους χριστιανούς 'εν μετάλλοις' προσευχόμαστε σήμερα στη λειτουργία, σε όλες τις χριστιανικές εκκλησίες. Ο Άγιος Κυπριανός ονόμαζε τους χριστιανούς 'χρυσά δοχεία'. Η μοναδική δυστυχία των ευσεβών αυτών ανθρώπων ήταν να μη χάσουν την επικοινωνία με τον ουρανό (σσ. 40-41). Ο διάβολος δε μετρά για ένα Μολδαβό και κυρίως για έναν επίσκοπο.

Ο Μπαζάν, συνοδεία Χοροντίκα, μεταβαίνει στην *Πομέτσια*, όπου αποφασίζει το δόλωμά του να είναι ο *Αντώνης Μολδάβ*, καθηγητής μεσαιωνικής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Ιασίου, που χειροτονείται ψάλτης και κηροφόρος, μέλος της επιτροπής διεύθυνσης του κομμουνιστικού κόμματος της Άνω Μολδαβίας. Η τελετή χειροτονίας του περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια, παρουσία του άθεου στρατηγού Χοροντίκα και του Μπαζάν στην πρώτη σειρά των πιστών. Η χορωδία, οι υποδιάκονοι, ο επίσκοπος, τα κεριά, ο θρόνος του Μεγάλου Αρχιερέα, το βιβλίο των Αποστόλων, το στιχάριο με τα χρυσά σειρήτια, το λιβάνι, όλη η συγκίνηση και η κατανυκτική ατμόσφαιρα μεταφέρεται με παραστατικές εικόνες στο κείμενο (σσ. 50-52).

Αψηφώντας το κόμμα και με πλήρη συνείδηση της πράξης του, ο Αντώνης Μολδάβ αφήνεται να διαγραφεί από το κόμμα και να απολυθεί από την έδρα του, με τις συνοδευτικές απειλές του στρατηγού Χοροντίκα. Νιώθει «σα μάρτυρας που αψηφά τα άγρια θηρία και τις αρένες» (σ. 55). Έτσι, βάζει και σε εφαρμογή το σχέδιό του ο Χαράλαμπος Μπαζάν: διορίζει το νεαρό Μολδάβ, διπλωμάτη της πρεσβείας στο Παρίσι υπό την αυστηρή επιτήρηση του αρχηγού της πρεσβείας, Βιντίλα Χάραγμα. Είναι ο άνθρωπος της μυστικής αστυνομίας κι ο σωματοφύλακας του Χοροντίκα. Επιπλέον, ο εγκέφαλος της επιχείρησης, Μπαζάν, αφήνει να διαρρεύσει ότι ο πατέρας του Αντώνη

έσχατος σκοπός, κατά τον Κοντρεάνου, δεν είναι η ζωή. Είναι η ανάσταση. Η ανάσταση των εθνών στο όνομα του Σωτήρος Ιησού Χριστού. Θα επέλθει η στιγμή που τα έθνη του κόσμου θα αναστηθούν εκ νεκρών».

Μολδάβ είναι αδιάλλακτος κομμουνιστής, σύντροφός τους. Αλλά ο νεαρός δεν τον έχει γνωρίσει ποτέ ως τώρα στη ζωή του, είναι αγνώστου πατρός. Ο ίδιος ο Μπαζάν ετοιμάζεται για εγχειρήσεις στα δάχτυλα των ποδιών του, για να τοποθετήσει στηρίγματα και προσθέσεις από χρυσό και πλατίνα, γιατί υποφέρει από παραμορφωτική αρθρίτιδα. Εξασφαλίζει έτσι το άλλοθι που χρειάζεται για την αυτοπροστασία του, κινούμενος μυστικά και απόρρητα.

Ακολουθεί η άφιξη του ζευγαριού στο Παρίσι και η συνάντηση με τον Χάραγμα⁵² (η σφραγίδα του διαβόλου - συμβολικό όνομα). Στο Παρίσι υπήρχαν καμιά δεκαριά πρεσβείες κομμουνιστικών δημοκρατιών. Οι διπλωμάτες τους όμως ζουν μια περιορισμένη ζωή, χωρίς κοινωνικές εκδηλώσεις, επισκέψεις σε εμπορικά καταστήματα και μαγαζιά. Ο Χάραγμα του επισημαίνει πόσο τυχερός είναι μετά τη χειροτονία του, να διοριστεί διπλωμάτης. Κανονικά έπρεπε να βρίσκεται σε στρατόπεδο αναμόρφωσης με ξυρισμένο κεφάλι και ντυμένος κατάδικος, αφού απαρνήθηκε το κόμμα. Την τωρινή κατάστασή του την οφείλει αποκλειστικά στον πατέρα του, τονίζει ο Χάραγμα, υπονοώντας τον άγνωστο σαρκικό πατέρα που τον ευεργετεί παρασκηνακά. Αλλά ο Αντώνης Μολδάβ με αμφίσημο νόημα απαντάει ότι πάντα τον προστάτευε ο ουράνιος πατέρας του, εννοώντας το Θεό και σε Αυτόν έχει εναποθέσει τη ζωή του.

Εν τω μεταξύ, στο Παρίσι, μόνο με ειδική άδεια επιτρέπεται να βγουν έξω πλέον: *«Στην πρεσβεία θα είναι καλά προστατευμένοι. Και επί πλέον, εκεί δε θα μπορεί να κάνει ανοησίες. Οι πρεσβείες μας είναι πραγματικά οχυρά. Οι διπλωμάτες μας βγαίνουν στην πόλη πιο δύσκολα κι από τους φυλακισμένους ενός στρατοπέδου»* (σ. 65), αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μπαζάν. Τοποθετούνται υπηρεσιακά, ο Αντώνης Μολδάβ στο γραφείο Διαθηκών και η γυναίκα του Φλάβια ως γραμματέας της συντρόφισσας *Κλάρας Ζιλμπέρ*, κυρίας των Κρυπτογραφικών. Τους πληροφορεί ότι θα βρίσκονται υπό επιτήρηση. Ξεκινούν μια ξενάγηση στα αξιοθέατα του Παρισιού με οδηγό τον Ποπίνο και «συμπτωματικά» (ερήμην τους και βάσει σχεδίου) συναντούν τον ορθόδοξο επίσκοπο Θεόδοτο, συγχωριανό από την Πομέτσια και μύθο για τους υπόλοιπους. Αλληλοσυστήνονται. Παρουσιάζεται η ευκαιρία για τον Αντώνη Μολδάβ να εξηγήσει τη δυσχερή θέση στην οποία έχει περιέλθει ακούσια και σαν τιμωρία για την πίστη του.

Ο επίσκοπος, ο αρχηγός της ρουμανικής εκκλησίας στη Δύση, με επιφύλαξη ανοίγει μια δίοδο επικοινωνίας με το ζευγάρι σε εξωτερικό χώρο, στην αγορά, λόγω της

⁵² Στην Αποκάλυψη γράφει: *«Καί ποιεί πάντας τούς μικρούς καί τούς μεγάλους, καί τούς πλουσίους καί τούς φτωχούς, καί τούς ελευθέρους καί τούς δούλους, ἵνα δώσουσιν αὐτοῖς χάραγμα ἐπί τῆς χειρός αὐτῶν τῆς δεξιᾶς ἢ ἐπί τῶν μετώπων αὐτῶν»* (Αποκάλυψη, Ιωάννου Ιγ' 16).

ρητής απαγόρευσης στο Μολδάβ να επισκέπτεται εκκλησίες. Δυο Ρουμάνοι εξόριστοι άνδρες, βαθιά θρησκευόμενοι έχουν να μοιραστούν πολλά με τη συζήτηση. Νοσταλγούν την κατάφυτη ύπαιθρο της πατρίδας τους, μοιράζονται έστω και προς στιγμήν τον αφόρητο πόνο της ξενιτιάς: *«Κάθε άνθρωπος πίστης είναι προσκολλημένος στη γενέτειρά του. Κανένας δεν αγάπησε την Παλαιστίνη περισσότερο από το Χριστό»* (σ. 95). Το Παρίσι αποτέλεσε την Κιβωτό του Νόε για τους Ρουμάνους εξόριστους, προκειμένου να σωθούν από τον κατακλυσμό του Κόκκινου Στρατού.

Όμως, ο Βίρτζιλ Γκεοργκίου παραθέτει και ιστορικά ντοκουμέντα για να συνθέσει με αληθοφάνεια την αφήγησή του *«η Άννα Πάουκερ διέταξε τους χριστιανούς και τον κλήρο της ρουμανικής εκκλησίας να γιορτάσουν με μεγαλοπρέπεια την κατοχή της Ρουμανίας από τον Κόκκινο Στρατό. Η 23η Αυγούστου θεσπίστηκε εθνική γιορτή. Οι Ρουμάνοι του Παρισιού πήραν διαταγή να παρελάσουν προς τα Ηλύσια Πεδία και να καταθέσουν στεφάνι από κόκκινα τριαντάφυλλα στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Ο αρχιμανδρίτης, τότε, Θεόδοτος αντιστάθηκε στην Άννα Πάουκερ. Τον συνέλαβαν και τον κτύπησαν»* (σ. 103). Ο Θεόδοτος ήταν ο πνευματικός ηγέτης όλων των Ρουμάνων έξω από τα σύνορα και εθεωρείτο ανίκητος λόγω της αγιότητάς του.

Οι ήρωες αποχωρίζονται. Το σχέδιο του Μπαζάν εκτυλίσσεται σύμφωνα με την πρόβλεψή του, ενώ ο ίδιος νοσηλεύεται στο αμερικανικό νοσοκομείο για δισεκατομμυριούχους. Ενημερώνεται από φωτογραφίες για τη συνάντηση τις οποίες τράβηξε ο Ποπίνο και του τις παρέδωσε ο Χάραγμα. Δίνει εντολή για συνέχεια της παρακολούθησης του ζευγαριού. Γνωρίζει καλά τη δύναμη της αγιότητας του επισκόπου ως πνευματικού αρχηγού όλων των Ρουμάνων. Αυτός είναι ο καπετάνιος του σκάφους της γήινης Ιερουσαλήμ και έχει ανοίξει ρότα προς την ουράνια Ιερουσαλήμ. Αποτελεί το αντίπαλον δέος.

Κατά τη ροή της αφήγησης των γεγονότων, ο Γκεοργκίου βρίσκει την ευκαιρία να ξεναγήσει τον αναγνώστη στους δρόμους του Παρισιού, στο λόφο της Σορβόννης, στο λόφο του Πανθέου. Όπως μας πληροφορεί, παλιά είχε έκταση σαράντα εκταρίων η πόλη και ήταν μια επιλίμνια κατοικία. Τα δυο νησάκια στη μέση του Σηκουάνα, το Σαν Λουί και Ντε-λα-Σιτέ φιλοξενούσαν το αρχαίο Παρίσι. Για λόγους ασφαλείας οι κάτοικοι προσέγγιζαν τη στεριά με πλοiάρια. *«Οι άνθρωποι του Παρισιού ονομάζονταν άνθρωποι των πλοiαρίων, αφού μετακινούνταν αποκλειστικά με βάρκες. Το όνομα Παρίσι σημαίνει άνθρωπο του σκάφους. Στην κέλτικη γλώσσα «Παρ» σημαίνει πλοiό, και «Υς» σημαίνει άνθρωπος»* (σς. 85-86).

Στο νοσοκομείο, η συνάντηση του Μπαζάν με τον πάμπλουτο *Σταν Ρίτσα*, παλιό συμμαθητή και επίσημο προμηθευτή παπουτσιών και στολών από χαρτί στο ρουμανικό πόλεμο: «*Συντάγματα ολόκληρα έμειναν σχεδόν ξυπόλυτα στα πεδία της μάχης*» (σ. 111). Δικάστηκε αλλά αθωώθηκε. Γέρος πλέον, μετά από τριάντα χρόνια στην εξορία, έρχεται να ζητήσει από το φίλο του μια τελευταία επιθυμία-καπρίτσιο. Θέλει να θαφτεί στη Ρουμανία, σε χριστιανικό κοιμητήριο, του έχει γίνει έμμονη ιδέα και ζητάει από τον Μπαζάν να του το εγγυηθεί πληρώνοντας όσο όσο. Άλλωστε, αποτελεί τον κυριότερο ευεργέτη της ρουμανικής εκκλησίας εκεί. Ο δισεκατομμυριούχος γνωρίζει λοιπόν τον επίσκοπο και τον εκτιμά βαθύτατα. Ο Μπαζάν βρίσκει την ευκαιρία να ρίξει το δηλητήριό του και να διαστρεβλώσει την αλήθεια για το πρόσωπο του Θεοδότου. Είναι μέρος του σχεδίου διαβολής του επισκόπου και συκοφάντησης ότι απεργάζεται την παράδοση της ρουμανικής εκκλησίας στην κυβέρνηση του Βουκουρεστίου.

Ήδη διέσπειρε ζιζάνια στη συνείδηση του Σταν Ρίτσα που δυσκολεύεται να πιστέψει πως ο επίσκοπος θα πρόδιδε ποτέ την εκκλησία και την κοινότητά του. Έτρεφε τυφλή εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του, αλλά οι σπόροι της αμφιβολίας είχαν φυτευτεί ήδη από τον πανούργο Μπαζάν, που με επιμελή τρόπο υφαίνει το μεγαλοφυές σχέδιό του. Ο Γκεοργκίου με την πλοκή των γεγονότων μας δίνει και ένα δείγμα από την τεράστια γκάμα των ισχυρών προσωπικοτήτων που κινούσαν και κινούν παρασκηνακά τα νήματα του κόσμου και αποφασίζουν ως επίγειοι Θεοί για τις ζωές των άλλων.

Η δεύτερη συνάντηση του επισκόπου με τον Αντώνη Μολδάβ διανθίζεται από κοινές αντιλήψεις περί κατακλυσμού της χώρας από τον Κόκκινο στρατό και περί της ρουμανικής εκκλησίας στο Παρίσι, που υπερασπίζεται την ορθόδοξη πίστη. Εν τω μεταξύ, συγκαλείται από τον Σταν Ρίτσα το συμβούλιο της γοθτικής εκκλησίας, απαρτιζόμενο από εξόριστους ρουμάνους βογιάρους, διπλωμάτες, πολιτικούς, εμπόρους, δασκάλους. Πρόκειται να υποδείξει ως προδότη τον επίσκοπο Θεόδοτο και τον υποβάλλει ενώπιον όλων σε ανάκριση για τις επαφές του με τον 'επικίνδυνο' κομμουνιστή Μολδάβ. Ο συγγραφέας κατηριάζει τους τίτλους και τους χαρακτήρες όλων αυτών των 'αναμάρτητων', που ετοιμάζονται να σταυρώσουν τον επίσκοπό τους εν μια νυκτί, παριστάνοντας τους πατριώτες, τους ήρωες, τους άμεμπτους μαχητές.

Ο επίσκοπος απαντά ευθέως και με πάσα ειλικρίνεια σε όλες τις ερωτήσεις, αλλά λόγω της σπίλωσης του ονόματός του τις επόμενες μέρες είναι εμπύρετος και κακοδιάθετος. Η συκοφαντία είναι ένα σαράκι που αργά και συστηματικά κατατρώει τις ευαίσθητες και ευσυνείδητες υπάρξεις με έναν τρόπο εσωτερικό και ύπουλο. Αυτός που αφιέρωσε όλη του τη ζωή στη θρησκεία και στο ποιμνιό της, βρίσκεται κατηγορούμενος

πως απαρνήθηκε τους όρκους και κηλιδώθηκε η φήμη του. Ο τελευταίος απολογητικός μονόλογός του έχει ως εξής: *«Είμαι εβδομήντα εννέα χρόνων. Από παιδί έζησα κοντά στην Εκκλησία, με την Εκκλησία, και για την Εκκλησία. Και σεις με ρωτάτε τώρα στο τέλος της ζωής μου, αν πρόκειται να πουλήσω την εκκλησία; Με ρωτάτε αν πουλώ το Θεό; Ποιος διάβολος μπόρεσε να σας υποβάλει μια τέτοια πλάνη;» «Η μόνη μου μέριμνα είναι η κρίση του Θεού. Θα παρουσιασθώ μπροστά του πολύ σύντομα. Θα δώσω λόγο για τον εαυτό μου, για όλους σας και για την εκκλησία. Αυτό είναι όλο που έχω να σας πω» (σσ. 133-134).*

Παράλληλα, μέσα στη δίνη αυτή προσπαθεί να βρει τρόπο να φυγαδεύσει το ζευγάρι σε ένα απόμερο ξενοδοχείο. Ανέκαθεν, η εκκλησία ήταν καταφύγιο των κατατρεγμένων. Το ζεύγος γονατίζει να τον ευχαριστήσει για την έμπρακτη συμπαράστασή του κι εκείνος αντιδρά: *«Σηκωθείτε. Κανένας άνθρωπος δεν πρέπει να γονατίζει μπροστά σε άλλο άνθρωπο. Ούτε μπροστά σ' έναν επίσκοπο. Είμαστε δημιουργημένοι κατ' εικόνα και ομοίωση Θεού, εμείς οι άνθρωποι και δεν πρέπει να κάμπουμε γόνυ παρά μπροστά στο Θεό» (σ. 150).* Εν τω μεταξύ κατηγορείται ότι μετέβη στο Βουκουρέστι, ενώ ήταν στο Λονδίνο. Ο Μπαξάν πρόλαβε να *«φυτέψει»* ενοχοποιητικά στοιχεία γι' αυτόν και να παραποιήσει γεγονότα. Ήταν ειδήμων σε τέτοιου είδους τεχνικές.

Μετά από μια σειρά απρόσμενων γεγονότων και με τον Μπαξάν να κινεί τα νήματα εξ αποστάσεως, ο επίσκοπος πεθαίνει μετά από καρδιακή ανεπάρκεια, βρογχοπνευμονία και γάγγραινα των ποδιών. Η ευάλωτη φύση του ιερωμένου δεν άντεξε και παρέδωσε την ψυχή του με τραγικό τρόπο στα χέρια του Θεού. Σταυρώθηκε με χλεύη από τους ανθρώπους, όντας αθώος και ανυπεράσπιστος. Ο τρομερός Μπαξάν κατόρθωσε να σκοτώσει τον επίσκοπο, μένοντας ξαπλωμένος στο κρεβάτι του νοσοκομείου, με εντολοδόχους εκτελεστές που εκπλήρωσαν με ακρίβεια την αποστολή τους. Εκμεταλλευόμενος την ψυχολογία του πλήθους που δυσπιστεί, βλέπει παντού προδότες και είναι έτοιμο να ρίξει την πέτρα του αναθέματος, ο ιθύνων νους της επιχείρησης δημιούργησε ισχυρό άλλοθι και έμεινε άτρωτος και αμέτοχος.

Οι ίδιοι οι πιστοί του Θεόδοτου έγιναν εχθροί του εκ των έσω, πιστεύοντας εύκολα σε μια καλοστημένη σκευωρία. Ενώ ο ευλαβής πρωταγωνιστής, ανυποψίαστος για τις μηχανορραφίες ερήμην και εναντίον του, έπεσε στην παγίδα των ψυχρών εκτελεστών της εξουσίας. *«Η ιστορία του κατατρεγμού αναρίθμητων ανθρώπων, σπίλωσης ονομάτων, του αφανισμού κυριολεκτικά ολόκληρης γενιάς Ρουμάνων διανοουμένων, εκκλησιαστικών ή μη, γράφεται, πλέον, ελεύθερα από παθόντες ή από*

νηφάλιους ιστορικούς» (επίμετρο σ. 232, πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Καραϊσαρίδης, Αθήνα 2001). Ωστόσο, θετική παράμετρος αποτελεί το γεγονός ότι «σήμερα στην ορθόδοξη Εκκλησία της Ρουμανίας υπάρχει άνεμος αναδημιουργίας σε όλα τα επίπεδα», συμπληρώνει ο ίδιος, σε μια προσπάθεια να περιγράψει την συντελούμενη αλλαγή και στα εκκλησιαστικά ζητήματα.

Ανατρέχοντας επανειλημμένα στις σελίδες του παρόντος βιβλίου, μένει διάχυτη η εντύπωση πως η μυθοπλασία δομείται στα μονοπάτια των συμβάντων του βίου του Γκεοργκίου, φαίνεται σα να φωτογραφίζει τον εαυτό του στη θέση του πρωταγωνιστή. Περιγράφει μεθοδεύσεις και ενέργειες του κομμουνιστικού καθεστώτος που τον καταδίωκε ως την ύστατη πνοή του και επιθυμούσε τον αφανισμό του. Η εξόριστη ρουμανική εκκλησία αποτελούσε πάντοτε στόχο ανώνυμων κέντρων εξουσίας που επιδίωκαν την εξαφάνισή της και αυτό ακριβώς το μήνυμα θέλει να στείλει στους αναγνώστες ο Γκεοργκίου.

Η γραφή του διαφέρει από τα πρώιμα έργα του, πλέον είναι πιο κατασταλαγμένη, το μυθιστορηματικό υλικό πιο στοχευμένο, προϊόν βιωματικό που αναβλύζει αβίαστα από εσωτερική πηγή ή πληγή, διατηρώντας το αιχμηρό ύφος, τη φυσικότητα στην αφήγηση, τη ζωντάνια και την αμεσότητα στις περιγραφές και τους διαλόγους. Πρόκειται για άλλη μια ιστορία αυτοβιογραφικής υφής, εμπλουτισμένη με συμβατικά ονόματα, αλλά βασισμένη σε πρωτογενές υλικό ζωής. Μια συγκαλυμμένη αφήγηση, μα με την επένδυση μιας απροκάλυπτης αλήθειας δικής του, αυτής που εκπορεύεται από την καταγεγραμμένη μνήμη και τη μυθιστορηματική επινόηση. Μια μυθιστορία που διαβάζεται απνευστί, γραμμένη από έναν ανένταχτο διανοούμενο κι ασυμβίβαστο, του οποίου η αγανάκτηση κοχλάζει κι εκρήγνυται δια της πέννας του, όχι με τρόπο παρορμητικό και βίαιο, αλλά νηφάλιο και κατασταλαγμένο.

ΚΕΦ. Δ΄: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΕΣ

4.1. Ανθρωπισμός και θεολογία

Η κοσμοθεωρία του Γκεοργκίου είναι ένα αμάλγαμα ουμανισμού και ορθόδοξης θεολογίας, ένα είδος χριστιανικού ανθρωπισμού που εκφράζεται με συγχώρεση, μετάνοια, ανεκτικότητα, καρτερικότητα και αγώνα. Γι' αυτόν, όλα τα ανθρώπινα όντα είναι ελεύθερα και αυτεξούσια, κανένας δεν έχει δικαίωμα εξουσίας και κυριαρχίας πάνω τους. Ο συγγραφέας ακροβατεί ανάμεσα στην ιδιότητα του θεολόγου και του ανθρωπιστή με την κοσμική έννοια. Όμως, κατά τη γνώμη μας, η Ορθοδοξία συνταιριάζει τις δυο αυτές έννοιες, σχεδόν τις ταυτοποιεί. Ο ανθρωπιστής θεολόγος καταγγέλλει απερίφραστα την κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων, την εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο και προτάσσει την ελευθερία ως αναφαίρετο κεκτημένο.

Από θεολογικής άποψης, στη χριστιανική ανθρωπολογία ο άνθρωπος αποτελεί πρόσωπο. Ο άνθρωπος ως πρόσωπο δεν υφίσταται μόνος του, αλλά πάντα σε άμεση αναφορά προς το συνάνθρωπο. Ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο ο άνθρωπος γίνεται πρόσωπο είναι η σχέση (Γιανναράς, 1986, 20-21). Κι αυτό αντικατοπτρίζεται απόλυτα στα έργα του Γκεοργκίου, καταδεικνύοντας έτσι τη θεολογική του στόφα. Άλλωστε, ένα λογοτεχνικό κείμενο αποκτά θεολογική βαρύτητα και αξία, αν οι αναγνώστες μπορούν μέσα σ' αυτό να ψηλαφούν το Θεό και τα ίχνη της αποκάλυψής Του (Αθανασοπούλου - Κύπριου 2009: 47,105,116). Καθίσταται αισθητή η ψηλάφηση αυτή σε όλα τα βιβλία του Γκεοργκίου, ως μια αντιπρόταση για την κατάντια της δυστυχίας και της έκπτωσης του σύγχρονου ανθρώπου, ένα είδος «αντιβίωσης» για τη βαριά ασθένεια του αθεϊσμού. Η προσέγγιση του Θεού προσφέρει άφατη ανακούφιση, αποτελεί τη θεραπεία της ψυχής και τον καθαρισμό του πνεύματος για κάθε ευσεβή πιστό.

Μάλιστα, υποστηρίχτηκε πως ο Χριστός που σαρκώνεται προσλαμβάνει εκτός από τη σάρκα του ανθρώπου και τον πολιτισμό του ολόκληρο-μαζί και τη γλώσσα του- και χρησιμοποιώντας αυτή τη γλώσσα επικοινωνεί με τον άνθρωπο (Αθανασοπούλου - Κύπριου 2009, 66-67). Η έννοια του προσώπου είναι θεμελιώδης τόσο για την Ορθόδοξη Θεολογία, όσο και για την χριστιανική ηθική. Κι επίσης, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη προσώπου, η Εκκλησία αναγνωρίζει και τις δυο σημαντικές πτυχές του: την ταυτότητα και την ετερότητα (Αναστασιάδης Μιχαήλ, 2015: 124). Μάλιστα, σύμφωνα

με τον Ιωάννη Δαμασκηνό⁵³ και τον Νικόλαο Καβάσιλα⁵⁴, οι χριστιανοί είναι σύνναιμοι του Χριστού, εκ γενετής όμαιμοι. Ενώ η εθνική καταγωγή, η γλώσσα, η θρησκεία αποτελούν επίκτητους τίτλους της επίγειας ύπαρξής τους.

Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Αλλιιάδης, η προσωπικότητα του ατόμου συνδέεται άρρηκτα και υπεύθυνα με τον πλησίον και το Θεό, αφού ο Θεός του επέκεινα, ο απρόσιτος, ο απλησίαστος και ακατάληπτος, γίνεται «έν Χριστῶ» άνθρωπος, δηλαδή κοσμική και ιστορική πραγματικότητα και πραγματοποιείται, έτσι, η ένωση Αυτού με τους ανθρώπους, οι οποίοι γίνονται «θείας κοινωνοί φύσεως» (Αλλιιάδης, 1981). Ο άνθρωπος αισθάνεται το ρίγος του μυστηρίου και προσδοκεί ένα θαύμα από έναν φιλεύσπλαχνο και ελεήμονα Θεό, που αγαπά τα πλάσματά του, δεν είναι τιμωρός αλλά συγχωρεί και περιμένει. Η προσέγγιση στο Θεό γίνεται πάντα με ελεύθερη βούληση και προσωπική προαίρεση, δίχως ίχνος εξαναγκασμού.

Από τα παραπάνω, καθίσταται εύληπτο πως η εξουσία του Θεού δεν είναι μια τάξη που επιβάλλεται άνωθεν, αλλά η μυστική πράξη του Θεού όχι επί του ανθρώπου, αλλά εντός του ανθρώπου, εσωτερικά. Όπως ειπώθηκε, η πραγματική ελευθερία έχει καθολική φορά εξ ολοκλήρου κατευθυνόμενη προς το Αγαθό και δε γνωρίζει καμία αμφιβολία, ούτε δισταγμό. Η ίδια η ανατολική παράδοση βεβαιώνει πως η εκκλησία δεν είναι εξουσία, ούτε ο Θεός δεν είναι εξουσία, ούτε ο Χριστός των Ευαγγελίων, γιατί η εξουσία, ως έννοια, ήταν πάντα κάτι εξωτερικό για μας, επιβεβλημένο. Ο Χριστός δεν αποτελεί, λοιπόν, εξουσία που αλυσοδένει, αλλά αλήθεια που απελευθερώνει (Βελμίροβιτς, 2017: 130,135). Ενώ η εγκόσμια εξουσία ασκεί καταναγκασμό και επιβολή, καταχράται συχνά τη δύναμή της και λειτουργεί καταδυναστευτικά προς το άτομο.

Άλλωστε, η ελευθερία να αρνηθεί κανείς το Θεό είναι ηθελημένη και καθορισμένη από τον Θεό να ενέχει το στοιχείο της επιλογής. Ο ίδιος ο Θεός προκειμένου να μη βιάσει τις συνειδήσεις, εγγυάται την ελευθερία του ανθρώπου να αμφιβάλλει (Ευδοκίμοφ, 2003). Γι' αυτό το κήρυγμα του Ευαγγελίου είναι η υπέρτατη εκδήλωση αγάπης. Δεν επιδέχεται βία, αλλά υπερασπίζεται την ελεύθερη βούληση της ανθρώπινης φύσης στη διδασκαλία του. Η χριστιανική διδασκαλία είναι καταφύγιο για τις τυραννισμένες ψυχές, είναι η ανάπαυλά τους. Η Εκκλησία αγκαλιάζει το ποίμνιο, αλλά δέχεται στους κόλπους της και τα απολωλότα πρόβατα, που έχασαν το δρόμο και

⁵³ Ιωάννης Δαμασκηνός, *P.G.* 93, 1153A.

⁵⁴ Νικόλαος Καβάσιλας, *P.G.* 150, 501C.

οικειοθελώς επέστρεψαν στη θεϊκή αγκαλιά και εστία. Σ' αυτό ακριβώς έγκειται το μεγαλείο της, στο σεβασμό της εσωτερικής ελευθερίας και επιλογής.

Οι Έλληνες πρώτοι, μέσα στον πανθειζόντα κόσμο της προχριστιανικής αρχαιότητας συνέλαβαν την ουσία του ανθρώπου, κατανόησαν το υπέρτατο μεγαλείο του και πρόβαλαν τη σπουδαιότητα του ανθρώπινου νου, επισημαίνοντας τα στοιχεία που είναι πέρα από τη διάσταση του χρόνου και του τόπου. Οι Έλληνες, μεταξύ του αρχαίου εθνικού κόσμου, έθεσαν σαν σκοπό της αγωγής τον εξευγενισμό και την καλλιέργεια του ανθρώπου: «Ὡς χάριέν ἐστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾗ» (Αλλιιάδης, 1981). Με τον τρόπο αυτό, η σύνδεση χριστιανικής θρησκευτικότητας και ουμανιστικού φρονήματος αποτέλεσε πνευματική κληρονομιά και παράδοση για τους Έλληνες.

Η συναδέλφωση της θύραθεν παιδείας με τη χριστιανική επιτεύχθηκε από τους Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, τους μεγάλους αυτούς ανθρωπιστές. Στη σκέψη και τη συνείδησή τους, η φιλανθρωπία, η φιλαλληλία και η πίστη στην αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, όχι μόνο δεν αντιστρατεύονταν προς την πίστη του Θεού, αλλά τουναντίον στηριζόταν, θερμαινόταν και ζωογονούνταν από αυτήν (Βερβέρης, 1946). Ο Χριστιανικός ανθρωπισμός εκλαμβάνει την ανθρώπινη ψυχή, την ανθρώπινη προσωπικότητα ως το κυριότατο αγαθό. Η ακτινοβολία της θεωρίας του χριστιανικού ανθρωπισμού εξαπλώθηκε και φώτισε όλες τις ορθόδοξες κοινότητες των Βαλκανίων μέσα από τη διδασκαλία και το ιεραποστολικό έργο των ορθόδοξων ιερέων.

4.2. Ρουμανία

Στον εικοστό αιώνα, η Ρουμανία βίωσε τον κομμουνιστικό ολοκληρωτισμό σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, η καθημερινότητα του λαού της άλλαξε άρδην και ασκήθηκε ασφυκτικός και μεθοδικός έλεγχος στις ζωές των ανθρώπων. Ακρωτηριάστηκαν πνευματικά και εκμαυλίστηκαν ηθικά οι συνειδήσεις των ανθρώπων, από ανάγκη για επιβίωση. Λόγω του αθεϊστικού καθεστώτος, πολλοί ιερωμένοι τέθηκαν υπό διωγμό, πολέμιοι σθεναροί της αθεΐας και του μηδενισμού του κομμουνιστικού καθεστώτος, ομοιάζοντας με τους χριστιανούς μάρτυρες των πρώτων αιώνων. Η εκκοσμίκευση, σα γάγγραινα, έπληξε άμεσα την Ορθόδοξη Εκκλησία, την εκκλησία του γένους που ήταν βαθιά ριζωμένη στην ύπαρξη και τη ζωή των Ρουμάνων.

Μόνο την περίοδο 1958-1964 βρίσκονταν κλεισμένοι στις φυλακές πάνω από 500 ιερείς, οι περισσότεροι σε καταναγκαστικά έργα. Μοναστήρια σφραγίζονταν και

μοναχοί εξαναγκάζονταν να δεχθούν τον έγγαμο βίο, έκλειναν θεολογικές σχολές και καίγονταν απαγορευμένα βιβλία. Ωστόσο, η ρουμανική ορθόδοξη Εκκλησία επιβίωσε. (Μαρινέσκου, 2006: 231). Και την αναγέννησή της αυτή την οφείλει αναμφίβολα στην άριστη διοικητική της οργάνωση και συνεργασία μεταξύ των κληρικών, στην άρτια οργανωμένη θεολογική εκπαίδευση, στους σπουδαίους θεολόγους αλλά και στις άγιες μορφές που αναδείχθηκαν από τους κόλπους της.

Υπήρξαν πάμπολλοι Ρουμάνοι ασκητές που είχαν τον άσβεστο πόθο για μοναχική ζωή και αφιερώθηκαν στη πνευματική άσκηση. Ο γέροντας Κλεόπας Ηλιέ (1912-1998), θεοφόρος Πατέρας και Πνευματικός της Μονής Συχαστρίας, στους πρόποδες των αιωνόβιων δασών των Καρπαθίων Ορέων, που δίδασκε «*προς τον Θεό να είστε με την καρδιά του γιου. Προς τον εαυτό σας με το νου του δικαστή. Προς τον πλησίον σας με την καρδιά της μητέρας*»⁵⁵. Ο πατήρ Κλεόπας Ηλίας, ο σεβάσμιος αυτός ασκητής αλλά και ιεραπόστολος της Ρουμανίας, υπήρξε πνευματικός καθοδηγητής εκατοντάδων ανθρώπων, εντός και εκτός της χώρας του. Ενδυνάμωσε και στήριξε πνευματικά τον ταλαιπωρημένο λαό του σε μια περίοδο ιδιαίτερα δυσχερή για τη ρουμανική Εκκλησία και το ρουμανικό Έθνος (Σούτσιου, 2017: 345).

Διακεκριμένη μορφή αποτελεί και ο δόκιμος μοναχός στο μοναστήρι του Νεάμτσου της Μολδαβίας στη Ρουμανία, ο Όσιος Ιωάννης του Χοζεβίτου (1913-1960), ορφανός από γονείς και μεγαλωμένος με τη θεοσεβούμενη γιαγιά του, που έγραψε τις «Εξομολογήσεις» του σε ποιητική μορφή⁵⁶. Έζησε στους Αγίους τόπους, εγκαταβίωσε εκεί ως ερημίτης και ασκητής, αλλά απεβίωσε μόλις σαράντα επτά ετών. Τα ιερά οστά του φιλοξενούνται στην Ιερά Σκήτη της Αγίας Άννας στην Ι.Μ. Χοζεβά κοντά στην Ιεριχώ (Σούτσιου, 2017: 351).

Ο πατήρ Ντουμήτρου Στανιλοάε, γεννημένος στα 1903 στη Ρουμανία, όπου έκανε τις πρώτες του θεολογικές σπουδές. Το 1928 ανακηρύχτηκε διδάκτορας Θεολογίας, συγγράφοντας ενδιαφέρουσα διατριβή με τίτλο το βίο και την προσφορά του πατριάρχη Δοσιθέου Ιεροσολύμων και τη δράση του στη Ρουμανία. Κατά τα έτη 1928 και 1929 σπούδασε στο εξωτερικό: στην Αθήνα, στο Μόναχο, στο Βερολίνο και στο Παρίσι. Οι σπουδές αυτές στη θεολογία και τη φιλοσοφία διεύρυναν ακόμη

⁵⁵ Αρχιμ. Ιωαννικίου Μπαλάν, *Η ζωή και οι αγώνες του Γέροντος Κλεόπα, Ρουμάνου Ησυχαστού και διδασκάλου*, μετάφραση - επιμέλεια Πατέρες Ι. Μ. Γρηγορίου Αγ. Όρους, εκδόσεις Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη: 1999.

⁵⁶ Ιερομόναχος Πετρώνιος Προδρομίτης (1914-2011), *Ο βίος και τα ποιήματα του Οσίου Ιωάννου του Χοζεβίτου (1913-1960)*, Ρουμανική Σκήτη Αγ. Προδρόμου Αγ. Όρους, μετάφραση Πατέρες Ι. Μ. Γρηγορίου, εκδόσεις Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη: 1984.

<https://toeilhtarion.blogspot.com/search/label/Ρουμανικό/Γεροντικό>

περισσότερο τους ορίζοντες του δημιουργικού αυτού θεολόγου και συνάμα έστρεψαν την προσοχή του με εντονότερο ενδιαφέρον και με πιεστικότερη ανάγκη προς τη μελέτη της πατερικής θεολογίας. Σε ηλικία 26 χρονών έγινε καθηγητής στη θεολογική Ακαδημία του Σιμπίου και το 1949 καθηγητής στο Θεολογικό Ινστιτούτο του Βουκουρεστίου.

Παράλληλα με το διδακτικό, εκκλησιαστικό και οικουμενικό του έργο, ασχολήθηκε δραστήρια και σε βάθος με την έρευνα και τη συγγραφή. Από το πολυποίκιλο και πλούσιο συγγραφικό του έργο θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει τη *Φιλοκαλία* που εκδίδει σε πολλούς τόμους μέσα σε δεκαετίες και την *Ορθόδοξη Δογματική Θεολογία*, σε τρεις τόμους, που εξέδωσε στο Βουκουρέστι το 1978. Μέσα από τα έργα του, καλεί τους φίλους και τους εχθρούς της οικουμενικής κίνησης να δώσουν στις ενέργειές τους μεγαλύτερο βάθος, να αλλάξουν επίπεδο, να μετατεθούν στο χώρο εκείνο όπου οι ανθρώπινες πράξεις είναι πράξεις του Κυρίου Ιησού, ενέργειες Πνευματικές, αληθινά αποτελεσματικές και γόνιμες (Σούτσιου, 2017: 332, 333).

Ο Δημήτριος Μπεζάν (1909-1995) υπηρέτησε ως στρατιωτικός ιερέας στο Ανατολικό μέτωπο. Για επτά συναπτά έτη φυλακίστηκε ως αιχμάλωτος στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως στην Ρωσία και τη Σιβηρία. Αργότερα, στάλθηκε στη Ρουμανία, όπου καταδικάστηκε ισόβια στις κομμουνιστικές φυλακές και παρέμεινε φυλακισμένος μέχρι το 1964. Μετά την απελευθέρωση του διορίστηκε σε μικρή ενορία, αλλά η μεγάλη κοσμοσυρροή και η ευλάβεια του κόσμου στο πρόσωπο του βασανισμένου ιερωμένου, σκανδάλισε τους άθεους διώκτες των χριστιανών και παραπέμφθηκε σε νέα δίκη (Σούτσιου, 2017: 342).

Ο Βαλέριος Γκαφένκου, ο «άγιος των φυλακών», αφιερωμένος ολόκληρος στην εν Χριστώ ζωή, δεσπόζει με μοναδική λαμπρότητα ανάμεσα στους μυστικιστές φυλακισμένους, που θεώρησαν τη φυλακή ευκαιρία μαρτυρίου και πνευματικής ωρίμανσης. Για τον πνευματοφόρο άνδρα γράφει στα απομνημονεύματά του ο Βιργίλιος Μαζίμ, εμφορούμενος κι ο ίδιος από Πνεύμα Θεού, μέλος της ομάδας των νεαρών ασκητών του Αϊούντ. Μαρτύρησε στις φυλακές μαζί του. Είκοσι δυο χρόνια κρατούμενος, έγινε ηθικό πρότυπο για τους φυλακισμένους και ανυποχώρητος ομολογητής της χριστιανικής πίστης έναντι του κομμουνιστικού αθεϊσμού.

Ο Ιωάννης Ιανολίδε ήταν ο εγγύτερος μαθητής του Γκαφένκου και τον συνόδευε στις φυλακές του Πιτέστι και του Τίργκου-Οκνα. Οι συνθήκες μοναξιάς του κελιού αποδείχθηκαν μια ευνοϊκή ευκαιρία για την εξάσκηση και κατεργασία της ευχής κι έτσι εφοδιαζόταν με τη χάρη του Θεού και άντεχε (Μπένεα, 2013: 195 κ.ε.). Αγωνίστηκε για

την υπεράσπιση την αληθινής πίστης, μετατρέποντας το σωφρονιστήριο σε πραγματική Εκκλησία του Χριστού (Σούτσιου, 2017: 352).

Εξίσου διακεκριμένος και αξιόλογος ο θεολόγος και εθνολόγος, διδάκτορας θεολογίας του Ινστιτούτου Ορθόδοξης Θεολογίας «Αγίου Σεργίου» του Παρισιού και ερευνητής του Μουσείου Ρουμάνου Χωρικού, ο Κοστιόν (Κωνσταντίνος) Νικολέσκου. Είναι συγγραφέας και επιμελητής πολυάριθμων βιβλίων χριστιανικού ενδιαφέροντος. Το «*Γεροντικό Ρουμάνων Πατέρων*» (2008) αποτελεί το σπουδαιότερο έργο του. Πρόκειται για σπουδαία συλλογή δοκιμασμένων συμβουλών, σε ποικίλα πνευματικά ζητήματα, που συμβάλλουν στην απαλλαγή από τα πάθη και στην επίτευξη των χριστιανικών αρετών (Σούτσιου, 2017: 367,368).

Εκτός από θεολόγους, συναφείς ιδέες εξέφρασε ο Τζεόρτζε Ουσκατέσκου (1919-1995.) Ήταν φιλόσοφος, αισθητικός, δοκιμιογράφος, ποιητής και κοινωνιολόγος. Σπούδασε Φιλολογία, Φιλοσοφία και Νομικά στα Πανεπιστήμια του Βουκουρεστίου και της Ρώμης. Όταν τελείωσε ο τελευταίος πόλεμος βρέθηκε μπρος σ' ένα τρομερό δίλημμα: να γυρίσει στην πατρίδα, όπου τα στρατεύματα κατοχής του μεγάλου βορειοανατολικού γείτονά της είχαν φέρει στην αρχή τη δικτατορία του προλεταριάτου, ή να μείνει μακριά της, εξόριστος, σώζοντας την ελευθερία του και διατηρώντας ελεύθερη τη σκέψη του. Επέλεξε το δεύτερο, όπως πολλοί άλλοι συμπατριώτες του, που, μετά από είκοσι χρόνια, χάρισαν στη Δύση αρκετά ονόματα ακουστά στον κόσμο των γραμμάτων και της τέχνης. Το πιο δημοφιλές βιβλίο του *‘Προφήτες της Ευρώπης’* μιλάει για την πνευματική κρίση - με το πολιτικό και πνευματικό αδιέξοδο, που θα εμπόδιζε την κανονική πορεία της Ευρώπης προς την τόσο απαραίτητη για την επιβίωσή της ενότητα. Όπως και ο Γκεοργκίου, την πρόβλεψαν, από την αρχή του αιώνα μας, πολλά πνευματικά τέκνα της, που ενέσκηψαν με σπουδή στη μελέτη των ποικίλων και δύσκολων προβλημάτων της (Σούτσιου, 2017: 308, 309).

4.3. Ελλάδα

Στον εικοστό αιώνα, από τους Έλληνες θεολόγους και ιερωμένους ξεχωρίζουν φωτισμένες μορφές της ορθόδοξης Εκκλησίας, βαθιά καλλιεργημένοι τόσο στη θύραθεν παιδεία όσο και στα θεολογικά γράμματα. Οι θεοφόροι αυτοί Πατέρες και μοναχοί αγωνίστηκαν ο καθένας από το μετερίζι του, για τη διατήρηση της χριστιανικής διδασκαλίας του ορθόδοξου δόγματος. Άσβεστοι φάροι πίστης και ψυχοφελούς άσκησης, άντεξαν στις δοκιμασίες και στις αντιξοότητες που αντιμετώπισαν, με αδιάλειπτες προσευχές και πνευματικό αγώνα. Αναφέρονται ενδεικτικά ο Άγιος Νεκτάριος (1846-1920), ο Άγιος Παΐσιος ο Αγιορείτης (1924-1994), ο γέροντας Ιάκωβος Τσαλίκης (1920-1991), ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης (1866-1938), ο Άγιος Πορφύριος ο Κausοκαλυβίτης (1906- 1991), ο Άγιος Άνθιμος της Χίου (1869-1960), ο Άγιος Νικόλαος Πλανάς (1851-1932), ο Όσιος Αμφιλόχιος Μακρής της Πάτμου (1889-1970), ο Όσιος Σάββας εν Καλύμνω (1862-1948), ο γέροντας Φιλόθεος Ζερβάκος (1884-1980), κ.ά.

Οι παραπάνω ιερές μορφές αφιέρωσαν τη ζωή τους στον άνθρωπο και στο Θεό. Μεριμνήσαν για τα αδύναμα πλάσματα του Θεού. Συνέτρεξαν και φρόντισαν συνανθρώπους τους που τους είχαν ανάγκη, προσευχήθηκαν γι' αυτούς και με τη βοήθεια της θείας Χάρης συχνά τους θεράπευαν από τα βάσανά τους. Έδωσαν σάρκα και οστά στο ανθρωπιστικό ιδεώδες, υπήρξαν φιλεύσπλαχνοι και φιλόανθρωποι έμπρακτα και συνειδητά. Είχαν κατορθώσει με επίπονο αγώνα και άσκηση πνευματική, να υπερβούν τα ανθρώπινα Με αδιάλειπτη προσευχή, διορατικότητα, πίστη και ταπείνωση ανέβηκαν στην ουράνια κλίμακα και πολιτογραφήθηκαν πολίτες της Άνω Ιερουσαλήμ. Κοινή συνισταμένη με τον συγγραφέα που μελετούμε η πίστη στο ορθόδοξο δόγμα, η εμπιστοσύνη στον άνθρωπο ως αξία ανυπέρβλητη, ως πρόσωπο ιερό, αφού είναι κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν.

Στη χώρα μας διετέλεσαν όμως ως πνευματικοί ταγοί, πάμπολλοι φωτισμένοι διανοούμενοι, λογοτέχνες, πολιτικοί και σύγχρονοι φιλόσοφοι, υψιπετείς προσωπικότητες που μεταλαμπάδευσαν το ανθρωπιστικό ιδεώδες στις επόμενες γενιές. Με το έργο και τη δράση τους προέτασσαν ως προτεραιότητα τον ανθρωπισμό και τις πανανθρώπινες οικουμενικές αξίες απέναντι στο σκοταδισμό και τον ολοκληρωτισμό, σε εποχές ταραγμένες και ζοφερές. Άνθρωποι ξεχωριστοί, αμφισβητίες της καθεστηκυίας τάξης και της αυθεντίας κάθε είδους, θεμελιωτές της επιστήμης, πρωτοπόροι, κοινωνικοί αναμορφωτές. Σε ρόλο αρχαίου Σωκράτη, αφύπνισαν

συνειδήσεις, καλλιέργησαν την κριτική σκέψη, τοποθετήθηκαν με παρρησία και αυταπάρνηση στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής και του τόπου τους. Κληροδότησαν το ηθικό στίγμα τους και ως παρακαταθήκη την πνευματική τους σκευή. Οι εξέχουσες προσωπικότητες που επελέγησαν, διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην πολιτική και πνευματική ζωή της Ελλάδας. Όλος ο προηγούμενος αιώνας εκτυλίσσεται ταυτόχρονα με την εμπρηστική διαδρομή ζωής τους και κατά κάποιο τρόπο ζουν βίους παράλληλους με το Γκεοργκίου. Χωρίς να γνωρίζονται μεταξύ τους, πρεσβεύουν όλοι τους τη ρήση του Γάλλου Αντρέ Μπρετόν (1896-1966), θεωρητικού του υπερρεαλιστικού κινήματος: «Ο Άνθρωπος είναι η απάντηση, όποια κι αν είναι η ερώτηση».

Πρώτιστα, ξεχωρίζει μια μεγάλη μορφή των γραμμάτων, ο Ευάγγελος Παπανούτσος (1900-1982), παιδαγωγός, θεολόγος, φιλόσοφος και δεινός δοκιμογράφος, με σπουδές σε Πανεπιστήμια της Αθήνας, του Βερολίνου, της Τυβίγγης και του Παρισιού. Αγώνιστηκε για την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας, χρημάτισε Γ.Γ. Υπουργείου Παιδείας επί πρωθυπουργίας Γεωργίου Παπανδρέου, συμβάλλοντας σημαντικά στη διάκριση των εκπαιδευτικών βαθμίδων και της γενικότερης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Στα βιβλία του «Η κρίση του πολιτισμού μας» και «Το δίκαιο της πυγμής» πραγματεύεται ανθρωπιστικά ζητήματα, όπως ο εκμαυλισμός του πνεύματος από την κυριαρχία της υλιστικής ζωής και της υποταγής σε επιθυμίες, ο αδυσώπητος νόμος της βίας, ο πολιτικός κυνισμός και η μωρία των ισχυρών, η υπονόμηση και καπήλευση της δημοκρατίας, η τεχνολογική πρόοδος που συντελέστηκε τον εικοστό αιώνα, αλλά δεν οδήγησε στην ευτυχία του κοινωνικού συνόλου. Υπήρξε εμβριθής παρατηρητής της εποχής του, ευθύβολος εκφραστής των παθογενειών της και αγωνιστής των αλλαγών που οραματιζόταν.

Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (1901-1982), σημαίνουσα προσωπικότητα των νεοελληνικών γραμμάτων, εκπαιδευτικός και συγγραφέας τιμήθηκε με το βραβείο Ουράνη ης Ακαδημίας Αθηνών και με τρία κρατικά βραβεία μυθιστορήματος. Η προσωπικότητά του σφυρηλατείται μέσα από επώδυνες εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, οικονομική ανέχεια, πόλεμοι, θάνατοι αδελφών και οικείων προσώπων. Κατάφερε να μεταστρέψει, ωστόσο, τα βιώματα του πόνου σε δίψα για ζωή και δημιουργία, να τα μετουσιώσει σε λογοτεχνία, καθώς καλλιέργησε ευδόκιμα όλα τα είδη του λόγου (ποίηση, μυθιστόρημα, δοκίμιο, βιβλιοκριτική), εκφράζοντας τη λογοτεχνική γενιά του '20 που ήταν μελαγχολική και επηρεασμένη από τον γαλλικό συμβολισμό. Ο πληθωρικός αυτός άνθρωπος πίστευε στην ανθρωπιστική κατεύθυνση της Παιδείας και

αγωνίστηκε γι' αυτό και ως δάσκαλος και ως αξιολογότετος συγγραφέας βιβλίων και συνεργάτης περιοδικών και εφημερίδων⁵⁷.

Ο Κωνσταντίνος Τσάτσος (1899-1987) υπήρξε νομικός, πολιτικός, συγγραφέας και φιλόσοφος, μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Πίστευε ότι το μοναδικό αντίδοτο στην πνευματική κρίση που είχε αρχίσει να μαστίζει την Ευρώπη και την Ελλάδα είναι οι ανθρωπιστικές επιστήμες και ιδιαίτερα οι αξίες της ελληνικής αρχαιότητας. Στον πολιτικό βίο του βασίστηκε στις δημοκρατικές αξίες και υποστήριξε την ελευθερία λόγου, σκέψης και έκφρασης. Ευρυμαθής, με φιλελεύθερο πνεύμα, διένυσε τον μεγαλουργό στον τομέα της επιστήμης και τεχνικής εικοστό αιώνα, το σπαρασσόμενο από δυο φρικτούς μεγάλους πολέμους και κοινωνικές ανακατατάξεις. Αναδείχτηκε σε ταγό της πνευματικής και πολιτικής ζωής του τόπου, εξήρθε την έννοια του δικαίου και πίστευε ακράδαντα πως η ιδέα μπορεί να κατευθύνει την ίδια μας τη ζωή, διότι η ιδέα κινεί την ψυχή. Το ιδεατό είναι κινητήριο δύναμη όχι της διανοίας, αλλά της ψυχής⁵⁸.

Ο Αντώνης Σαμαράκης (1919-2003) λογοτέχνης, πρέσβης καλής θελήσεως της Unicef⁵⁹ ως υπερασπιστής των δικαιωμάτων του παιδιού και η ψυχή του θεσμού της Βουλή των Ελλήνων, υπήρξε παγκοσμίως γνωστός για την προβολή των ανθρωπιστικών αξιών που αποτυπώνονται στα βιβλία του. Πολυμεταφρασμένος και μάχιμος αγωνιστής του ανυπεράσπιστου ανθρώπου απέναντι στον ολοκληρωτισμό και την κρατική εξουσία, την πυρηνική απειλή, την απώλεια ιδανικών, τη διαφθορά στο δημόσιο βίο και την τραγική αποξένωση του ατόμου σε μια αδιάφορη καταναλωτική κοινωνία. Θεσπίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού η χρονιά 2020, προς τιμή του, ως Έτος Σαμαράκη⁶⁰ με η συμπλήρωση εκατό χρόνων από τη γέννησή του, με πλήθος εκδηλώσεων τόσο στη χώρα μας, όσο και ανά τον κόσμο.

Η Διδώ Σωτηρίου (1909-2004) δημοσιογράφος και μυθιστορηματογράφος ήταν βιοματική συγγραφέας και «έζησε από πρώτο χέρι» την Κατοχή, τη Μικρασιατική τραγωδία, τους Παγκόσμιους πολέμους, τον Εμφύλιο και τη Χούντα. Η επιθυμία για δημοκρατία, η μοίρα του τυραννισμένου τόπου μας, η ξένη παρέμβαση, τα αθώα

⁵⁷ <https://www.ertnews.gr/anadromes/ert-archeio-afieroma-ston-i-m-panagiotoyoylo-40-chronia-apo-ton-thanato-toy-video/>

⁵⁸ «Κων. Τσάτσος, φιλόσοφος, συγγραφέας, πολιτικός», Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα 6-8 Νοεμβρίου 2009, Επιμέλεια Μόσχος Μορφακίδης, Παναγιώτα Παπαδοπούλου, Δημήτρης Αγγελής, Κέντρο Βυζαντινών Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών –Εταιρεία Φίλων Κ. & Ι. Τσάτσου, Αθήνα, α΄ έκδοση 2010, σσ. 12, 37, 44, 46

⁵⁹ Unicef: οργάνωση- μέλος του ΟΗΕ που έχει ως σκοπό την κάλυψη των αναγκών των παιδιών κυρίως του Τρίτου κόσμου και των οικογενειών τους

⁶⁰ <https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=4254> (18-2-20)

θύματα, η πολιτική αποσάθρωση, η κτηνωδία του πολέμου και οι ανθρωπιστικές αξίες έχουν διαποτίσει τις σελίδες των βιβλίων της με μια πρωτοφανή ζωντάνια και απλότητα γραφής, με ένα φλογερό πάθος για αντίσταση, εκλαϊκευμένη και προσιτή για όλους. Πολυβραβευμένη, ακάματη αγωνίστρια, επαναστατική φύση, με μια συναρπαστική διαδρομή ζωής, άφησε πίσω της ένα πλούσιο συγγραφικό έργο και μια άσβεστη φλόγα αγάπης για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό⁶¹.

Εξίσου ισχυρή και γόνιμη στάθηκε η πορεία μιας άλλης χαρισματικής γυναίκας, της Μελίνας Μερκούρη (1920-1994). Παγκοσμίως γνωστή, ηθοποιός και πολιτικός, αγωνίστηκε έχοντας στη φαρέτρα της την ακτινοβολία, το πάθος και τη μαχητικότητα της για τον πολιτισμό, τη δημοκρατία, τη βελτίωση της καθημερινότητας των Ελλήνων. Αγωνίστηκε πολιτικά κατά της δικτατορίας των συνταγματαρχών, με εκδηλώσεις διαμαρτυρίας στο εξωτερικό, εμπνεύστηκε το θεσμό της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης», έθεσε δυναμικά το θέμα της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα από το βρετανικό μουσείο και ενεργοποίησε τις διαδικασίες για την υλοποίησή του. Το ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη ίδρυσε ο σύζυγός της Jules Dassin, μετά το θάνατό της, προκειμένου να συνεχιστούν τα οράματα και οι προσπάθειες της προσφιλούς Μελίνας για τον τόπο της⁶².

Τέλος, ο Οδυσσέας Ελύτης (1911-1996), ο ποιητής και ζωγράφος του ελληνικού φωτός και τοπίου, της θάλασσας και του ήλιου, ο βραβευμένος με Νόμπελ Λογοτεχνίας(1979), υπήρξε εκπρόσωπος της Γενιάς του '30. Με απαράμιλλο λυρισμό και διεισδυτικότητα, ύμνησε όσο κανένας άλλος την πατρίδα του και την ελληνική φύση, την αρμονική συνύπαρξη των ανθρώπων με τον τόπο τους και έδωσε ένα πανανθρώπινο μήνυμα με το μεγαλειώδες έργο του «Άξιον εστί» Διείδε τη μοίρα της ελληνικής φυλής σε σχέση με την ανθρωπότητα και μετέδωσε την αισιόδοξη διάθεση και οπτική του μέσα από την ποιητική του δημιουργία, υπογραμμίζοντας πως η ποίηση είναι ο μόνος χώρος που οι αριθμοί δεν έχουν καμία υπόσταση και αξία.

Εν κατακλείδι, ολοκληρώνουμε το κεφάλαιο αυτό ενστερνιζόμενοι και παραφράζοντας τα λόγια του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, που διατείνεται ότι η ανθρωπιά

⁶¹ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dido-sotiriou-megali-agonisstria-me-lampri-pena-ke-agapi-gia-ti-zoi> (Δώρα Χειράκη, 22-7-2015)

⁶² <https://www.culture.gov.gr/ministry>

είναι κυρίως βούληση, δεν αποτελεί μόνο γνώση. Δεν περιορίζεται μόνο στα λόγια, είναι πράξεις. Είναι έκφραση της εσωτερικότητας των ανθρώπων, δε συμπορεύεται με τη μισαλλοδοξία, δε συμβαδίζει με την καταφρόνηση του άλλου ανθρώπου, έχει επιεική και ήπιο χαρακτήρα. Εμπεριέχει τις αρετές της κατανόησης και της συγκατάβασης. Ανακυκλώνεται, δεν είναι μονομερής. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί επάγγελμα, ούτε μέσο αυτοπροβολής, κομπασμού και επιτυχίας. Είναι απάρνηση των επουσιωδών και συγκράτηση της ουσίας. Ούτε είναι όμως και αδρανής κατάσταση, αλλά ένας ανεργμάτιστος αγώνας, διηνεκής και δύσβατος⁶³. Ένας αγώνας δια βίου, ένας τρόπος ζωής, όπως μας δίδαξαν οι εν λόγω προσωπικότητες.

Οι διαδρομές των διανοουμένων που αναφέρθηκαν παραπάνω, σε αυτήν ακριβώς την ατραπό βάδισαν. Πλήρωσαν το βαρύ αντίτιμο της δράσης των ανθρώπων που πορεύονται ενάντια στο ρεύμα της εποχής, αγωνίζονται σθεναρά και συγκρούονται με κατεστημένα συμφέροντα και εξουσίες. Χρειάζονται τεράστια αποθέματα αντοχής και αντίστασης, ώστε να αντιπαλέψει κανείς τους δαίμονες μιας ισοπεδωτικής και στείρας εποχής και να αντιτάξει τη γόνιμη και δημιουργική πνοή του πνεύματος, της αληθινής γνώσης και του αδιαπραγμάτευτου ανθρωπισμού. Είτε αντιμάχεται από τη θέση του θεολόγου, είτε από τη θέση του κοσμικού πνευματικού ανθρώπου, είναι συγκινητικός και εξάίσιος ο αγώνας των ανθρώπων αυτών, αφού αντιστρατεύεται ισχυρά κέντρα χειραγώγησης και καταδυναστευτικής εξουσίας.

⁶³ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, *Ο Σύγχρονος Άνθρωπος*, Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα : 1988 (18η έκδοση)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

● Ζητούμενο της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσουμε την ταυτότητα, το έργο και τη δράση του λογοτέχνη και θεολόγου Βίρτζιλ Γκεοργκίου και να αποτυπώσουμε τις ιδέες που διατρέχουν τη λογοτεχνική σκέψη του μέσα από τα πέντε βιβλία που επιλέξαμε, μεταφρασμένα στην ελληνική γλώσσα. Προσπαθήσαμε να αναζητήσουμε συνάφειες της φιλοσοφίας ζωής που υπαγόρευσε την λογοτεχνική πορεία του, την ακροβατούσα ανάμεσα στον ανθρωπισμό και τη θεολογία. Θεωρούμε πως καταφέραμε να αποδώσουμε πιστά και με ευλάβεια τον πλούτο των μηνυμάτων που εκφράζονται μέσα από τις μυθιστορηματικές ιστορίες του. Η διαφύλαξη του πνευματικού πολιτισμού και η επικράτησή του έναντι του τεχνικού πολιτισμού αποτελούσε μοναδική έγνοια και επιδίωξή του, για να μείνει ακέραιη η ανθρώπινη υπόσταση και αξία.

● Λαμβάνεται ως δεδομένο το γεγονός ότι η μελέτη των κειμένων από μετάφραση ακολουθεί το νόημα που απέδωσε ο μεταφραστής και η συνακόλουθη ερμηνεία βασίζεται εξ ολοκλήρου σ' αυτό. Επικαλούμαστε, επομένως, αυτό που υποστήριξε ο Β. Ιβάνοβιτς: «Ο μεταφραστής οφείλει να προχωρήσει στην κατασκευή ενός διευρυμένου παρακειμένου (paratext) το οποίο, πέραν των δεδηλωμένων παρακειμενικών στοιχείων του πρωτοτύπου, να εμπλέκει και ορισμένα άλλα, που στον χώρο προελεύσεως παραμένουν άδηλα. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για το λεγόμενο διακείμενο του έργου, με τα ανοίγματά του προς ένα πολλαπλό (ιστορικό, ιδεολογικό, πολιτισμικό, γνωσιολογικό κλπ.) κειμενικό περιβάλλον, που προσθέτει στο βασικό κείμενο τη διάσταση βάθους, σε χώρο και σε χρόνο⁶⁴.

● Τα Βαλκάνια, ως σταυροδρόμι πολιτισμών αλλά και θέατρο συγκρούσεων, αιματοχυσιών, αντιπαραθέσεων, αδελφοκτονιών, αποτελούν το πολιτιστικό και ιστορικό ψηφιδωτό πάνω στο οποίο συντίθεται κάθε λογοτεχνικό αφήγημα του συγγραφέα. Από την καθ' ημάς Ανατολή ως τις εσχατιές της χερσονήσου του Αίμου, τα γραπτά του είναι εμποτισμένα από το άρωμα μιας ανεξίτηλης ανθρωπιάς. Η απόλυτα ανθρώπινη αμεσότητα, η φιλική διάθεση, η γλυκύτητα στη συμπεριφορά, η δύναμη της φιλίας, η αδελφική ζεστασιά, η μητρική στοργή, η συντροφικότητα, ο αγνός έρωτας, η συναδέλφωση των λαών, η παγκόσμια δικαιοσύνη και ειρήνη, εξεικονίζουν τις αξίες

⁶⁴ www.poeticanet.com Β. Ιβάνοβιτς, «Ρουμάνοι ποιητές του Μεσοπολέμου».

του. Η ακλόνητη και άδοξη αγάπη των ανθρώπων ιδιαίτερα σε στιγμές ανάγκης, σε συνδυασμό με τη θεϊκή στήριξη αποτελεί το κλειδί για την αρμονική συνύπαρξη όλων.

- Η λογοτεχνική παραγωγή του Βίρτζιλ Γκεοργκίου περιλαμβάνει κι άλλα αξιόλογα συγγράμματα. Η συγκεκριμένη επιλογή έγινε με γνώμονα τα δημοφιλέστερα έργα στο κοινό και μεταφρασμένα στην ελληνική γλώσσα. Η πρόσφατη έρευνά μου σε άρθρα, κυρίως ξενόγλωσσα, σχετικά με τη ρουμανική λογοτεχνική παραγωγή του Γκεοργκίου και των συγχρόνων του καταδεικνύει πληθώρα πνευματικής δημιουργίας, ειδικά στο μυθιστόρημα, το προσφιλέστερο λογοτεχνικό είδος της εποχής του Μεσοπολέμου. Για το συγκεκριμένο συγγραφέα, στη χώρα μας ελάχιστα έχουν γραφεί.

- Οι κυρίαρχες ανθρωπολογικές έννοιες της απώλειας και του τραύματος έχουν την πρωτοκαθεδρία στο πεδίο σκέψης του συγγραφέα, καθώς πραγματεύεται ζητήματα ταυτότητας, ετερότητας, κοινωνικής απόρριψης και μαζικών εκκαθαρίσεων για τους παρίες και κυνηγημένους της γης. Πρωταγωνιστής του είναι πάντα ένας αντί-ήρωας, ένα πρόσωπο του περιθωρίου, ο τυραννισμένος από την κοσμική εξουσία, την απανθρωπιά ή τη σκαιότητα των αποτρόπαιων εγκλημάτων ολοκληρωτικών καθεστώτων και πολέμου. Είναι ο άνθρωπος που δεν έχει πρόσωπο, ταυτότητα, αλλά αντιμετωπίζεται ως απρόσωπη μονάδα σε ένα ομοιογενές σύνολο, ένα πλάσμα αφανές που φυτοζωεί και παθητικά εκτελεί οδηγίες μιας ηγετικής τάξης. Σε περίπτωση αντίστασης, καθίσταται απόβλητος και εξοντώνεται ποικιλοτρόπως.

- Με μια προσεκτική παρατήρηση στη σημειολογία των τίτλων στα υπό εξέταση βιβλία, συμπεραίνουμε ότι μιλούν για το εφήμερο και το αιώνιο, το φθαρτό και το άφθαρτο, για το ανθρώπινο και το θείο, για αγγέλους και δαίμονες, για επίγειο και ουράνιο, για το υλικό και το πνευματικό. Θέματα εννοιολογικά με τα οποία ασχολήθηκαν αρχαίοι φιλόσοφοι όπως ο Πλάτωνας, αλλά και πιο σύγχρονοι στοχαστές όπως ο Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, ο Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς, ο Αρχιμανδρίτης Σωφρονίου Σαχάρωφ, ο Άγιος Παΐσιος Βελιτσκόφσκι κ.ά. Θεωρούμε ότι οι παράλληλοι βίοι τους υπήρξαν ιδεολογικά ταυτόσημοι ως προς τη δράση, τον τρόπο σκέψης και έκφρασής τους, υπερασπιστές φλογεροί της ορθόδοξης πίστης και της αντίστασης σε παγκόσμιους ισοπεδωτικούς μηχανισμούς.

- Οι ήρωές του είναι πλασμένοι με τα υλικά της ενσυναίσθησης και του αλτρουϊσμού, για έναν ευνόητο λόγο: είναι πνευματικά του δημιουργήματα, τέκνα της ιδιοσυγκρασίας του, πλάσματα εκ της σαρκός του. Ο Γκεοργκίου περιέχει τους ήρωές

του, δεν τους επινοεί ούτε τους πλάθει από τη φαντασία του. Είναι ομοούσιος με αυτούς, στον καθένα τους υποκρύπτεται ένα βιωματικό κομμάτι, από ανθρώπους που συνάντησε στη ζωή του, από συμβάντα που έζησε, από δικές του προσωπικές εμπειρίες και πληγές που έγιναν τρόπαια ζωής και έθρεψαν άμυνες επιβίωσης.

- Θα τολμούσαμε να ισχυριστούμε ότι ο θεολογικός στοχασμός και η προσήλωσή του στη μοναδική και μια εξουσία που ασπάζεται, τη θεϊκή, ενέχει και ένα οξύμωρο: απορρίπτει συλλήβδην κάθε πολιτική μορφή εξουσίας με την πεποίθηση ότι παραβιάζει τα όρια της ατομικής ελευθερίας και συνθλίβει σαρωτικά το άτομο. Με αυτήν την έννοια, αποτελεί ένα είδος αντεξουσιαστή της εποχής του. Προέβλεψε με τη διορατικότητά του το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και της νεωτερικότητας, που είχε αρχίσει να εξαπλώνεται σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο μεταπολεμικά. Και δεν υπήρξε προφητικά μόνο προάγγελος συμφορών, αλλά δήλωσε με παρρησία την αντίθεσή του, προσυπέγραψε με σθένος την κατακραυγή του, δια των έργων του.

- Από τα προαναφερθέντα σχετικά με το περιεχόμενο των έργων, γίνεται αντιληπτό ότι η κυρίαρχη ιδέα που διατρέχει και τα πέντε βιβλία του είναι η αέναη μάχη του πνεύματος απέναντι στην παντοδυναμία και την κυριαρχία της ύλης και των φθαρτών πραγμάτων. Κι έχει αποδειχθεί, τελικά, ότι παρ' όλες τις αντιξοότητες οι ρουμάνοι πνευματικοί δημιουργοί παρέμεναν ενεργοί και μάχιμοι, ίσως γιατί είχαν εγγενή την αφηγηματική προδιάθεση και το υπόβαθρο της έμπνευσής τους στάθηκε ο λαός, η συλλογική μνήμη που έπρεπε να διασωθεί.

- Η θεολογική ιδιότητα του συγγραφέα, καθώς και τα πρότερα νεανικά βιώματα ήταν καθοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της θεολογικής του σκέψης. Η ορθοδοξία υπήρξε τρόπος ζωής γι' αυτόν, μια δύσβατη ατραπός διαρκούς αγώνα με τα πάθη και τις αδυναμίες, με σκοπό την προσέγγιση της θέωσης, την είσοδο στην Άνω Ιερουσαλήμ. Άξιος συνεχιστής της παράδοσης της οικογένειάς του, έγινε ιερέας, όχι επειδή του επιβλήθηκε εκ των οικείων, αλλά διότι γαλουχήθηκε με χριστιανικές αρχές και είχε από μικρός την κλήση στα θεία, την ευλογία να μεγαλώσει με τον πιο ταπεινό δούλο του Κυρίου και ιερούργό, τον ίδιο του τον πατέρα.

- Η φιλοσοφία ζωής του Γκεοργκίου δεν έχει σχέση οργανική με τις ιδεολογικές διακηρύξεις της οργάνωσης «Σιδηρά Φρουρά». Για το συγγραφέα δεν υπήρχε ζήτημα προσκόλλησης σε αυτήν την κίνηση, ούτε είχε πρόθεση να φορέσει την πράσινη πουκαμίσια των Λεγεωναρίων. Η πιθανότητα εμπλοκής του, στην εν λόγω οργάνωση θα

αποτελούσε έναν αυθαίρετο ισχυρισμό και θα οδηγούσε σε επισφαλή συμπεράσματα. Η ιστορική έρευνα είναι αρμόδια για να αποφανθεί σχετικά. Με διεξοδική μελέτη των αρχειακών πηγών και των σχετικών εγγράφων της εποχής, δύναται να συνάγει τεκμηριωμένα συμπεράσματα, καθώς και να μελετήσει τις συνάφειες αυτές με επιστημονικά ενδεδειγμένες μεθόδους.

- Ο Βίρτζιλ Γκεοργκίου αγαπάει την πατρίδα του με ένα δικό του ξεχωριστό τρόπο. Διατηρεί στη μνήμη του, σα φυλακτό, τα ξένοιαστα παιδικά βιώματα, τη λατρεία του φυσικού τοπίου της μολδαβικής υπαίθρου, αλλά αρνείται να επιστρέψει σε μια χώρα που τον πλήγωσε, καθώς και η ίδια υποδουλώθηκε στην αδυσώπητη εξουσία αυταρχικών ξένων δυνάμεων και συνασπισμών. Εξόριστος ο ίδιος δια βίου και κατατρεγμένος, πληγώνεται να αντικρίζει την όμορφη πατρίδα του να υποφέρει και να σπαράσσεται από πολέμους, το λαό του φιμωμένο από ελευθερίες και δικαιώματα.

- Ο λογοτέχνης μας, γνήσιος Μολδαβός, γέννημα θρέμμα της πατρίδας του, αλλά και ο ίδιος καταδιωκόμενος ως αντισυστημικός, καταγράφει τις ωμότητες που έζησαν οι βιοπαλαιστές, οι άνθρωποι της υπαίθρου από ανατολικούς και δυτικούς σατράπες, αλλά και από ομοεθνείς - πειθήνια όργανά τους. Η προαιώνια πάλη των ανθρώπων να επιβιώσουν, να ζήσουν με αξιοπρέπεια, να διασώσουν την ανθρωπιά και το ήθος τους απέναντι σε μηχανισμούς ισοπέδωσης, να υπερασπιστούν τα δικαιώματα και τις πανανθρώπινες αξίες, αποτελεί την ασφαλιστική δικλείδα της ίδιας τους της ύπαρξης.

- Θεωρώντας ολόκληρο το συγγραφικό έργο του Γκεοργκίου ως μια δημόσια καταδίκη κάθε μορφής βίας, καταλήγουμε στο ότι η βία αρχίζει πάντα από εκείνους που καταπιέζουν, που εκμεταλλεύονται τους άλλους, που δεν αναγνωρίζουν την αξία των συνανθρώπων τους και όχι από εκείνους που είναι οι καταπιεζόμενοι, θύματα εκμετάλλευσης, που δεν καταλογίζονται ως ανθρώπινα όντα. Δεν είναι ο δυναστευόμενος η πηγή του δεσποτισμού, αλλά ο τύραννος. Δεν είναι ο καταφρονημένος που καλλιεργεί το μίσος, αλλά εκείνος που καταφρονεί. Δεν είναι ο στερημένος από ανθρώπινη συμπεριφορά που αρνιέται τον άνθρωπο, αλλά εκείνος που αρνιέται την ανθρωπιά. Η βία είθισται να ασκείται όχι από εκείνους που έγιναν

αδύνατοι, επειδή υπερίσχυσαν οι ισχυροί, αλλά από τους δυνατούς που τους έχουν καταστήσει ευνοησιμμένους⁶⁵. Η απέλπιδα επίδειξη ισχύος αποτελεί την κάλυψή τους.

- Ο πολιτισμός αποτελεί μια νίκη του ανθρώπου επάνω στις σκοτεινές πλευρές του εαυτού του και της κοινωνίας, μια υπέρβαση της απλής βιολογικής υπόστασής του. Πρόκειται για μια ενσυνείδητη ενέργεια του ανθρώπου να προσδιορίσει και να ρυθμίσει τη ζωή του και τον φυσικό του περίγυρο. Γι' αυτό ο Γκεοργκίου κατηγορεί κάθε μορφή τυραννικής εξουσίας που αντίκειται στον πολιτισμό και ισοπεδώνει την ανθρώπινη υπόσταση, σχεδόν την εκμηδενίζει. Άσχετα με την ταυτότητα της εκάστοτε αυταρχικής εξουσίας, οι άνθρωποι καταποντίζονται ολοένα σε μια κουλτούρα σιωπής και παθητικής στάσης απέναντι στο είδωλο του κατακτητή. Όσο ποτέ άλλοτε, επιβάλλεται η άσκηση κριτικής συνείδησης, ώστε να απελευθερωθούν, να παραμείνουν ελεύθερα όντα, να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους.

- Η μεταμορφωτική ισχύς της ανόθευτης και αγνής αγάπης που πρεσβεύει η Ορθόδοξη πίστη και η συνακόλουθη συγχώρεση του πλησίον είναι το επιστέγασμα, σύμφωνα με το μελετητή μας, για μια ζωή πλήρη Θεού. Ο Χριστός είναι η ασφαλής καταφυγή των κοπιώντων και πεφορτισμένων ψυχών, η ανάπαυση και η σωτηρία τους. Κι αυτό το τελευταίο, συμπληρώνει το προφίλ του ανθρωπιστή θεολόγου ή ενδεχομένως του ευσεβή ανθρωπιστή, που πορεύτηκε με το βλέμμα χαμηλά εδώ στη γη και το πνεύμα του να ίπταται σε ουράνιες σφαίρες και οντότητες.

- Η ανάγνωση, μελέτη και απόπειρα ερμηνείας και πρόσληψης νοημάτων στα πέντε έργα του Γκεοργκίου υπήρξε μια επωφελής άσκηση και παιδεία του νου. Ο συνδυασμός θεολογικής αγάπης και ενός πανανθρώπινου μηνύματος για παγκόσμια δικαιοσύνη, ειρήνη, ομόνοια και σεβασμό στην παραμικρή ανθρώπινη ύπαρξη περικλείεται στα έργα του και σηματοδοτεί την πορεία ζωής του. Το λογοτεχνικό αυτό ταξίδι στον οδυνηρό χρόνο του εικοστού αιώνα και η βαθύτερη γνωριμία μας με το ρουμάνο ανθρωπιστή θεολόγο ήταν μια ακόμη πνευματική κατάκτηση. Επαφιόμαστε στην κρίση των ειδημόνων για τα περαιτέρω.

⁶⁵ Πάουλο Φρέιρε, *Η αγωγή του καταπιεζομένου*, μετάφραση Γιάννης Κρητικός, Αθήνα: εκδόσεις Ράππα, 1977,

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Πατερικά κείμενα

Άγιος Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ε.Π. 36, 560

Άγιος Γρηγόριος Νύσσης, *Λόγος εις Μελέτιον*, ΕΠΕ 46, 861

Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός, *P.G.* 93, 1153A

Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, *P.G.* 150, 501C

Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, «Περί της εν Χριστώ Ζωής, Λόγος Α΄», *P.G.* 149

Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός, «Ἐκδοσις ακριβῆς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως Δ΄», *P.G.*, 93

β. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Boia, Lucian (2001). *History and Myth in Romanian Consciousness*, μετάφραση James Christian Brown, Budapest: Central European University Press, 2001

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond M. F. I. / Neamț, role 356, *Fond Serviciul de Informații Externe* (S. I. E), dossier no. 4408/2, *Fond Serviciul de Informații Externe* (S.I.E), dossier no. 4408; *Fond Serviciul de Informații Externe* (S. I. E), dossier no. 349, *Fond Informativ*, no. I-185086, “Dosar Gheorghiu Virgil”, *Fond Informativ*, no. I-234624, “Dosar Gheorghiu Virgil”¹² (forward A. C. N. S. A. S.).

Fowke, E. (1951). Review of *The Twenty-Fifth Hour*, by V. Gheorghiu. *International Journal*, 6(3), σσ. 255-257

Georgescu, Vlad (1984). *The Romanians, A history*, μετάφραση (από τα Ρουμανικά) A. Bley - Vroman. Columbus: Ohio State University Press (1990)

Gheorghiu, Const.-V., & Glaude, P. M. (1950). Journal to Ora 25. *Books Abroad*, 24 (3), σσ. 229-233

Gheorghiu, Virgil (1949). *La vingt-cinquieme heure*, μετάφραση Monique Saint-Come, Paris: Librairie Plon

Gillyboeuf, Thierry (2017). *Virgil Gheorghiu l'ecrivain calomnié*, Paris: Editions de la Difference

Lovinescu, Monica (1999). *La apa Vavilonului (Στα νερά του Βαβυλώνα)*, Bucharest: Humanitas Printing Press

Vianu, Tudor (1945). *The history of modern Romanian literature*, Bucharest: Casa Școalelor Publishing House

γ. Ελληνόγλωσση / μεταφρασμένη βιβλιογραφία

«Κων. Τσάτσος, φιλόσοφος, συγγραφέας, πολιτικός», Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα 6-8 Νοεμβρίου 2009, Επιμέλεια Μόσχος Μορφακίδης, Παναγιώτα Παπαδοπούλου, Δημήτρης Αγγελής, Κέντρο Βυζαντινών Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών –Εταιρεία Φίλων Κ. & Ι. Τσάτσου, Αθήνα, α΄ έκδοση 2010, σσ. 12, 37, 44, 46

30 *Βίοι Ρουμάνων Αγίων* (1992), μετάφραση π. Δαμασκηνού Γρηγοριάτη, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Armour, Ian (2016). *Ιστορία της Ανατολικής Ευρώπης 1740-1918*, μετάφραση-επιμέλεια Δημ. Σταματόπουλος, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Bejan, π. Dumitru (1991). *Η χαρά της ταλαιπωρίας*, μετάφραση από ομάδα μεταφραστών, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Bulei, Ion (2008). *Ιστορία των Ρουμάνων*, επίτομη δίγλωσση έκδοση, μτφ. Λουκρέτσιους Τσιπριάν Σούτσιου, Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλης

Cândeă, Virgil (1978). *Σύντομη Ιστορία της Ρουμανίας*, μετάφραση Λάμπρος Ζιώγας, Θεσσαλονίκη: Αίμος

Castellan, George (1991). *Η ιστορία των Βαλκανίων 14^{ος} - 20^{ος} αιώνας*, τόμος 4ος, μετάφραση Βασιλική Αλιφέρη, Αθήνα: Γκοβόστη

Genette, Gerard (2007). *Σχήματα III. Ο λόγος της αφήγησης: Δοκίμιο μεθοδολογίας και άλλα κείμενα*, μετ. Μπάμπης Λυκούδης, επιμ. Ερατοσθένης Καψωμένος, Αθήνα: Πατάκη

Hobsbaum, Eric (2018). *Η Εποχή των Άκρων*, μετάφραση Β. Καπετανγιάννης, Αθήνα: Θεμέλιο

Iorga, Nicolae (1985), *Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο*, μετάφραση Γιάννης Κάρας, Θεσσαλονίκη: Gutenberg

Karlan, Robert (2002). *Φαντάσματα των Βαλκανίων*, μετάφραση Ν. Κουβαράκου, επιμέλεια Ε. Καρτάκης, Αθήνα: Ροές

Schleiermacher F. (2017). *Περί μετάφρασης, ερμηνείας και κριτικής*, μετάφραση Υφαντής Δημήτρης, Κακοσίμου Βάλια, επιμ. Υφαντής Δημήτρης, Αθήνα: εκδ. Ροές

Uscătescu, George (1967). *Προφήτες της Ευρώπης*, μετάφραση Γεώργιος Χουρμουζιάδης, Αθήνα: Νικολετάκη

Uscătescu, George (1986). *Συνοπτική θεωρία και ιστορία του πολιτισμού*, μετάφραση Γεώργιος Χουρμουζιάδης, Αθήνα: Γρηγόρη

Αθανασοπούλου - Κυπρίου, Σπυριδούλα (2009). *Κείμενα για το τίποτα: μια συνάντηση θεολογίας και λογοτεχνίας με αφορμή τα έργα του Σάμουελ Μπέκετ*, Αθήνα: Αρμός

Αναστασιάδης, Μιχαήλ (2015). «Η θεολογικότητα της Λογοτεχνίας. Το χριστόμορφο πρόσωπο απέναντι στα προσώπια του κόσμου και της Ιστορίας», Πρακτικά Προσυνεδριακής Συνάντησης Μεταπτυχιακών Φοιτητών και Υποψήφιων Διδασκτόρων με τίτλο «Γαυτότητες: Γλώσσα και Λογοτεχνία», Δ.Π.Θ. Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Κομοτηνή 8 Οκτωβρίου 2015

Βελμιρόβιτς, Νικόλαος (2017). *Δρόμος δίχως Θεό δεν αντέχεται*, επιμ. Α. Παναγόπουλος, μετάφραση Πετσίν Σβετλάνα, Σαραγούδας Ηλίας, Σαραγούδα-Πετσίν Νεφέλη, Αθήνα: εν Πλώ

Βέλνικ, π. Μελχισεδέκ (2001). *Ο γέροντας Υάκινθος Ουντσιουλεάκ*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Γεραντώνης, Αρχιμανδρίτης Κύριλλος, *Ο Άγιος Ιάκωβος Τσαλίκης, της Μονής Οσίου Δαυΐδ στην Εύβοια (1920-1991)*

Γεροντικό Ρουμάνων Πατέρων (2008), μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Γιανναράς, Χρήστος (1986). *Αλφαβητάρι της πίστης*, Αθήνα: Δόμος

Γκεοργκίου, Βιρτζίλ (1963). *Η 25η Ώρα*, μετάφραση Κ.Λ. Μεραναίου, Αθήνα: Δημ. Δαρέμα

Γκεοργκίου, Βιρτζίλ (1970). *Ένα όνομα για την αιωνιότητα*, μετάφραση Στέλιος Ευθύμιος, Αθήνα: Τήνος

Γκεοργκίου, Βιρτζίλ (2009). *Ο Θεός στο Παρίσι*, μετάφραση από τα γαλλικά Χρήστος Βουδούρης, Αθήνα: Ακρίτας

Γκεοργκίου, Βιρτζίλ (2014). *Από την 25η Ώρα στην αιώνια ώρα*, εισαγωγή και απόδοση Μ. Βαμβουνάκη, εκδ. Αρμός: Αθήνα. Πρώτη έκδοση 1967, μετάφραση Ε.Κ. Στύλιος, Αθήνα: Η Έλαφος

Γκεοργκίου, Βιρτζίλ (2021). *Ο Δερμάτινος Χιτώνας*, μετάφραση από τα γαλλικά Β. Γουνελά, Αθήνα: Αρμός

Ευδοκίμωφ, Παύλος (2003), *Η τρελή αγάπη του Θεού*, Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

Ιανωλίδε, π. Ιωάννη (2009). *Συνταρακτικά περιστατικά φυλακισμένων Ρουμάνων ομολογητών και μαρτύρων του 20^{ου} αιώνα*, μετάφραση π. Κυπριανού Στάικου, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Ιανωλίδε, π. Ιωάννη (2011). *Ο φυλακισμένος προφήτης*, μετάφραση π. Κυπριανού Στάικου, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Ιστορίες Γέροντος Κλεόπα - Βιβλία Α' - Β' - Γ' (2013), μετάφραση π. Δαμασκηνού Γρηγοριάδη / Ion Croitoru, Αθήνα: Άθως

Ιωσήφ, Στεφάν Οκταβιάν (2006). *Η Ρουμανική λογοτεχνία στο τέλος του 19ου αι. και στις αρχές του 20ου*, μετάφραση Λ.Τ. Σούτσιου, Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλης

Κεμεντζετζίδης, Στυλιανός, *Γέροντας Φιλόθεος Ζερβάκος-Βίος και Θαύματα (40 έτη από την κοίμηση του μακαριστού Γέροντος Φιλοθέου)*, 8-5-2020.

Κλεόπα, π. Ηλία (1991). *Αντιαιρετικοί διάλογοι*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Κλεόπα, π. Ηλία (2014). *Περί αμαρτίας, μετάνοιας και τι πρέπει να εξομολογούμεθα*, μετάφραση π. Δαμασκηνού Γρηγοριάδη / Ion Croitoru, Αθήνα: Άθως

Μαρινέσκου, Φλορίν (2007). *Οι Ρουμάνοι. Ιστορία και πολιτισμός*, επιμ. Κ. Κοκορόγιαννης, Αθήνα: Ιωλκός

Μαρινέσκου-Χύμου, Μαρία (1995). *Ελληνορουμανικές πνευματικές σχέσεις*, Αθήνα: Τροχαλία

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (1986). *Πνευματικοί διάλογοι με Ρουμάνους Πατέρες*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (1990). *Ψυχοφελείς διάλογοι με το ρουμάνο Γέροντα Αρσένιο*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (1999). *Η ζωή και οι αγώνες του Γέροντος Κλεόπα, Ρουμάνου Ησυχαστού και διδασκάλου*, μετάφραση - επιμέλεια Πατέρες Ι. Μ. Γρηγορίου Αγ. Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (1999). *Η ζωή και οι αγώνες του Γέροντος Κλεόπα*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (2011). *Οσιακές μορφές του ρουμανικού μοναχισμού*, μετάφραση π. Δαμασκηνού Γρηγοριάτη, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (2014). *Αγιασμένες μορφές της Ορθοδόξου Ρουμανικής Εκκλησίας*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπαλάν, Αρχιμ. Ιωαννίκιος (2015). *Ο Γέροντας Παΐσιος Ολάρου*, μετάφραση Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Μπένεα, π. Γρηγόριος (2013). *Το πνεύμα των Αγίων Πατέρων στις φυλακές της Ρουμανίας 1941- 1989* (διδακτορική διατριβή), Α.Π.Θ., Θεολογική Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας

Μπόκα, π. Αρσένιου (2004). *Βίος, Λόγοι, Νουθεσίες*, μετάφραση Μοναχού Δ., Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Νικολέσκου, Κοστιόν (2004). *Ο Γέροντας Δομέτιος. Βιογραφία, Λόγοι, Επιστολές*, μετάφραση Δαμασκηνού Γρηγοριάδη, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Παναγιωτόπουλος, Ι.Μ. (1988). *Ο Σύγχρονος Άνθρωπος*, Αθήνα : Εκδόσεις των Φίλων, (18η έκδοση)

Παπαγεωργίου, Μαρία (1970). *Δελτίον Ρουμανικής βιβλιογραφίας (έτη α'-δ')* Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Ι.Μ.Χ.Α., Τμήμα Ρουμανικών Σπουδών

Παπαδόπουλος, Χριστόφορος, «Οι δερμάτινοι χιτώνες», *Πεμπτουσία*, 25 Ιουλίου 2018 (ανακτήθηκε 6-6-2022)

Παραϊάν. π. Θεόφιλος (2007). *Χωρίς φως, φωτισμένος*, μετάφραση Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, Αθήνα: Άθως

Πετρώνιος, Ιερομόναχος Προδρομίτης (1984). *Ο βίος και τα ποιήματα του Οσίου Ιωάννου του Χοζεβίτου (1913-1960)*, Ρουμανική Σκήτη Αγ. Προδρόμου Αγ. Όρους, μετάφραση Πατέρες Ι. Μ. Γρηγορίου, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη

Σαχάρωφ, Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος. (2010). *Το μυστήριο της Χριστιανικής ζωής*, Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλία

Σαχάρωφ, π. Σωφρονίου, *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*, Άγιο Όρος: Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας, σσ. 437, 514-5

Σούτσιου, Τσιπριάν Λουκρέτσιους (2017). *Στα βήματα των ρουμάνων συγγραφέων στην Ελλάδα. Παραδοσιακός και σύγχρονος ρουμανικός πολιτισμός*, Θεσσαλονίκη: Κ&Μ. Αντώνη Σταμούλη

Στάινχαρντ, Νικόλαος (2007). *Το ημερολόγιο της ευτυχίας*, μετάφραση Ν. Κουκοβίνου, Αθήνα: Μαΐστρος

Σφέτας, Σπυρίδων (2011). *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, τ.Β', Θεσσαλονίκη: εκδ. Βάνιας

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

https://www.academia.edu/36852247/Between_theology_literature_and_life_Virgil_Gheorghiu_and_his_biography?email_work_card=view-paper [Morariu Iuliu-Marius *Meta-Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, Vol. X, No. 1 / June 2018: 252-257] (ανακτήθηκε 8-6-22)

https://www.academia.edu/37037151/Iulian_Boldea_Coord_Identities_in_Metamorphosis_Literature_Discourse_and_Multicultural_Dialogue_Section_Psychology?auto=download&email_work_card=download-paper (ανακτήθηκε 15-6-22)

https://www.academia.edu/44730664/VIRGIL_GHEORGHIOUS_WAR_NOTES_REFLECTED_IN_SECURITATE_DOCUMENTS?email_work_card=view-paper [Morariu, Iuliu-Marius, 2020] (ανακτήθηκε 22-6-22)

<https://www.jstor.org/stable/10.7829/j.ctv10tq53w> [Boia L. (2001) *History and myth in Romanian Consciousness*, Central European University Press] (ανακτήθηκε 28-7-22)

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/16023/article.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Κ.Ι. Βερβέρης. (1946) *Ανθρωπισμός και Χριστιανισμός*] (ανακτήθηκε 8-8-22)

<https://aliadiskostantinos.com/about/page16-2/page20-2/> [Κ. Αλλιιάδης, *Ουμανισμός-Χριστιανικός Ανθρωπισμός, «Ελεύθερη Φωνή»*, Ζάκυνθος: 13-3-1981] (ανακτήθηκε 9-8-22)

http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/gerontikon/panagiwths_mproyrdalas_elder_sophrony.htm [Παναγιώτης Μπούρδαλας, Άγιος Σωφρόνιος Σαχάρωφ του Έσσεξ] (ανακτήθηκε 10-8-22)

<https://www.ertnews.gr/anadromes/ert-archeio-afieroma-ston-i-m-panagiotoylo-40-chronia-apo-ton-thanato-toy-video/> (αφιέρωμα στον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο-ανακτήθηκε 10-10-22)

<https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dido-sotiriou-megali-agonisstria-melampri-pena-ke-agapi-gia-ti-zoi> (Δώρα Χειράκη, 22-7-2015-ανακτήθηκε 31-8-22)

https://www.academia.edu/4428264/Journal_of_Romanian_Literary_Studies_nr_3_2013?email_work_card=view-paper
<https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=4254>

(Iulian Boldea, 2013-ανακτήθηκε 15-6-22)